

Acta sanctorum

quotquot toto orbe coluntur, vel a catholicis scriptoribus celebrantur, quae
ex Latinis et Græcis, aliarumque gentium antiquis monumentis

Quo dies primus et secundus continentur

Bolland, Johannes

Parisiis et Romae, 1866

De S. Justina V. M. Patavii In Italia. Commentarius Prævius.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73889](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73889)

DE S. JUSTINA V. M.

PATAVII IN ITALIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. B.

§ I. Sanctæ Martyris Acta subdititia, memoria in Martyrologiis, et sacer per Italiam cultus.

FORTE SUB
NERONE VEL
MAXIMIANO.
Acta sanctæ
Martyris S.
Prosdocimo
adscripta

Quanto illustrior est S. Justinæ virginis et martyris Paduanæ, maxime per Italiam, qua Venetis parit, cultus, tanto fere incertiora sunt, quæ de ejus vita vulgo circumferuntur; non quod illius Acta, tituli ad conciliandam his auctoritatem in speciem saltem idonei desiderentur, sed quod illa per se vitiosa et fidei nullius, tituli vero, quibus eorum recentiores fabularum inventores commendatam voluere antiquitatem, falsi sint ac inanes. Acta S. Justinæ Paduanæ Mombritius edidit tom. II de Vitis Sanctorum; et quidem, si illis ipsis fidere quis cupiat, ab oculato sanctæ Virginis martyrii teste conscripta: sic enim auctor illorum ad calcem num. 1 lectores alloquitur. Quæso autem vos, quicumque audire hæc aut legere pie ac religiose volueritis, ut hujus peccatoris ultimi memores sitis, qui in nomine Domini huic passioni interfui. Testis hujus oculati si nomen quæris, fuisse is dicitur S. Prosdocimus, S. Petri discipulus, primus Patavinorum episcopus, qui S. Justinam precibus suis parentibus ejus, ad Christi fidem opera sua traductis, a Deo obtinuerit, qui sacro illum fonte lustravit, virginitatem ac sanctos mores docuerit, qui denique pro fide Christi occisam terræ mandarit. Ita nimirum legitur in Actis S. Prosdocimi apud eundem Mombritium his verbis: Passionem vero ejus (S. Justinæ) idem vir sanctus Prosdocimus scripsit, et nostræ memoriæ tenendam commisit; quæ S. Maximi, proximi S. Prosdocimi in sede Patavina successoris, esse, nonnulli commenti sunt. Sed nec Acta S. Justinæ Prosdocimus, nec hujus Vita S. Maximus auctorem habent.

nec apud
Mombritium,

2 Baronius in Annotatis ad Martyrologium Romanum die 7 Octobris jam pridem recte advertit, nonnulla in utrisque Actis occurrere, quæ emendatione indigeant. Pauca ex his in medium profero. Ac primo quidem Acta S. Justinæ, ut apud Mombritium leguntur, vel obiter pervolventi liquido, ut opinor, apparebit vel ex ipso scribendi stilo, ea sancto episcopo, qui tum prodigiis a se patris, tum sacræ eloquentiæ flumine tantum effecisse dicitur, ut Patavinorum vicinorumque oppidorum ad fidem Christi conversorum Apostolus habeatur, prorsus esse indigna: imo vero non dubia præ se ferunt indicia, unde sæculo x vel serius, forte post inventionem corporis S. Justinæ, de qua postea, primum scripta fuisse concludas. Sane jejunos scribendi modus, pars versus, tendensque ad sydera palmas, quæ num. 3 habetur; vox Legenda, recentioribus tantum temporibus nata, recentiore pariter auctorem videntur arguere: nec satis credibile apparet, quod num. 6 refertur, sanctam Martyrem, post

transfixum letali vulnere latus, genibus provolutam, oculis manibusque in cælum sublatis, integro unius horæ spatio in oratione perstitisse. Eadem leguntur in altero Actorum S. Justinæ apographo Vaticano, signato 1190, et Actis Mombritianis passim simili; in eo tamen his minus vitioso, quod ab auctore, teste oculato, nusquam Acta conscripta dicantur.

3 Petrus Equilinus in Catalogo Sanctorum lib. ix, cap. 52 S. Justinæ Acta paulo aliter exhibet, sed fonte non minus tutulento hausta. Is S. Justinam Vitaliani regis filiam facit, ac passam scribit sub Maximiano rege, Vitaliani, S. Justinæ patris, ut apparet, successore; qui Mediolano Patavium veniens S. Justinam gladio perimi jusserit: at sub imperatoribus Romanis, ut recte Baronius observat, nulli fuisse in Italia reges aut reguli: quod si sub Maximiano quodam, non rege aut imperatore, sed provinciæ cujusdam in Italia, vel civitatis Patavinæ præside præfectove occisa fuerit sancta Martyr, novus habebitur in Actis Mombritianis, quæ illam sub Maximiano imperatore passam diserte tradunt, error; auctor vero Actorum, quem Petrus Equilinus præ manibus habuit, longe se a S. Justinæ ætate fuisse remotum, absono suo et temporum illorum scriptoribus inusitato loquendi modo nihilo scius manifestum facit. Tillemontio itaque tom. V Monumentorum Ecclesiasticorum pag. 140 affirmanti, nullam inesse Actis Mombritianis antiquitatem aut auctoritatem, lubens assentior: ait præterea ex Ms. quodam, vel ipsa facta, quæ in Actis enarrantur, auctorem arguere longe recentiore, quo quidem dicto respectisse videtur ad ecclesiam S. Justinæ ab Opilione multos serius excitatam, et ad diturnum in ea S. Justinæ cultum, quorum in Actis mentio fit. Nunc pauca de Actis S. Prosdocimi, S. Maximo, illius successoris, falso adscriptis.

4 Horum auctor apud Mombritium pag. 220 versa subjunctum Actis epilogum his verbis orditur: Post obitum vero ejus ego Maximus successor ipsius, ab omni clero et populo electus, et a Romano episcopo consecratus, ista omnia, quæ vidi, et audivi de eo, scripsi. Colitur S. Prosdocimus 7 Novembris, ad quem diem ejus Acta fusius examinabuntur: hic solum monuisse sufficiet, tum in his quoque Actis Vitalianum, S. Justinæ patrem, Regem appellari, quod non nisi perperam quis S. Maximo adscribat; tum hæc cum Actis S. Justinæ Mombritianis conciliari non posse: in utrisque S. Justinæ e vivis ante Prosdocimum erepta dicitur; et quidem sub Maximiano imperatore: sed Prosdocimus jam inde a temporibus Claudii et Neronis, qui circa medium sæculi primi æræ Christianæ imperarunt, ejusdem Acta floruisse tradunt;

E
nec apud Pa-
trum Equili-
num sincere
sunt.

F

uti nec Acta
S. Prosdocimi,
adscripta S.
Maximo.

A *tradunt; atque adeo usque ad finem sæculi tertii aut initium quarti vitam procul dubio non protraxit, nec occisam sub Maximiano imperatore S. Justinam sepulturæ tradere potuit. Utraque Acta Cavacius lib. 1 Historiæ canobii S. Justinæ Patavinæ pag. 6 hac censura perstringit: Acta Prosdocimi, quæ Maximus successor descripsit, inter crebras civitatis direptiones et incendia intercederunt. Neque Acta Justinæ martyris, ab eodem Prosdocimo litteris commendata, ad nos pervenere, sed forsitan prope tempora Longobardorum pauca quædam, ac mutila, ad majores nostros delata sunt, qui, adjectis hisce veterum traditionibus, historias ediderunt, quæ præ manibus versantur. In his nihil vetustatem olet, non stilius antiqua tempora, non voces Latinum cultum, sed magis collapsam inibi Latinitatem deplores.*

Nota fere tantum est scriptoribus recentioribus

B *Quæ igitur S. Prosdocimi et S. Justinæ Acta tum ipsi Prosdocimo, tum S. Maximo afficta fuere, etiam Cavacius rejicit; et quidem merito: at facile nimis, ut quidem apparet, idem credidit, Acta S. Justinæ a S. Prosdocimo; Acta item S. Prosdocimi a S. Maximo fuisse aliquando exarata. Demus enim, Acta quædam mutila, antiquitus scripta, ad eorum, qui vulgata hodie S. Justinæ et S. Prosdocimi Acta litteris commendarant, manus pervenisse, quamquam et hoc versetur in dubio; efficitur hinc continuo, ea a SS. Prosdocimo et Maximo fuisse conscripta? Aut, si id illi existimarent, standum esse hac in re eorum judicio? Non aliunde nata videtur hæc de scriptis a supradictis sanctis præsulibus Actis S. Prosdocimi et S. Justinæ opinio, quam ex vulgatis S. Prosdocimi Actis a recentiore auctore conscriptis, qui, si, ut par erat, sinceritati studuisset, factum proprium, eumque deformem S. Maximo supponere veritus enimvero fuisset. Tradit item citatus Cavacius pag. 11 Sermones duos, in solemnitate S. Justinæ habitos, ejusdem S. Maximi nomine venditari: Circumferuntur, inquit, duo Sermones Maximi titulo, habiti in solemnitate beatæ Justinæ, qui pium quidem auctorem odorant, sed posteriorum temporum ac monachum magis. Cur non et hic ait Cavacius, Sermones a S. Maximo olim quidem habitos, sed vel peritissimos, vel mutilos ad posteros pervenisse? Sermonum illorum mentio fit in schedis Mss. de*

C *S. Justinæ Majorum nostrorum diligentia collectis, et alterius quidem initium his verbis concipi dicitur: Solemnitatem, fratres dilectissimi, beatæ Justinæ virginis celebrantes etc.: alterius vero his: Diem festum sanctissimæ virginis Justinæ devotissime celebrantes etc.: quæ ex codice, signato S. 91, Bibliothecæ Ambrosianæ desumpta ibidem notatur: verum his recte subnectitur sequens observatio: Nihil in his nisi nomen Justinæ, reliqua moralia omnibus applicari Sanctis possunt: et sine dubio suppeditia.*

et martyrologis,

6 Unus itaque et veteribus, quod sciam, Fortunatus, episcopus quidem Pictavensis in Gallia, sed in Italia natus, sæculo vi S. Justinæ mentionem fecit, primum quidem lib. viii cap. 4, apud Browerum pag. 190, hoc versu:

Justinam Patavum, Euphemiam huc Calchedon offert.

Eulalia Emerita tollit ab urbe caput.

At præsertim sub finem lib. iv de Vita S. Martini, apud eundem Browerum pag. 553, ubi de ea hæc canit:

Si Patavina tibi pateat via, pergis ad urbem; Hic sacra Justinæ, rogo, lambe sepulchra beatæ,

Cujus habet paries Martini gesta figuris.

E recentioribus plures S. Justinæ martyrium scriptis suis celebrasse comperio: Bernardinus Scardeonius Historiæ Patavinæ lib. ii classe 6 de Hieronymo Cathaneo, S. Justinæ monacho, hæc prodit: Scripserat (ut audio) eleganti stylo Vitam B. Prosdocimi, et D. Justinæ martyris, et alia complura, quæ nondum mihi videre contigit. Pignorius in Originibus Patavinis cap. 10 de Valerio Moschetta: Solus Jacobus Cavacius, amicus noster, amœnissimi vir ingenii, in Historia sua monasterii S. Justinæ, istud (Concordiæ templum in ipsa olim urbe Patavina exstitisse) (affirmat, et post illum Valerius Moschetta in Vita sive Triumpho Justinæ virginis martyris. Cap. item 15 meminit Benedicti dell'Uva, qui scripserit de Martyrio sanctæ Justinæ. Denique Jacobus Philippus Thomasinus in Vita ipsius Pignorii, hunc anno 1626 Patavii edidisse, ait, Vitam sanctæ Justinæ virginis et porto-martyris Patavinæ: sed, cum horum lucubrations ad nos non pervenerint, aliorum, quos, ubi res exiget, indicabimus, opera uti compellimur.

7 Nec minus apud antiquos martyrologos, quam historicos de Justina silentium est: locum habet in Auctariis aliquot Usuardinis apud Solerium ad diem 7 Octobris. Codex Florentinus sic habet: Apud civitatem Paduanam sanctæ Justinæ virginis et martyris. Grevenus: Patavi S. Justinæ virginis et martyris. Quæ regali orta progenie, cum ad jussu Maximiani nollet idolis immolare, gladio latus transfixa, martyrii gloriam est adepta. Eadem, ac iisdem fere verbis habet editio Lubeco-Coloniensis: nec multo aliter Viola Sanctorum, Molanus: Apud Paduam civitatem sanctæ Justinæ virginis et martyris. Consonat Belinus, monachus Ordinis S. Augustini, Paduanus: sic etiam fere Galesinius. Maurolycus: Patavii sanctæ Justinæ virginis et martyris, cum parentibus conversæ per Prosdocimum episcopum sub Maximiano rege, qui Vitaliano ejus patri successerat, gladio transfixa: ita Maurolycus, ut apparet, ex Petro Equilino supra citato. Sed reges, seu sub Nerone, seu sub Maximiano imperatore passa fuerit S. Justina, ut jam monui, in Italia tum nulli fuere. Hinc paulo aliter in Romano Martyrologio hodie usitato annuntiat: Patavii S. Justinæ virginis et martyris, quæ a beato Prosdocimo, S. Petri discipulo, baptizata, cum in fide Christi constanter persisteret, Maximi præsidis jussu gladio transverberata, migravit ad Dominum.

8 Martyrologii Romani verba modo adducta Gallice reddit Castellanus ad hunc diem, sed addit in margine: Ex xxx Novembris, seu potius, si mentem ejus assequor, eadem, quæ xxx Novembris annuntiat; ad quem diem Justina quædam virgo et martyr annuntiat, sed sine loco, tempore, ulloque adjuncto. Porro ad diem 50 Novembris de Justina, eo die Martyrologio Romano inscripta, sic annotat: Repetita ex vii Octobris, ubi Maurolycus, e quo id haustum est, illam non memoravit; sed hodie tantum. Censuit ergo Castellanus primo, S. Justinam virginem martyrem, sine ulteriori adjuncto ad diem 50 Novembris in Martyrologio Romano memoratam, e Maurolyco depromptam. Secundo, Maurolycum S. Justinæ semel tantum, id est, ad diem 50 Novembris

AUCTORE
J. B.

E

e quibus Castellanus bis illam

F

in Mrl. Romano recenseri

AUCTORE
J. B.

vembris meminisse. Tertio, eandem sanctam martyrem bis memorari in Martyrologio, primum quidem 7 Octobris; iterum vero die 30 Novembris. Quod ad Maurolycum attinet, ex verbis num. superiore citatis liquet, eum S. Justinæ etiam ad diem 7 Octobris meminisse: licet autem S. Justinæ cujusdam martyris etiam ad diem 30 Novembris tam Maurolycus, quam Romanum Martyrologium meminerint, non inde efficitur, e Maurolyco S. Justinam ad diem 30 Novembris retulisse, qui Romanum Martyrologium emendarunt, cum utroque die S. Justinam ante illos etiam memorarint Belinus et Galesinius; imo Baronius ipse, emendatorum unus, non Maurolycum, sed vetus Martyrologium Romanum et vetera Mss. in Annotatis ad diem 30 Novembris allegavit.

non probat:

9 Eadem monumenta, quæ Baronius, Galesinius etiam laudat in Annotatis, ut ex Galesinio potius, quam ex Maurolyco Martyrologii Romani emendatores S. Justinam ad diem 30 Novembris memorasse videantur; hoc tamen discrimine, quod illi nusquam locorum S. Justinam annuntiant, Galesinius autem non Paduæ, sed Romæ; quam Tamagus in Martyrologio Hispanico, Flavio suo Dextero nixus, in Hispaniam (recte, an secus, non discutio) pertrahere conatur. Id certum apparet, Justinam, die 7 Octobris memoratam, aliam ab illa altera visam Galesinio fuisse: in eadem porro opinione Belinum et Maurolycum et Romani Martyrologii emendatores fuisse, longe verisimilius est, quam simul omnes in id oscitantia incidisse, ut S. Justinam Patavinam, sibi probe cognitam, nec unquam, quod equidem sciam, die 30 Novembris cultam; passam vero die 7 Octobris, bis retulerint. Ceterum nihil in eo apparet incredibile, sanctam aliquam Justinam a Paduana distinctam, alibi, quam Paduæ, aliquando martyrio fuisse affectam; quemadmodum de S. Justina, cum S. Cypriano Nicomediæ passa, ut alias tacem, abunde liquet. In litteris P. Alexandri Wilhelm Luxemburgo ad Papebrochium datis lego, sæculo præterito in pago Viller la Rue S. Justinæ virginis et martyris caput, Roma eo allatum, magna celebritate publicæ venerationi rite fuisse propositum: verum e tam tenui hujus rei notitia, eademne sit, quam Romæ Galesinius ad diem 30 Novembris annuntiat, uti et Martyrologium Romanum, sed sine loco; an alia, cui forsitan id nomen donatorum arbitrato fuerit impositum, dispicere nequeo.

at cultus ejus
sacer

10 Uberius S. Justinæ elogium Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ concinnavit, aliquid etiam de ejus cultu addens: Justina virgo, inquit, Vitaliani præfecti, seu principis Patavini, et Præpedignæ, ejus uxoris, filia, ex eis in ultima fere ætate ad S. Prosdocimi episcopi preces genita, ab ipso Prosdocimo in fide Christiana educata et aquis expiata fuit. Mortuis parentibus, cum persecutio in Christianos fervesceret, ipsa ex prædio in urbem rediens, a militibus Maximiani præfecti in pontis ingressu septa, e rheda descendit, ac Deum genuflexa super saxo (in quo vestigia impressa genuum Virginis monstrari feruntur) ne sua virginitas in discrimen vocaretur, precati, præfecto sistitur. Qui, cum illam neque blanditiis, neque minis ad idolorum culturam flectere posset, gladio pectus ejus transverberari jussit; quæ brevi orans, sublati in altum manibus, suum Deo tradidit spiritum Nonis Octobris. Cujus corpus a S. Prosdocimo in eodem Campo-Martio, ubi confossa obiit,

sepultum fuit: quo in loco insignis postea basilica suo nomine exstructa fuit, quam monachi Benedictini opulentissimi tenent. Subdit in Annotatis: Porro celebris est memoria hujus Virginis, cum in toto fere dominio Veneto ejus dies festus celebretur. Quam vere id Ferrarius dixerit, ostendent tum ea, quæ de exstructis ejus nomini templis, et reliquiarum ejus translationibus post dicentur, tum ea, quæ de ejus cultu jam subdo.

11 Sacrum S. Justinæ cultum, mox a martyrio ipsi impensum, luculenter evictum darent, quos in ejus solennitate S. Maximus, Prosdocimi successor, habuisse fertur sermones, nisi subditi forent, ut jam dixi: sed, ut hoc præsidio destituamur, cultus ejus antiquitatem abunde probant, quæ de illa supra transcripsi, Venantii Fortunati verba. Eandem probat etiam ecclesia jam olim ejus nomini ab Opilione dicata, verum de hac fusior sermo recurrit § 5 et 4. Interim ubi locorum per ditionem Venetam modo colatur, videamus. In Aquileiensi provincia Carolus a S. Paulo in Geographia sacra, præter alias collocat has civitates, Venetas, Patavium, Veronam, Tridentum, quod episcopo suo sub comitis Tyrolensis clientela paret: in Mediolanensi vero Brixiâ, quæ Veneti juris est: Brixiæ S. Justinam die 7 Octobris coli Officio duplici, disco ex illius civitatis Directorio anni 1684; Tridenti item eodem modo, ex Proprio Sanctorum civitatis et diœcesis Tridentinæ anni 1627; Veronæ, ex episcoporum Veronensium et aliorum Sanctorum, quorum vel reliquiæ illic servantur, vel templa visuntur, antiquis Monumentis per Raphaelem Bagatam et Baptistam Perettum collectis et ab Augustino Valerio episcopo contextis pag. 26. Ordo recitandi divinum Officium secundum ritum ecclesiæ cathedralis Patavinæ anni 1684 sub Gregorio Barbadico, item anno 1699 sub Georgio Cornelio, episcopis Patavinis et S. R. E. Cardinalibus editus, festum S. Justinæ virginis et martyris ac civitatis patronæ Officio duplici primæ classis cum Octava celebrandum præscribit.

12 Ex Directorio vero Veneto anni 1685 habeo, non modo diem 7 Octobris in honorem S. Justinæ festum a Venetis agi; sed solennem etiam ad templum, quod sibi dicatum Venetis habet, supplicationem institui: hanc senatus Venetus quotannis hoc die perpetuo habendam decrevit anno 1371 ob præclarissimam victoriam, quam eo anno Venetorum aliorumque Christianorum principum federatæ classes Joannis Austriaci auspiciis ad Echinadas insulas de Turcis ipso S. Justinæ die felicissime retulerunt: qua de re in Historia Veneta ab urbe condita usque ad annum 1673 Petrus Justinianus lib. xvi pag. 545 editionis Argentoratensis anni 1614 ita scribit: Post hæc, tantæ victoriæ (ibi latius explicatæ) memoria patrum animis insidente, lex in senatu lata est, ut, divæ Justinæ die inter festos relato, quotannis princeps, senatusque in lato clavo et toga ad ejus templum accederent, ubi gratias divinæ clementiæ referrent. Excusum mox numisma fuit, in cujus altero latere Justina virgo incisa manet cum recto ejus corporis statu effigie, his litteris circumscriptis: MEMOR ERO TUI, JUSTINA VIRGO. Rem totam brevicus explicat Cavacius lib. vi, pag. 289 et seq. ad annum 1371, cujus propterea hæc verba transcribo; ex quibus præterea discimus, S. Justinam tunc a Venetis inter Reipublicæ patronas fuisse relatum.

15 Ex

A
celeber est.

15 Ex insigni victoria, inquit Cavacius, vergente anno, nomen et cultus S. Justinæ illustrior fuit. Turcæ rostratarum navium cc, ac minorum navigiorum plurimam classem agentes ad Echinadas insulas in adversam fœderatorum classem ipso die Justinæ virgini sacro inveci sunt. Hæc, hortatu Pii quinti Pontificis, ex suis, Hispanis, Venetis et auxiliariis comparata, licet rostratarum numero minor esset, militum tamen virtute, ac rerum omnium apparatu longe major, pugnam cupivit. Acriter diuque pugnatum est, maxime inter prætorias rostratas, ubi utrinque de vita imperatorum, de victoria ac fortuna Italia agebatur. Anceps ea fuit, ac sæpius utrinque instauratum prælium est, quo tandem duces Turcarum interfecti, et cæteræ naves vel incensæ, vel captæ. Unus Vlucialis trierarchus cum rostratis quinque ac viginti effugit. Duo præsertim eam victoriam peperere. Ventus, qui pugnae initio adversus fœderatos flare desit, et alter, qui ex Occidente in Turcas exortus est; atque Venetorum rostratæ celsiores sex, omni tormentorum genere instructæ, quæ binæ singula cornua, ac mediam aciem præcunctis crebris tormentorum icibus ordines adversæ classis disjecerunt. Ea victoria Venetus ultus est injuriam erepti regni (Cyprî) et imminens Italiae universæ exitium propulsavit. Idem inter Tutelares Reipublicæ Justinam virginem accepit, et quotannis in ipsius templo coram senatu litari perpetuo sanxit, atque nummos argenteos cudi, quibus Justinæ imago et inscriptio: MEMOR ERO TUI JUSTINÆ VIRGO. De insigni hac victoria hæc modo satis: plura dicuntur hoc die in Prætermissis. Nunc de ædibus sacris et monasteriis S. Justinæ excitatis.

Templum
Venetiis,

14 Ex his celeberrima longe sunt Paduanum S. Justinæ templum et Ordinis Benedictini cœnobium, de quibus tamen nihil hoc loci disserere constitui, commodius facturus id alibi, ubi de S. Justinæ corporis, ibi quiescentis, translationibus agendum erit. Ordior a templo, quod illi Venetiis excitatum esse, jam dixi: hujus origo prodigiosa quidem, sed non satis, ut his in rebus non raro fit, certo stabilitis, ornatur adjectis. S. Magnum, Opiterginum primum, deinde Heraclensem episcopum medio circiter sæculo vii suo seu hortatu, seu opera octo Venetiis excitasse ecclesias, Venetorum traditio est; quo de causa die 6 Octobris illius in illis festum magna celebritate peragitur. Inter eas ecclesias ordine recensetur sexta, inquit tom. XI Ecclesiæ Venetæ antiquis monumentis illustratæ pag. 199 Flaminus Cornelius, vir senatorio in Republica Veneta munere et eruditione conspicuus, quæ divæ Justinæ Patavinæ martyris titulo insignitur; eadem enim sancta Virgo (ut refert antiquum Lectionarium ducalis basilicæ) « sancto episcopo nube circumdata apparens templum » in » Veneta « urbe sibi ædificari petit in loco, » ubi vitem novos fructus emittentem videret. » Vitem itaque novos botros germinantem cum in extrema urbis parte reperisset vir sanctus, ibidem piorum subsidiis statutam ecclesiam ædificari curavit, quæ a sui exordio in parœciam proximarum ædium constituta fuit. Sed, ut eam condi curavit S. Magnus ecclesiam, haud æque facile, S. Justinæ apparitionem et germinantis more insolito vitis prodigium credet, qui meminert, quam frequenter olim ecclesiarum mo-

nasteriorumque exordiis temporum maxime lapsu ea fuerint afficta adjuncta, quibus plus admirationis, quam veritatis inesset. Lectionarium vero, quamvis id antiquum esse, Cornelio laudato id asserente, non ambigam, nescio tamen, num satis antiquum id sit, ut rem, quæ jam inde a sæculo vii debuit contigisse, evincat.

15 Neque certius quidquam statuere ausim de sazo, Venetiis in S. Justinæ ecclesia servato, in quo S. Justina a militibus comprehendenda, vehiculoque desiliens Dei auxilium imploravit genuflexa, genuumque vestigia impressa reliquerit, licet hæc marmoris insculpta sit epigraphe: Traditum est nobis ab antiquis indubia successione, hanc esse illam petram, in qua Justina virgo impressit vestigium genuflexionis suæ factæ pro oratione habita ante martyrium, quam hic reponi fecimus ad fidelium devotionem MCCCCLXII die xx Augusti. Cum enim Acta ipsa S. Justinæ non prius sæculo x aut xii scripta sint et ex traditione, temporum lapsu fortasse depravata, ne ipsum quidem miraculum aliquando contigisse, certo affirmari potest; imo id Tülemontius num. 5 laudatus veluti dignum Metaphraste sugillat. Traditio vero, ob quam anno 1462 parietis ecclesiæ sub ædrea concionatoria lapis iste infixus fuit, vocari tum quidem antiqua potuit; sed simul, a conscriptis S. Justinæ Actis, aut corporis illius inventionem tantummodo nasci, ac sensim apud parum cautos fidem invenire: quæ cum multis a S. Justinæ martyrio sæculis contigerint, non eam vim et auctoritatem habet ea traditio, ut illam in dubium vocare sit nefas. His accedit, nusquam, ubi de inventionem corporis S. Justinæ, aut de instauratione Patavinæ ejus ecclesiæ agitur, sazi illius mentionem ullam fieri; ut adeo, quo primum tempore in hominum notitiam venerit, vulgique sermonibus celebrari cœperit, plane videatur ignotum. Quod si ea traditio indubia visa sit iis, qui collocandi illic lapidis auctores fuere, probat id bonam eorum fidem, non traditionis veritatem.

16 Multas ecclesia S. Justinæ Veneta vicissitudines subiit, quas e fusiori Cornelii Flaminii tom. XI a pag. 188 narratione contraho. Quæ primo parœcialis tantum fuerat, dein (incertum, quo tempore) in collegiatam evasit, ut ex litteris Innocentii III, datis anno ipsius Pontificatus x. Christi 1207 Flaminus probat. Multis sæculis conditam Hugolinus, Cardinalis Ostiensis, Pontificiæ Sedis legatus, consecravit ac Indulgentiis ornavit anno 1219, teste antiqua inscriptione lapidi incisa. In Prioratum jam transierat sub finem sæculi xiv, habuitque in Priorem ab anno 1590 saltem ad annum 1402 Andream Parassu. Dein Ordini Birgittino cessit, qui illam anno 1429 administrabat. Haud diu post, annuente Nicolao V, sanctimonialibus Beatæ Mariæ Angelorum de Muriano concessa est cum monasterio cura studioque Francisci Barbari. Hæc monasterium splendide instaurarunt, idque ingressæ sunt anno 1435, et privilegiis auctæ a Calisto III anno 1438. Cura animarum Capellano curato demandata, cujus electio penes sanctimoniales est, ut item adductis monumentis Flaminus laudatus ostendit. Addit denique, S. Justinæ templum anno 1500 magna ex parte corruisse, sed pia senatorum aliquot, et Hieronymi de Joanne liberalitate brevi instauratum, a Dominico Zono, Chissamensi episcopo consecratum fuisse anno 1514 die 14 Maii, non, ut relata a

AUCTORI
J. B.

ubi sazum,
genuum ejus
vestigia exhibens,
seruari dicitur,

E

F

sibi dicatam
habet,

AUCTORE
J. B.

Flaminio inscriptio habet, Anno Domini MDXXII, Dominica secunda Maii, die xv: id vero ornasse, et pulchriori forma donasse Perpetuam Pasqualico, monasterii priorissam anno 1600. Recte Flaminio annus 1514, die 14 Maii S. Justinæ ecclesiæ consecrationi assignat, quo littera Dominicalis erat A et proinde dies 14 Maii erat Dominica: anno autem 1522 littera Dominicalis E, dies vero 15 Maii feria quinta post Dominicam secundam ejusdem mensis. Verum hæc de Veneto S. Justinæ templo dicta sufficiant; plura apud Flaminium laudatum, qui volet, inveniet.

et Ferrarie
in Emilia;

17 Ferrariæ quoque, quæ Emilia civitas est, dicatam sibi ecclesiam S. Justinæ habet: conditam hanc scribit Marcus Antonius Guarini lib. II pag. 37 et seq. de Ecclesiis Ferrariensibus, in superiore civitatis parte et regione arcis Thealdi Occidentem versus, a monachis Casinensibus sub S. Leonis tertii, qui ab anni 793 mense Decembri usque ad annum 816 S. Petri Cathedram tenuit, Pontificatu, atque unitam abbatæ S. Justinæ Patavinæ; quod quidem facit, ut huic sanctæ Virgini, non alteri cuiquamque cognomini, dicatam fuisse existimem, licet id expressis verbis Guarinus haud asserat. Addit, juxta illam bina nosocomia curandis pauperibus infirmis excitata fuisse, aliquanto quidem tempore magna caritatis lauda administrata, sed sua ætate neglecta: animarum vero curam in ea semper fuisse exercitam, cujus ultimus rector anno 1385 obiit; deinde vero, occasione seminarii per Paulum Leonem Paduanum, Ferrariensem episcopum, anno 1584 exercitati, ad S. Mariæ Novæ et S. Blasii fuisse translata animarum curam; ecclesiam vero parochiali S. Blasii hodie subjacere.

monasterium
vero Luca in
Hetruria:

18 Monasterium S. Justinæ sacrum occurrit apud Franciottum de Imaginibus miraculosis et Vitis Sanctorum, quorum Luca in Hetruria reliquæ conquiescunt: scribit hic pag. 305, in monasterio S. Justinæ Lucensi S. Justinæ caput servari: verum ne lector forte hinc ansam binas in unam sanctas Virgines confundendi sumeret, hæc addit Italice: Non quidem illius, quæ Patavii, in cujus honorem earum (sanctimonialium Ordinis S. Benedicti) dedicata est ecclesia; sed Antiochene, quæ Nicomedie martyrium subit. Quo anno id conditum et a quibus fuerit, ignoro: at de illo ita Ughellus tom. I Italicæ sacræ col. 826, ubi de Balthassare, Lucensi episcopo: Hujus episcopi temporibus moniales S. Carbonis ex Ordine Cisterciensi cum monialibus S. Justinæ in unum collegium coierunt anno MCCCXLII. S. Carbonis seu Carbonii monasterium secundo a Lucensi civitate milliari distabat, quod sub annum 1440 redditibus et sanctimonialium numero valde imminutum, ad Patres Franciscanos Eugenii IV auctoritate translatum est, ut in ipsius Eugenii Pontificis ea de re litteris anni 1445 apud Waddingum tom. XI Annalium Minorum pag. 445 videre est. Meminit horum etiam Franciscus Gonzaga, Franciscani Ordinis Minister Generalis in Opere de Origine etc. Ordinis sui, anno 1387 Romæ excuso, parte II conventu 21 provincie Tusciæ pag. 246: sed duplex cum in locum error irrepserit; unus quidem, quo, annuente Eugenio IV, F. Joannes Discalciatus anno 1340 S. Carbonii monasterium occupasse dicitur; quod sub annum 1440 contigisse jam dixi: alter vero, quo moniales Cistercienses ad sanctæ Christianæ Ordinis Benedictini monasterium translatae di-

cuntur: lege, Justinæ, nimirum Patavinæ, ex Cæsare Franciotto.

19 Cum per totum Venetum dominium maxime in veneratione sit Justinæ, ac in diocesi Brixiana etiam colatur, ut supra dictum est, illi quoque consecrata opinor monasterium, ecclesiam, et oratoria, quorum Bernardinus Faynus in enumeratione ecclesiarum diocesis Brixianæ, in octo regiones claritatis causa distinctæ, mentionem facit. Regione 4, pag. 251, postquam parochialis ecclesiæ Salodii meminit, ita pergit: In hujus parochiæ ambitu venerantur. Ecclesia S. Mariæ cum monasterio Fratrum Carmelitarum. Ecclesia S. Justinæ cum cœnobio clericorum Regularium Congregationis Somaschæ etc. Regione 8 pag. 282 sic habet: Oratorium S. Corporis Christi et S. Justinæ in campestri regione de Rhò. Pag. seq. Oratorium S. Justinæ. Et iterum pag. 516 inter monasteria virorum ejusdem diocesis mox dictum monasterium his verbis recenset: S. Justinæ de Salodio Patrum Congregationis de Somasca. Augustinus Lubin in Notitia brevi abbatiarum Italiae pag. 181 Abbatæ cujusdam sub titulo S. Justinæ (Patavinæ, an alterius?) in regno Neapolitano sitæ, sic meminit: Abbatia titulo S. Justinæ in regno Neapolitano, cujus anno circiter MDLXXXIX abbas erat Hieronymus Stranio Alexandrinus; ut refert Hieronymus Ghilini in Annalibus Alexandrinis ad hunc annum num. 14. Cavacius pag. 73 meminit ecclesiæ cujusdam, quam S. Justinæ Laurani appellat. Muratorius tom. III Antiquitatum Italicarum Dissertatione 54 Gregorii IV Papæ anni 828 Bullam refert, in qua item ecclesiæ cujusdam S. Justinæ, procul dubio Patavinæ, mentio fit in hunc modum: Nec non (concedimus et confirmamus Miloni, abbati S. Justinæ) ecclesiam in honorem sancte Justine virginis et martyris Christi in villa, quæ vocatur Corizza, edificatam. Quæ Bulla quamquam fœticia videatur, certum tamen non est, ejus inventorem ecclesiam, quæ nusquam existeret, in eam intrussisse.

Brixia stem,
ut apparet,
templum,

E

20 Eodem Antiquitatum Italicarum tomo col. 53 et duabus seqq. charta quædam exstat Opilioni patricio adscripta et anno 795 data; in qua capella quædam, in civitate Bononiensi sita, S. Justinæ sacra existisse dicitur, ab eodem Opilione S. Justinæ monasterio Patavino donata. Verba chartæ sunt, Et capella una cum area sua et cum omnibus suorum pertinentiis infra civitate Bononiensis, quæ constructa est in honorem sancte Justinæ virginis et martyris. Nondum quidem anno 795 monasterium S. Justinæ fortassis exstabat (quod infra examinabitur) atque adeo prædicta capella illi ab Opilione dono dari tum non potuit; sed seu genuina, seu spuria sit charta illa, non ausim affirmare dicere, adeo impudentem fuisse illius auctorem, ut ædem S. Justinæ sacram fingeret, quæ nec sua nec majorum suorum ætate fuisse unquam sciretur. Ejusdem ædis sacræ, sub nomine monasterii, nisi capellæ post annum 795 adjectum fuerit, monasterium ante annum 828, Gregorii IV in Bulla paulo ante citata sic meminit: Monasterium unum, in honore sancte Justinæ dedicatum, situm infra civitate Bononia cum area sua et cum omni domo culto suo tam in ipsa civitate, quamque foris, cum casis, domibus, edificis, et cum omnibus sibi pertinentibus in integrum. At monasterii hic nomine nihil fortassis, quam ædes sacra intelligitur

aliaque loca
sacra, aliis
per Italiam
locis:

F

A *gitur, ad cuius sustentationem, ornatum, usumve casæ, domus et fuerint assignatæ. Hujus quidem Bononiensis seu capellæ seu monasterii mentionem alibi non reperi hactenus; at fieri facile potest, ut olim quidem vere existit; licet nulla hujus rei, quæ quidem certa indubitataque sint, hodie forsitan supersint monumenta. Parte 5, tom. VI Thesauri Historiarum Italiae præfixa est agri Patavini tabula geographica Bernardini Scardeonii de Rebus Patavinis libris, in qua geminum locum reperio, qui a S. Justina nomen trazit: alter vicus est haud procul oppido, cui Campi S. Petri nomen; alter vero vallis est versus fluxum Athesin sita, non procul ab oppido Rhodigio, Italæ Rovigo.*

a Patavinis
vero collitur
ut patrona.

21 *Ex dictis hactenus concludi haud difficulter potest, quod merito Ferrarius dixit, ut supra aiebam, maxime per ditionem Venetam S. Justinæ cultum invaluisse: quod vero ad Patavinos spectat, solent ii ad S. Justinam, patronam suam, veluti ad tutissimum præsidium, maxime si publica forte calamitas ingruat, recurrere: cujus rei specimen unum alterumve habe ex Petri Savioli Thesaurio viribus Paduanæ pag. 22 et 25. Is*

B *priore loco e civitatis Tabulis sic habet: Anno MDLXXV dum urgebat provisio propter pestilentiam in civitate, congregatis in palatio habitationis D. Potestatis de mense Octobris Mag. Provisoribus salutis simul cum mag. deputatis nomine totius consilii, unanimes vota humiliter fecerunt Altissimo, pro liberatione patriæ et præservatione viventium, promittentes statim, consumpto morbo epidimiæ, se facturos tres processiones, quarum primam ad ecclesiam S. Justinæ, secundam ad ecclesiam S. Antonii, tertiam vero ad S. Prodocimum, cum omni populo, omni possibili devotione, et præcipue clarissimis rectoribus, et magn. deputatis et provisoribus salutis cum cereis accensis L. 5* pro quoque expensis publicis, et celebrata Missa, ipsos cereos offerre etc. Posteriori vero: Die tertia Junii MDCCXXI vota civium ad obtinendam miserationem divinam perfecta fuere pro salute universali, promittendo quinque statuas argenteas, valoris in totum scutorum mille ducentorum, offerendas processionaliter, cum clero et populo et fratralis comitantibus cum cereis, earum expensis, sacratissimum Corpus Christi,*

* librarum
trium

C *nam scilicet B. M. V. ad ecclesiam Carmelitarum: duas ad ecclesiam S. Justinæ, demonstrantes S. Prodocimum et Justinam etc. Apud Hieronymum Rubeum tom. VIII, part. 1, Thesauri historiarum Italiae pag. 887 Litanie visuntur ante Gregorii Magni ætatem Ravennæ recitari solitæ, in quibus inter virgines sanctas S. Justina invocatur hoc ordine: S. Christina, S. Valeria, S. Eulalia, S. Justina. Joannes de Rubeis in Monumentis ecclesiæ Aquileiensis pag. 682 et seq. Litaniarum, sæculo x in diocesi Trevirensi exaratarum, et a S. Elisabetha Lantgravii Thuringiæ vidua sæculo xiii canonicis Forojuliensibus dono datarum, meminit, quibus, teste Fontanino in Commentario de S. Columba pag. 99 S. Justina inserta est hoc ordine: S. Eulalia, S. Christina, S. Columba, S. Margareta, S. Scholastica, S. Euphemia, S. Justina. Agi vero in utrisque de S. Justina Patavina, conjici utrumque potest ex eo, quod cum SS. Eulalia et Eufemia conjungatur, ut etiam a Fortunato, Pictavensi episcopo, num. 6 citato, factum est.*

Octobris Tomus III.

AUCTOR
J. B.

§ II. S. Justinæ genus, et martyrium. An alii simul cum illa passi sint.

Q *ui S. Justinæ martyrium sæculo, ut diximus, tantum x aut forte xii ex superstite qualicumque traditione descripsit, cænobii eidem Virginæ apud Patavinos dicati verosimiliter monachus, non admodum multa habuit, quæ de ea posteros doceret. Patavinam fuisse, scribit num. 5: genere vero nobili ortam, indicat num. 2, cum inter generosas feminas excelluisse, dicit præclaræ indolis fama: parentes illi fuisse fidei Christianæ sectatores, eodem num. habet; sed quorum nomina ignorasse videtur: vix enim aliquin causa apparet, ob quam, si illa explorata habuisset, nihil tamen de iisdem edixisset. Ubiorem S. Justinæ notitiam exhibet Vita S. Prodocimi, primi Patavinorum, ut ajunt, episcopi, S. Maximo, S. Prodocimi successori, falso adscripta. S. Prodocimus, ut ibidem legitur, S. Petro Antiochiæ se primum adjunxit; Claudio imperante (imperavit autem annis 15, mensibus 8 ab anno Christi 41) una cum S. Petro, ejusque discipulis Marco et Apollinare Romam venit. S. Marco Aquileiam, Apollinare vero Ravennam fidei propagandæ causa misso, Prodocimum S. Petrus destinavit Patavium, cum viginti esset dumtaxat annorum, ubi episcopum egit, si credere lubet, annis nonaginta tribus, mense uno, et diebus quindecim.*

Sancta dici-
tur nata

25 *Patavium ingressus, ægros, quos obvios habuit, crucis signo sanavit: tenebatur tum forte fortuna morbo implicitus Vitalianus, Patavii rex, ut Acta loquuntur; ad quem cum S. Prodocimi fama pervenisset, hunc ad se evocatum rogat, ut, quam aliis restituerat, sibi quoque restituat sanitatem; id si fecerit, se universamque familiam Christianam suscepturum sacra pollicitus. Placuit conditio S. Prodocimo, regemque cum suis Christianæ fidei dogmatibus instructum sacro fonte lustravit, pristinaque incolumitati restituit. Hinc liberum circumferendæ fidei campum nactus, Patavium locaque vicina traduxit ad Christum. Interim vero rex Vitalianus, ejusque uxor, nomine Præpigna (alii Præpedignam aut Perpedignam vocant) liberorum hactenus expertes, aucti sunt prole feminea, quam S. Prodocimus, sacris undis ablutam, Justinam nominavit, ac dein ad omnem virtutem effinxit. Habes itaque hic S. Justinæ tum parentum nomina, tum regium genus, ab altero anonymo vel ignorata vel certe præterita; quorum corpora seu cineres hodieque in templo S. Justinæ non sine honore servari, ex dicendis num. 156 et seqq. facile intelligi potest; et unde anonymi S. Prodocimi Vitæ scriptoris assertioni nonnihil sane probabilitatis videtur accedere.*

matre Præpigna,
patre Vitaliano,

24 *Vitaliani hujus, e quo genus suum ducere, qui quis fuerit, non liquet, ajunt Patavini scriptores quidam, Vitalianorum, Borromæorumque familias, mentionem apud antiquos scriptores nusquam reperi. Vitalianum, prætorianis militibus sub Maximino præfectum, jussu senatus occisum, hominem crudelem et Maximino similem, memorat Julius Capitolinus de tribus Gordianis; quem S. Justinæ patrem fuisse, est, qui opinatus sit in Annotatis Mss. in*

100

Vitam

AUCTORE
J. B.

Vitam S. Justinæ, quæ, nescio, unde aut a quo ad nos pervenerint: verum neque Vitaliani illius mores, neque genus mortis, neque temporis, quo in vivis fuit, ratio pati videntur, ut is S. Justinæ pater fuisse dicatur. Sive enim sub Nerone, ut passim scriptores Patavini, sive sub Maximiano, ut alii volunt, martyrium S. Justinæ subierit, pater ejus, ante ipsam mortuus, sub Maximiano in vivis esse non potuit. Nero enim anno Christi 68, Maximinus 257 e vivis sublatus fuerunt; Maximianus vero Herculius sub annum 285 in imperii societatem a Diocletiano ascitus fuit. Multo minus ratio temporis patitur, ut S. Justinæ pater fuerit Vitalianus alter, cujus ibidem fit mentio, quique sub Honorio et Theodosio imperatoribus vixerit. Longius denique a vero abest, Vitalianum, qui Gothorum tempore sub Justiniano floruit, S. Justinæ patrem fuisse, quod, teste Cavacio lib. II, Cornelio Musso, episcopo Bituntino, est visum.

Patavino, ut
fabulantur,
rege:

25 Quod autem Vitalianum, S. Justinæ patrem, regem Patavinum fuisse, audis ex scriptore Vitæ S. Prosdocimi, id fabulatoris genio non dubitanter adscribe: hujusmodi enim hominibus familiaris et volupe solet esse, in rebus antiquis et obscuris, licet omni testimonio plerumque sint destituti, quo lectoribus admirationem moveant, vel rebus suis splendorem arcessant, magnis nominibus uti. Audi Cavacium, canobii S. Justinæ historiographum, regni Patavini fabulam his verbis refutantem: Hic (Vitalianus, cui alibi Justinus nomen adjicit) Patavini senatus princeps vel summæ apud eum auctoritatis, apud nonnullos historicos scite minus regis nomen obtinet, quo nihil ineptius, cum ex prædictis opinio regni Patavini explosa sit, et liqueat (quod adductis ceterum testimoniis paulo ante probatur) multo antea urbem Romano imperio adhæsisse. Quod si, florente eorum republica, post Porosenam Tuscorum regem nullum fere alium apud Italos legas; et apud Livium (Dec. 5, lib. VII) affirmet Scipio, regium nomen, alibi magnum, Romæ intolerandum esse, quibus auribus id acciperent cæsares, qui orbis monarchiam appetebant? Fuerit igitur, si probabiliori conjectura uti velimus, S. Justinæ pater vel provinciæ alicujus Romanæ præses, vel prætor, vel magistratus Patavini princeps, vel ex honoratiorum saltem optimatum numero: sed, qua singulari dignitate insignitus fuerit, quis divinet?

quo tempore

26 Scriptorem Vitæ S. Prosdocimi apud Mombrinium, ineptientem jam vidimus: nunc secum pugnantem habe. Medio circiter sæculo Christi primo, ut ex verbis ejus efficitur, Patavium S. Prosdocimus venit, ubi S. Justinam non modo sacro fonte lustravit, sed etiam martyrio ex hac vita sublata terræ mandavit. Verum cujus id jussu factum scribit? Audiens autem, inquit, impiissimus et crudelissimus Maximianus mortem Vitaliani regis, ardens in concupiscentiam beatissimæ Justinæ virginis, concito cursu Patavium ingressus est, et, missis militibus suis, sanctam Virginem sibi fecit præsentari, ut, relicta Christiani nominis cultura, idolis compelleret immolare, et ejus thalamis frui. Quæ, cum æterni Sponsi delicias adamasset, et culturam, quæ de terreno sponso promittebatur, aurum, argentum, servos et ancillas pro nihilo duceret, diversis pœnis cruciata est, et, gladio lateri infixæ sauciata, feliciter migravit ad Christum. Maximianus vero cito reversus est Romam.

Notissima est Maximiani Herculii, Diocletiani collegæ, tum crudelitas, tum libido ex Laclantio lib. de Mortibus Persecutorum cap. 8, quem, cum in Occidente imperasse prædictus auctor probe sciret, mox a peracto S. Justinæ martyrio Roman, imperii Occidentalis sedem, profectum dixit: unde vix dubito, quin Maximiani nomine Herculium, Diocletiani collegam, intellexerit: quin imo Maximianum imperatorem paulo infra diserte vocat: sed cum hic nonnisi inclinante sæculo III imperare cæperit, qui potuit S. Prosdocimus Justinam, sub Maximiano occisam, concessis Prosdocimi episcopatus non annis dumtaxat 95, sed et multo pluribus, sepelisse, ac Passionem ejus descripsisse, quod paulo post tradit?

27 Vidit id Petrus Equilinus; eaque de causa lib. IX, cap. 52 S. Justinæ martyrium describens, Vitaliano, regi Patavino et S. Justinæ patri, successisse ait Maximianum quemdam, non Diocletiani collegam illum, in Occidente imperatorem, sed alium antiquiorem, huic scilicet cognominem, et Patavini tractus dumtaxat regem, cujus jussu S. Justinæ percempta fuerit. At explosa jam est ista de Patavinis regibus sub Romanis imperatoribus opinio. Quod si Maximianum hunc vel alicujus provinciæ præsidem vel prætorem, vel Patavini senatus principem facere, aliæ hujusmodi dignitate non regia ornare volueris, nihil quidem, quin hujusmodi Maximianus aliquis sæculo Christi primo secundoque existere potuerit, obstabit; verum id sine teste nec affirmari, nec credi necesse est. Maximiano nonnulli imperatorem Maximianum substituere: sed vel sic, judice Cavacio, concidunt, quæcumque de S. Justinæ vera narrantur. Nam Maximianus, ut ait Cavacius, non ante annum 256 intransit imperium; ad cujus tempora S. Prosdocimus, circa S. Telesphori Papæ et Antonini Pii, id est, sæculo Christi secundo ad annum circiter 40 protracto, ut illius Vitæ auctor scribit, defunctus, pertingere non potuit. Cavacius, qui Maximianum, proximæ Galliæ Cisalpinæ prætorem, vel militarem aliquem tribunum, legionis præfectum, a Nerone ad coerendum fidei Christianæ progressum per illas oras missum fuisse aumat, ultimo Neronis anno S. Justinæ martyrium illicat.

martyrium
subierit, an
sub Nerone,

E

28 Ultimo, inquit, Neronis anno passam Justinam, conjicimus e supputatione temporum ab accessu D. Prosdocimi. Advenit is anno IV Claudii Cæsaris (ita Vitæ illius auctor scribit) a quo ad ultimum Neronis annum enumerantur XXIV. Acta S. Prosdocimi, quæcumque sint, innuunt, septimo vel octavo anno a parentum conversione esse natam. Eandem in juventute passam, testantur reliquiæ ante non multos annos inspectæ, quæ exile corpus vix ultra pueriles annos demonstrant. Itaque si ætati illius XVI vel XVII annos demus, tempus martyrii assequimur, nimirum annum Christi 68. Ita quidem Cavacius: sed nec hic quidquam certi occurrit: primum quidem, quod opinio illa, secundum quam S. Justinæ sub Nerone passa sit, recentiori dumtaxat ætate sit nata: certe, quocumque tempore scripta sint Acta, tum S. Justinæ, tum S. Prosdocimi, ea tunc obtinuisse videntur apud Patavinos traditio, ut sub Maximiano imperatore passa crederetur; cum utrorumque auctores illum diserte nomenent. Dein dubium videtur, num S. Justinæ et S. Prosdocimus eadem ætate vixerint; nulla enim Prosdocimi mentio fit

F
an sub Maxi-
miano

A in Actis S. Justinæ infra edendis; imo, licet illa S. Maximo sint supposita, non a Prosdocimo, sed a Christianis generatim sepulta dicitur num. 7. Tertio denique haud satis liquet, quidquid dicant Acta illius exiguae vel nullius fidei, S. Prosdocimum Claudii et Neronis imperatorum ætate vixisse. Illum Patavini, inquit Tillemontius tom. V Monumentorum ecclesiasticorum pag. 140, primum suum episcopum faciunt, quod antiquorem non norunt: poterit igitur Maximiani ætate, si vera sint, quæ de illius et S. Justinæ necessitudine narrantur, fortasse vixisse. Neque vero contrarium apud scriptores Patavinos idoneo satis, ut omne ea de re dubium tollat, argumento stabilitum inveni. Quibus de causis S. Justinæ martyrium principio Commentarii sub Nerone vel Maximiano imperatoribus, sed dubitanter collocavi.

incertum: martyrii loci et genus

B 29 Si vero sub Maximiano passa statuatur, quæratque, num sub finem sæculi tertii, an sub initium quarti occubuerit, verosimilius Baileto videtur sub initium potius sæculi quarti, quam sub finem tertii, in ea, quam diximus, hypothesi, illius martyrium contigisse: ita, quantum quidem apparet, censuit, quod apud Petrum Equilinum legerat, Maximianum, cum S. Justinam interfici jussit, Mediolano Patavium advenisse; ubi cum aliquandiu consideret, priusquam anno 303 imperii fasces ibidem deponeret, verosimile illi visum est, S. Justinæ martyrium anno 504 sex septemve mensibus ante abdicatum a Maximiano imperium, affigi posse. Sed Maximianum, S. Justinam interfecit, Romam reversum scribit Vita S. Prosdocimi auctor, et proin Roma Patavium advenisse, innuit: scriptor vero Martyrii S. Justinæ, unde Patavium profectus sit, silet: facit ergo horum auctorum exigua nec satis consentiens auctoritas, ut et hoc prorsus lateat in occulto. De adjunctis ceteris martyrii S. Justinæ inter auctores convenit, nempe de loco et genere mortis. Occisam ajunt in Campo Martio, qui, exuto gentili nomine, Novi Prati nomen induit, tunc quidem extra urbem sito, ubi modo locupletissimum templum ei dicatum cernitur: perit autem, seu potius cælo vivere cepit pectus gladio transfixa. Existare ait Scardeonius lib. II, classe 6 in ejus templo sanctæ Martyris epitaphium in tabula lapidea, sed, ut ex dictis colligi facile poterit, partim incertum, partim vero falsum: sic habet: Hic requiescit corpus beatæ Justinæ virginis et martyris Xhri, quæ fuit filia Vitaliani, regis Paduæ, et Maximiano imperatore gladio interfecit, et a S. Prosdocimo sepulta, postea vero a titulo Concordiæ Basilyca Justinæ fuit dicata.

non adeo dubia. Cum illa et alios passos esse,

C 50 S. Justinæ palæstram, locumque sepulturæ paulo distinctius describit Ursatus lib. I, part. I Historiæ Patavinae Italicæ ad annum Christi 79, ex quo sequentia habe: S. Justinam, lethali ictu percussa, e ponte in eum locum transferri se jussit, in quo, ut Patavinarum antiqua traditio habet, exiguum visitarum sacellum, a lævo latere euntis versus portam civitatis Pontis curvi, ab eo ponte sic dictam. Traditionis hujus antiquitatem ignoro: non videtur tamen eo tempore viguisse, quo Acta S. Justinæ conscripta fuerunt. Legesit num. 6 Actorum infra; ibi quidem S. Justinæ genuflexæ latus transfixum fuisse, reperies: at, accepto letali vulnere, alio sese transferri voluisse S. Justinam, non invenies; imo vero contra, eodem loco, quo vulnus acceperat, per

horam (quamquam id parum, ut diximus, videatur credibile) elevatis in cælum oculis mansisse, ibique spiritum Deo reddidisse: nihil quoque de S. Justinæ mox morituræ in alium locum translatione meminit Petrus Equilinus, scriptoræ Vitæ S. Prosdocimi: verosimilius itaque videtur, S. Justinam jam exanimem, alioque profectis interfectioribus, e loco martyrii, ad locum sepulturæ suæ fuisse translata. Sepulta autem fuit a S. Prosdocimo, ut Ursatus alique passim scribunt, in Oratorio, quod hic Virgini Deiparæ excitat, non procul a loco martyrii. Ceterum in non solam S. Justinam tunc sævitum esse, idem scribit Ursatus, verum et in alios promiscue, qui fidem Christianam Patavii ea tempestate profitebantur, Deo tamen S. Prosdocimum, Patavinum episcopum, ad gregis sui bonum persecutorum gladiis subtrahente.

E 51 Nihil quidem de martyrum illorum maniculo, eadem, qua S. Justina, occasione pro fide occisorum, S. Justinæ et Prosdocimi biographi: rem tamen utcumque verisimilem faciunt multorum martyrum corpora juxta idem Virginis oratorium et in propinquo S. Justinæ templo inventa, quorum inventionem descripturus Cavacius ad annum 1269 ita præfatur: Ea tempestate maxime opinamur rem accidisse, quæ inter Historias hujus cœnobii relata, et antiqua apud cives traditione celebris, vitio tamen vel temporum, vel scriptorum non exprimit annum, quo gesta est, quamvis summa fide conscripta etiam a loco, memoria, rebusque secutis optime sibi respondeat. Tum Cavacius rei gestæ historiam suo stilo prosequitur: nos fontem ipsum hic exhibemus ex Ms., cui ad calcem ista subnectuntur: Historia desumpta ex Cronica S. Justinæ de Padua Congregationis Cassinensis, alias S. Justinæ de Padua e libro, cujus est titulus: « Passio B. Justinæ et Vita S. Prosdocimi, nec » non aliorum Legendæ Sanctorum, monasterii » divæ Justinæ. » Ego D. Philippus Venetus, bibliothecarius, affirmo, ut supra. Titulus Historiæ hic est: Historia revelationis sanctorum Martyrum, quiescentium in ecclesia S. Justinæ de Padua ante chorum, quæ videlicet revelatio celebratur (mobiliter) feria secunda ante diem Ascensionis Domini: ipsa vero his verbis concipitur.

sequens utcumque suadet historia.

F 52 Fuit quedam mulier venerabilis, Veronensi oppido oriunda, nomine Jacoba, Deo devota, quæ a primævo suæ juventutis tempore cepit Domino servire. Diebus ac noctibus orationibus semper insistens, jejuniis et vigiliis corpus suum castigabat, pauperibus et orphanis subveniebat, et multis aliis virtutibus præclare insistens, sic juvenilem ætatem pertransiit. Tandem a Domino Jesu Christo, priusquam mortis debitum solveret, meruit hac revelatione consolari. Quadam igitur die post Resurrectionem Domini nostri Jesu Christi audiens, quæ Venetiis in die Ascensionis ejus in ecclesia S. Marci Evangelistæ indulgentia a poena et a culpa a summo Pontifice (Alexandro III) collata fuisset, et a successoribus confirmata, visitare illam desiderabat. Et sic multoties hoc in corde suo proponebat, ac totis viribus adimplere cupiebat et de sua substantia, quam sibi Dominus contulerat, pro necessariis præparabat. Una denique nocte, antequam iter arriperet, finitis orationibus, quas altissimo Deo offerre consueverat, capta est soporis somno, et, dum medio

Mulier Veronensis a B. Virgine.

ACCURRERE
J. B.

silentio quiescerent omnia, et nox sui cursus perageret iter; apparuit beata Virgo, Mater Dei Maria, multitudine angelorum sociata, sicque alloquens ait : o mulier, quid agis? Quid mente tractasti? Perpendi enim, te velle pro indulgentiis alibi transmeare. Sed surge velocius, et perge ad urbem, quæ vocatur Padua, in ecclesia S. Justinæ : ibi per te Dominus Jesus Christus ostensus est gloriam suam fidelibus suis, et veram indulgentiam ibi adipisceris.

Martyrum
reliquias

53 Mulier, hæc audiens, obstupuit, putans phantasma esse, et dixit : Quænam es tu, quæ et modo ista facis? Nondum enim cognoverat, quod beata Maria esset. Respondit ei Virgo gloriosa, dicens : Ego sum Mater Jesu Christi; nihil in me dubites, filia, sed, quæ dixero, constanter adimpleas. Mulier dixit : Loquere, Domina mea dulcissima, quia serva tua audit. Ait ei beata Maria : Est quidem in eadem ecclesia circulus quidam ante chorum, in medio ecclesiæ situatus, opere musello constructus, sub quo multa corpora Sanctorum requiescunt, qui ob Christi fidem coronam martyrii accipere meruerunt; ob quorum merita et reverentiam maximam indulgentiam ibidem consequeris tu, et omnes, qui devoto et corde contrito concurrerint. Unde scias, quod altissimo Deo placet, qui * ob reverentiam et memoriam Sanctorum ipsorum, qui laverunt stolas suas in Sanguine Agni et dealbaverunt eas, dies natalitius eorum solemniter celebretur, et eorum memoria usque in seculum habeatur. Unde surge velocius, et ne moreris, fac, quæ tibi dico, ut gratia Dei semper tecum sit : et, hæc dicens, subtraxit se ab oculis ejus.

B

* lege : quod

in S. Justinæ
templo occul-
tari

54 Mulier vero excitata a somno, mane expergefata, cœpit cogitare et mente tractare de visione ista, qualiter sibi apparuerat beata Maria, et sic conferendo in corde suo apud semetipsam multum obstupuit, et dicebat : Qualisnam ego sum, ut Virgo Maria, Mater Domini mei, alloqui mihi dignetur? Non enim meis meritis, sed sui gratia et propter revelationem istorum Sanctorum. Ecce, quantam gratiam meruit hæc devota mulier, * adhuc in hoc misero carnis ergastulo per tantam ac talem nunciatricem hac revelatione consolari, non nisi quia Domino quotidie sedulum exhibebat officium, et in eo totaliter spem suam ponebat, bonis operibus adornatam, juxta illud psalmigraphi Vatis : « Spera in Domino, et fac bonitatem, » quia sunt nonnulli, qui vane sperant in Domino, secundum opera bonitatis minime faciunt. Hæc autem venerabilis mulier non solum sperabat, sed et bonitatem faciebat, cum jejuniis, vigiliis et orationibus, et aliis præclaris virtutibus assidue insistebat. Ideo in spe sua invenit, quod quæsit : adepta fuit, quod desiderabat, quia perseveravit pulsans, tenens lampadem ardentem in manibus suis.

edocetur; quæ
Patavium
veniens

55 Stante autem illa in domo sua sic quiete, iterum per visum apparuit ei beata Virgo Maria simili specie, qua prius apparuerat, monens eam, ut, quod sibi revelaverat, devoto adimpleret. Surgensque mane de stratu suo, recordabatur de visione, præparansque sibi necessaria et commendans se Domino, ac invocans Dei Genitricem, ut sibi semper adesse dignaretur (Quid plura?) in pace iter arripuit. Appropinquans autem Paduæ civitati, priusquam intraret, vexillo præcelsæ Crucis se muniens Domino se

otis visceribus commendavit; erat enim feria secunda proxima ante Ascensionem Domini nostri Jesu Christi. Intrans vero civitatem, afflata Spiritu sancto, pro nimio gaudio admirabilis visionis, protinus increpando in fervore spiritus, magnis incepit clamare vocibus et dicere : O filii mei, laudate Dominum Jesum Christum, quia dignatus est plebem suam hodie in hac civitate visitare; surgite, surgite, dimitte res manuales, et ecclesiastica exerceate. Surgite, et ecclesiam sanctæ Justinæ sanctificate. Venite et videte opera Dei, quia mirabilia sunt. Ibi vere veniam peccatorum vestrorum corde contrito et humiliato consequemini. Levate capita vestra, ecce, appropinquavit in vos regnum Dei. Et hæc dicens, sciscitabatur, ubi esset ecclesia S. Justinæ? Multi enim hoc audientes, mente insanam eam deridebant, et tamquam fatuam suis colloquiis proponebant. Pueri vero, exemplo majorum ducti, eam infestantes, mente captam ipsam astruebant.

reliquiarum
locum indi-
cat,
E

56 Alii, quibus mens sanior inerat, assererant, forte eam Deus inspiravit; videamus, quæ dicit, et, si vera sint, credamus ei. Et sic dicentes, alios increpabant, ut tacerent, et sequebantur eam, ut viderent finem rei. Venerabilis autem mulier, tamquam vas Spiritus sancti, nihil horum curabat, ac si non audisset, et non cessabat eos increpare, ut hanc diem sanctificarent et ab operibus manuum cessarent, et ad ecclesiam properarent. Docta itaque, ubi sita foret ecclesia, festinanter properabat, acsi ad cælestia gaudia invitata graderetur. Ut autem vidit ecclesiam, immenso repleta gaudio, medio viæ genu flexo, cœpit Deum benedicere, et dicebat : Benedictus es Deus patrum nostrorum in donis tuis, qui ita glorificas servos tuos, confirma me, et ope * exercere digneris, quod meis auribus revelasti; exaudi me, bone Jesu, dominator vitæ meæ, qui vivis et regnas benedictus in secula. His dictis, surrexit et ecclesiam petiit; mox, ut intravit, visitavit sancta altaria, prospiciens per ecclesiam, si signum videret, quod sibi Dominus in visu demonstraverat. Tandem deveniens ante chorum, signum vidit, quod sibi fuerat demonstratum, et, ut de hoc certa foret, emit duodecim candelas a quodam, qui in ecclesia illo * tunc vendere consueverat sustentationis causa, sedens ad alveum aquæ benedictæ, qui aspergebat venientes ad ecclesiam, petens eleemosynam.

* opere

* an illas?

F

57 Quas (candelas) ut accepit (mulier) circumcirca ipsum circulum eas extinctas afflavit, et sic oravit, astantibus omnibus, ad Dominum, flexis genibus in medio circuli ante Crucifixum dicens : Domine Jesu Christe, rex æternæ gloriæ, supplico immensæ misericordiæ tuæ, ut, si vera sint ea, quæ mihi in visu per gloriosam Genitricem tuam Virginem Mariam benignissime ostendisti, omnes istæ candelæ simul in instanti accendantur. Vix sermone impleto, omnes illæ candelæ mox accensæ fuerunt. Sicut flos de arbore producit, sic lumen ex eis ortum fuit, et omnes campanæ, quæ erant in ecclesia, Dei nutu per se sonum dabant, ac si per alios pulsarentur. Monachi vero hoc audientes, et maxime, qui curam ecclesiæ habebant, concurrerunt, ut hoc spectaculum viderent. Audiebant quidem sonum, sed neminem pulsantem videbant. Unde non parum admirabantur. Et tandiu per se pulsaverunt, quamdiu illæ candelæ

mulieri fidem
facientibus
miraculis :

A delæ combustæ fuerunt. Multitudo autem hæc signa videntes, laudaverunt Deum dicentes: Quia Deus visitavit plebem suam. Etiam non pauci, variis oppressi infirmitatibus, pristinae restituti sanitati, congratulantes ad propria redierunt.

hinc rei gestæ dies festus, 58 In tantum hoc miraculum, Deo annuente, placuit omni populo, et tanta devotio in eis crevit, ut hæc dies pro solemnibus festo haberetur usque in hodiernum diem. Invalescere autem hujusmodi fama, audientes vicini villarum et castrorum, necnon et civitatum adjacentium devote ducti, catervatim concurrerant, et excubias noctis quamplurimi diligenter observabant, et quam pluries eos, multitudine auctos, vix ecclesia poterat*. Venerabilis autem mulier, his peractis, non post multum temporis fiducialiter agens in nomine Domini, quievit in pace, et a viris Catholicis devote humana fuit, præstante Domino nostro Jesu Christo, cui est laus, honor et gloria cum Patre et Spiritu Sancto in secula seculorum. Amen. *His addit Cavacius citatus num. 51.* Hujus revelationis annua solemnitas agitur die II ante festum Ascensionis,

* *supple: capere*

B quam sua ætate appellatam, festam diem stultæ mulieris, scribit Ungarellus. Nunc sola monachorum pietate agitur, ceterum apud cives pene ignota. Prodit idem auctor, ab episcopo Patavino sacrum puteum (cujus signum erat circulus, de quo supra) ne pedibus accedentium protereretur, obductum fuisse zophoro marmoreo egregii operis, et adjectam inscriptionem: « Hic requiescunt ossa innumerabilium sanctorum Martyrum. » Zophorus exstat, inscriptio deperit.

et locus a fidelibus in veneratione haberi cepit.

59 Monachi postea locum clathris ferreis circumdant; puteum tamen fodere vel aperire, neque ea ætas, neque posterior ausa est. Sed Majores nostri lustrantes proxima loca antiquissimum inibi cæmeterium reppererunt, in quo sepulcra, cuniculorum instar, visuntur, et in his ossa martyrum, ex quibus multa super os putei congegissimus in solatium, et ad excitandam pietatem orantibus. Descensus eo satis profundus est, et locus perpetuo madens. Olet tamen multam sanctitatem, ut nullus eo descendens erga Sanctos Dei devotior non ascendat.

C Ex his ante aliquot annos Serenissimus Bavarie dux Maximilianus, dum Roma in patriam rediret, reliquias postulavit, accepitque. De beata (*rectene Beatam vocet, ipse viderit*) Jacoba nihil hactenus comperi, præter pauca apud Scardeonium, qui eam Patavii sancto fine discessisse atque in templo nostro tumulum accepisse scribit. *Atque ita quidem se habet horum Martyrum inventionis historia, etsi singulorum, quibus ornatur, adjunctorum vadem ne præbere non velim; sed quoniam, separatimne, an simul cum S. Justina, aut qua ætate martyrium subierint, non liquet, illos S. Justinæ socios dare, neque hoc loci, neque in Commentarii hujus titulo ausi fuimus. Ad S. Justinam, unde digressio facta, redeamus.*

§ III. Templum S. Justinæ conditum ab Opilione: quo is tempore floruerit.

AUCTORE
J. B.

Comment. hujus § 1 num. 14 mentio facta est Templi S. Justinæ nomini in Campo olim Martio juxta Patavium excitati: id si a S. Prodocimo, ut hujus quidem biographus scribit, consecratum est, sanctæ Virginis cultum mox ab illius martyrio vel certe ab illo non admodum diu initium cepisse, necesse est: at ne de sæculo quidem, quo sanguinem Christo S. Justina litavit, ex dictis constat; ac proin de tempore, quo templum illud conditum fuit, multo minus. Scriptor Vitæ S. Prodocimi, qui S. Justinam Maximiani imperatoris jussu trucidatam censuit, templum, de quo loquimur, sub Constantino Magno, reddita Ecclesiæ, pace, exstructum ait, idque ad opinionem suam sat congruenter; quod vero præterea ait, consecratum fuisse a S. Prodocimo, qui anno Claudii imperatoris quarto, seu æræ Christianæ vulgaris anno secundum Labbeum quadragesimo quarto Patavium venerit (nisi id recentioris additamentum sit) per se liquet, verum esse non posse. In hujus itaque sententia vel templi S. Justinæ consecratio, sanctæ Virginis educatio, ac parentum illius ad fidem conversio S. Prodocimo erit abroganda; vel hujus Patavium adventus ad sæculum saltem tertium differendus. Ex his, qui S. Justinam sub Nerone, vel sæculo Christi primo aut secundo passam credunt, alii templum eidem excitatum fuisse iisdem sæculis volunt; alii vero contra, quod et ii faciunt, qui sub Maximiano occisam volunt, longe serius id contigisse contendunt.

Templi
S. Justinæ,

E

41 Quid senserint ea de re sæculo XVI monachi S. Justinæ, monumentum prodit, in parietibus summi templi S. Justinæ, ut scribit Sertorius Ursatus de Monumentis Patavinis lib. 1, sect. 1, pag. 14, ad aræ Majoris dexteram ipsi in hanc formam erectum: Memoriae clarissimi viri Opilionis Piccauri, nobilissimi Patavini, Patris patriæ, patritiique Romani, qui cum, imperatore Hadriano, circa annum Christi cxxxvii divino afflatu vetus, quod erat Concordiæ, templum Divæ Justinæ Martyri consecrasset, amplissimo hoc a fundamentis addito ac plurimis opibus ditato monasterio, in augustissima cella Divæ Mariæ Virgini dicata prope beatum Prodocimum voluit sepeliri, monaci congregationis Cassinensis memores posuere MDLXI. Verum non unum hic peccatum admittitur: præterquam enim, quod Opilio, nec familia Piccaurus, nec patria Patavinus verosimilius fuerit, nec Adriano imperante vixerit, nec denique monasterium S. Justinæ templo, quod infra fusius discutietur, primitus fuerit additum annus conditi S. Justinæ templi in monumento assertus ea tantum nititur opinione, seu traditione, ex qua S. Justina sæculo Christi primo vel secundo martyrium passa creditur; sed, ut diximus supra, prorsus incerta, nec satis constanti, ut tum e biographis S. Prodocimi et S. Justinæ, tum ex tabula lapidea efficitur, quam in templo S. Justinæ sua memoria existisse, Scardeonius scribit lib. II, classe 6, verbis num. 29 transcriptis, signatum: Cum enim secundum illos S. Justina sæculo tertio ad finem vergente, aut sequenti initio, seu sub imperatore Maximiano fuerit affecta

cujus epocha ipsi S. Justinæ monachis haud explorata fuit.

F

AUCTORE
J. B.

offecta martyrio; Hadrianus vero sæculo Christi secundo floruerit, fieri haud potuit secundum eodem, ut illi Opilio templum sub Hadriano dicendum curavit.

conditor Opilio quidam fertur fuisse

42 Priusquam vero aliorum de tempore conditi S. Justinæ templi sententias referam, monumentum lapideum e veteris S. Justinæ templi ruderibus erutum, quo fere recentiorum sententia nititur, in medium proferam ex Cavacio lib. 1 de Canobio S. Justinæ Patavino ad annum 421, ubi illud exhibet, ac describit his verbis: Sed a diptychis episcoporum nos revocat pietas Opilionis, viri consularis, qui ea tempestate Divæ Justinæ templum excitavit. Hujus apud nos memoria est ex lapide, antiquis notis sculpto, quem e ruderibus veteris templi effossum asservamus. Sic habet: a ✠ Opilio. v. c. et » inl. pp. adque. patritius. hanc. basilicam. » vel. oratorium. in. honore. sanctæ Justinæ. » martyris. a. fundamentis. coeptam. Deo. Ju- » vante. perfecit. ✠ » Triangularis est lapis, et in ostio marmoreo super epistilio tympanum exhibebat. Ipsa autem inscriptio medio circulo, qui lauream demonstrat, continetur. Extra circum utrinque crux est, a cuius cornu minores cruces et Græci characteres pendent A et Q. Ea, veluti pietatem, rude quoque sæculum indicant, quo litterarum cultus et architecturæ rationes desiderant. Refertur eadem inscriptio a Scardeonio, sed quibusdam male mutatis. Lapidis vero inscriptionisque imaginem, Cavacianæ descriptioni omnino similem, exhibet Ursatus supra laudatus pag. 12. Scardeonius lib. III classe 15 pro particula et habet pe; pro adque habet atque. Vocem vero patritius scripsit patricius. Congruunt verba cetera.

ex inscriptione non satis antiqua.

43 Dubium quidem non est, quin lapis ille, templi S. Justinæ fabricæ, ut conditoris aut instauratoris memoriam posteris conservaret, jam olim alicubi fuerit commissus; verum quo tempore? Cum rude sæculum indicet illius structura, fatente Cavacio, et, teste Ursato, ab antiqua elegantia Romana deflectat, vel hinc satis appareat, inscriptionem illi incisam ad sæculum Christi primum aut secundum aut Hadriani imperatoris ætatem referri non posse. Addit Ursatus, eadem ætate nondum adeo Latini sermonis puritatem defecisse, ut adque illustris pro atque illustris scriberetur. Præter illustris seu illustris viri titulum, etiam viri clarissimi vel consularis (utrumque enim per litteras V. C. designare inscriptionis auctor potuit) et patricii titulo insignitur: hi autem Constantini Magni temporibus primum adhiberi cepti sunt, ut Ursatus in Historia Patavina pag. 158 ait: id verum est, Constantinum Magnum novum quoddam patriciorum genus excogitasse, si Zosimo credimus, lib. II ita scribenti: Optato quoque cum hoc interlici jussu, qui patricii dignitatem adeptus a Constantino fuerat. Eam honoris titulum Constantinus primus excogitaverat, lataque lege sanxerat, ut qui hunc consecuti fuissent, supra ipsos præfectos prætoriorum sessarent. A Constantino itaque vox patricius nomen novæ dignitatis et præfecturæ fuit; sed usurpatum jam diu ante, imo vel a Romuli tempore; ut apud Pitiscum in Lexico antiquitatum legere est. Series rerum ab Augusto gestarum apud Gruterum pag. 250, sic habet: Patriciorum numerum auxi: Inscriptio 1 pag. 405 Cn. Domitio, qui Vespasiani et Titi tempore fuit, ut alias apud eundem Gruterum

subinde occurrentes taceam, adlecto inter patricios dedicata est. Similiter et V. C. seu viri clarissimi titulus ante Constantinum adhibitus fuit: ita Cælius Urbanus anni 254 consul vir clarissimus dicitur in inscriptione, quam patri posuit: ita hæc habet apud Relandum in Fastis consularibus pag. 172: C. Cælio Saturnino V. C. præfecto prætorio C. Cælius Urbanus V. C. consularis patri posuit. Validius itaque Adriani temporibus positam Opilioni inscriptionem negat Ursatus ob adscriptum illi illustri titulum, cujus, etsi non adeo sit explorata origo, serius tamen natum contentur auctores. Vide Pancirolium in Notitia imperii Orientalis cap. 2, Balengerum de imperio Romano lib. II cap. 21, Pitiscum ad illam vocem.

44 Petrus Equilinus lib. X cap. 55, S. Justinæ templum excitatum fuisse, scripsit, ad Opilio patricio et a S. Prodocimo consecratum; unde fit, ut ex ejus sententia sæculo Christi primo vel secundo jam inde illud exstiterit: verba illius sunt: Ad susonem autem beati episcopi (Prodocimi) patricius quidam, nomine Opilius, Christianus, ecclesiam in honorem sanctæ Justinæ virginis supra corpus illius erexit, et juxta eam oratorium beatæ Virginis composuit: quam ecclesiam simul cum oratorio Prodocimus episcopus consecravit. At Constantini Magni tempore excitata fuisse videtur ex mente auctoris Vitæ S. Prodocimi, in qua sic ille scribit: Proximo vero tempore, impiissimo Maximiano imperatore mortuo, in hac civitate Patavio quidam patricius nomine Opilius, vir Christianissimus, divina admonitione admonitus, construxit ecclesiam in honore S. Justinæ, et prope eam lapidibus pretiosis fecit oratorium in honorem sanctæ Mariæ: quam ecclesiam simul cum oratorio S. Prodocimus consecravit: quamquam cum his verbis componi nequeat, quod ad calcem Vitæ S. Prodocimi legitur, videlicet obiisse sanctum episcopum sub Antonino Pio, ut supra observatum est. Verum tempus, quo passa est S. Justinæ, ex ante dictis incertum est: assertiones vero istæ nullo legitimo antiquitatis suffragio nituntur, neque earum auctores ii sunt, ut iis fides habeatur. Opilius quidam Antonini Pii ætate vixisse videtur secundum inscriptionem quamdam Solodurensis, a Grutero pag. 87 num. 4 relata et his verbis conceptam: Deæ Eponæ M. Opilius Restio miles leg. XII Antonianæ P. P. F. immunitas cos. cura. Salens. vico Salodor. DD. XXII Kal. Septembr. D. N. Antonio aug. II et Sacerdote II cos. V. S. L. M. Sed prima illius verba hominem hunc ethnicum fuisse demonstrant; nec tituli S. Justinæ templi conditori congruunt.

45 Variæ recentiores, sed minore successu, quam conatu, se torquent, ut, quis hic Opilio seu Opilius, qui S. Justinæ templi conditor audit, fuerit, quare vixerit ætate, dicant. Opilionis viri clarissimi et anno 455 in Occidente Consulibus, Vincomali in Oriente consulibus collegæ, nomen in Fastis consularibus, in Actis concilii Andegavensis apud Labbe tom. IV conciliorum col. 1020 et in litteris Leonis Magni apud Quesnellum tom. I a pag. 608 usque ad 659 celebratissimum est; hunc Cavacius non modo ecclesiæ S. Justinæ conditorem, sed et Actii, celeberrimi sub Valentiniano belli ducis, qui Attilam, Hunnorum regem, in campis Catalaunicis fudit, et Valentiniani seu jussu seu manu occisus est, filium facit: Actii quidem filium ex Cassiodoro lib. I, variarum

incerta tradunt Petrus Equilinus et scriptor Vitæ S. Prodocimi de Opilionis ætate.

E

F

quem Cavacius, correcte Cassiodori textu, anni 455 consullem facit

A *variarum Epistolarum Ep. 4, ubi de Cassiodori ipsius, non avo, ut Cavacius ait, sed patre ita scribit Theodorius: Pater hujus candidati (Cassiodori) sub Valentiniano principe gessit tribuni et notarii laudabiliter dignitatem... sed, ut se pares animi solent eligere*, patricio Aetio pro juvanda republica magna fuit charitate sociatus, quem tunc rerum dominus (Valentinianus) propter sapientiam sui et gloriosos in republica labores in omni consilii parte sequebatur. Ad Attilam igitur armorum potentem cum supradicti filio Carpilione legationis est officio non irritate destinatus. Hæc Cassiodori, seu, si mavis, Theodorici verba sunt, a Garetio editi: sed pro Carpilione legendum esse Opilione, Cavacius censet, ea solum de causa, quod Carpilionis apud scriptores nulla sit mentio, nulla autem Opilionis.*

* alias diligere

ex dicta inscriptione et charta monasterii S. Justinæ:

46 At Opilionem, anni 455 consulem, S. Justinæ templum condidisse, perhibet, quod omnia, quæ de Opilione monumentum num. 42 allatum habet, Opilioni anno 455 consuli apprime congruant. Opilione, inquit, spectatum virum et multis magistratibus antea perfunctum, docent tituli, qui eidem in superiori lapide inscribuntur. Viri clarissimi titulus his, qui consulatum adepti sunt, frequens legitur apud chronologos. Eundem Opilioni tribuit S. Leo Magnus in Epistolis, quas dedit sub ipsius consulatu. Notantur etiam Acta concilii Andegavensis consulatu Opilionis. V. C. Illustrem eundem habeo ex duobus Rescriptis augustorum (Theodosii Nov. 55 et Valentiniani Nov. 14) quibus illustrem ipsius dignitatem appellant, dum esset magister officiorum. Licet autem quærenti, quo tempore prætorii præfecturam (nam et hanc dignitatem lapis exprimit) gesserit, nihil obvenerit, quod animum expleat, tamen dum consulem lego, præfecturam etiam prætorii, atque digniora, si qua deferebantur, officia eidem argumentor. Patritia dignitas, quam Zeno augustus prælatam voluit ceteris dignitatibus, his accedebat, qui consulatu functi essent vel prætoriam, Illiricam, seu Urbanam præfecturam administrassent. Itaque dum lapis Opilionem patritium demonstrat, eundem præfectum prætorio credas. Et vero, ut pluribus verbis Cavacius explicat, amplissima Opilioni munera ob paternam in Romanum imperium merita debebantur. His denique accedunt veteres archivi S. Justinæ monasterii tabulæ, anno 15 Valentiniani datæ, quibus Opilio SS. Justinæ et Prosdocii ecclesiæ aliquot, in Bononiensi maxime territorio sita, latifundia legat.

at in Cassiodorum

47 Speciem quidem verisimilitudinis habet Cavaciana opinio, sed certi nihil, cui acquiescas. Apud Cassiodorum pro Carpilione legendum esse Opilione, jam ante Cavacium Onuphrius Panvinius his verbis indicarat in Commentario ad lib. III Fastorum: Opilionem vero et Aetium Junioem, Aetii ter consulis filios, ex Cassiodoro Occidentales consules digessi. Cassiodorus quidem in Chronico, Opilionem consulem memorat; at cujus hic filius fuerit, nec hic nec alibi edicit: sua igitur Panvinius auctoritate Aetii, Attilæ in campis Catalaunicis victoris, filium fuisse, decreverit. Fallitur Panvinius Aetium, anni 434 consulem, Aetii, Attilæ adversarii et a Valentiniano eodem anno occisi, filium faciens: fuit enim Aetius anni 434 consul, non Occidentalis, sed Orientalis, idemque, qui in Chronico Alexan-

drino ad consulatum Monaxii et Phlinitæ anno 449 urbis Constantinopolitanæ præfectus legitur, præfectus prætorii sub Theodosio Juniore in lege cod. Theodosiani de imaginibus imperialibus, et concilio Chalcedonensi anno 451 una cum Marciano Augusto interfuisse apud Labbeum tom. IV Conciliorum col. 375, uti observat in Criticis Pagius: ut adeo falli facile potuerit etiam, dum Opilionem anni 455 in Occidente consulem, Aetii utriusque militiæ magistri, Attilæque victoris, filium dixit.

AUCTORE
J. B.

48 Quod vero Cavacius ait, non fieri apud scriptores Carpilionis mentionem, contra Opilionis nullam; etsi verum sit hoc, illud tamen liberalius, quam verius ait: Carpilionis enim, Aetii, si non filii, certe socii, meminit Gregorius Turonensis lib. II Historiæ Francorum num. seu cap. 8 ex Renato Frigerido: utriusque auctoris verba accipe: Igitur his ita digestis (Gregorium audis) ac per ordinem expletis, quid de Aetio supra memorato (Attilæ expugnatore) Renati Frigeridi narrat Historia, tacere nefas putavi. Nam cum in duodecimo Historiarum libro referat, post divi Honorii excessum, Valentinianum puerulum, uno tantum lustro peracto, a consobriano Theodosio imperatorem fuisse creatum, et apud urbem Romam tyrannum Johannem in imperium surrexisse, legatosque ejus a casare dicat fuisse despectos, adjecit (nimirum Renatus Frigeridus) Dum hæc ita gererentur, legati ad tyrannum reversi sunt, mandata atrociora portantes: quibus permotus Johannes Aetium, id temporis curam palatii gerentem, cum ingenti auri pondere ad Chunos (sive Hunnos) transmittit, notos sibi obsidiatus tempore et familiari amicitia devinctos, cum mandatis hujusmodi: cum primum partes adversæ Italian ingressæ forent, ipsi a tergo adorirentur, se a fronte venturum.

mendum irrepisse

E

49 Et quia de hoc viro (ita Frigeridus pergit) consequenter plura memoranda sunt, ejus genus moresque ordiri placet. Gaudentius pater, Scythiæ provinciæ primoris loci, a domesticatu exorsus militiam, usque ad magisterii equitum culmen proventus est. Mater Itala (alias Itela) nobilis ac locuples femina. Aetius filius (non Aetii, cujus hic genus et mores Frigeridus describit, sed Gaudentii, contra ac Pagius scribit) a puero prætorianus, tribus annis Alarici obses, dehinc Chunorum: post hæc Carpilionis gener ex comite domesticorum, et Johannis curam palatii gerere cepit. Medii corporis, virilis habitudinis decenter formatus, quo neque infirmitudini esset, neque oneri, animo alacer, membris vegetus, eques promptissimus, sagittarum jactu peritus, conto impiger, bellis aptissimus, pacis artibus celebris, nullius avaritiæ, minimæ cupiditatis, bonis animi præditus, nec impulsoribus quidem pravis ab instituto suo devians, injuriarum patientissimus, laboris adpetens, impavidus periculorum, famis sitisque tolerantissimus. Cui ab ineunte ætate prædictum liquet, quantæ potentiae fati destinaretur, temporibus suis locisque celebrandus.

non videtur.

F

50 Hæc supradictus historiographus (inquit quo pro Opilione positum sit Carpilione; Auctorem Gregorius Turonensis) de Aetio narrat. Adultus autem Valentinianus imperator, metuens, ne se per tyrannidem Aetius opprimeret, eum, nullis causis exstantibus, interemit. Libuit hæc ex prædictis auctoribus fuso huc transcribere,

AUCTORE
I. B.

scribere, tum ut Pagius, tum ut Cavacius refellatur: Pagius quidem, dum ad annum 434 num. 2 verba illa Frigeridi Aetius filius, velut de Aetii, a Valentiniano occisi, filio dicta interpretatur, quæ de ipso Aetio intelligenda esse, necum opinabitur, quisquis laudatorum mox scriptorum verba perpenderit. De Carpilione vero, Aetii secundum Cassiodorum filio, si vera Gregorius Turonensis, laudatusque ab eo Frigeridus scribunt, statuet, eum ex Carpilionis, de quo Gregorius, filia anonyma forte, Aetio, a Valentiniano occiso, nupta natum, et Carpilionem ex avi materni nomine dictum fuisse. Utut sese res habeat, equidem liquet, jam inde saltem a Gregorii Turonensis tempore Carpilionis, Aetii seu filii seu soceri, mentionem factam fuisse apud scriptores, atque adeo falli Cavacium, dum illum antiquis scriptoribus omnino ignotum pronuntiat; vehementisque hinc oritur suspicio, nihil in Cassiodoro, Carpilionem memorante, mendii latere. Imo Carpilionis, Aetii filii, diserta mentio fit in Excerptis ex Historia Gothica Prisci Rhetoris, qui sub Theodosio Juniore vixit, inter Historiarum Byzantinæ scriptores, anno 1648 Parisiis impressos, pag. 35 his verbis: Hi ubi percurrerunt, qui desiderabantur, Attilam Bigilam una cum Esla sine mora proficisci jussit, Romanis denuntiavit, ut omnes transfugas Scythicæ nationis, quotquot in eorum potestate essent, redderent, a tempore Carpilionis filii Aetii, Romanorum Occidentalium ducis, qui obses apud eum fuerat.

hunc Pagius non sat fundate una cum Papa Leone Attilam adisse, ait:

31 Ceterum nescio, quid sibi supra laudatus Pagius velit, dum hisce Cassiodori in Chronico ad consulatum Herculani et Sporatii verbis: His Coss. Attila, redintegratis viribus, Aquileiam magna vi dimicans introivit, cum quo a Valentiniano imperatore Papa Leo directus pacem fecit, post particulas cum quo de suo inserit: scilicet Carpilione. Cassiodori enim verba nihil aliud innuunt, quam S. Leonem Attilæ auctorem fuisse, ut, relicta Italia, ad sua rediret: quod si Leonis ad Attilam euntis comites quærantur, dederat illos Pagius ipse ad annum 432 num. 3 ex Prosperi Chronico, Abienum scilicet, virum consularem, et Trigetium virum præfectorium: ut mirum sit, eundem Pagium ad annum 434 num. 2 Leoni comites tribuisse Cassiodori patrem, et Carpilionem, Aetii filium. At inquit cum Pagio ex laudata Cassiodori Epistola liquet, Cassiodori patrem et Carpilionem Aetii filium ad Attilam, cum is Romæ immineret, legatione functos pacis nuntium retulisse. Sic habet: Cassiodori pater et Carpilio pacem, seu veram seu simulatam, Attilæ extorserunt; at id factum, cum, capta Aquileia, Roma imminerebat, nec legitur in citata apud Cassiodorum epistola, nec Pagius probat: fieri vero id potuisse, cum sub annum 430 Gallias invaderet, Tillemontius censet tom. VI Historiarum imperatorum pag. 147. Sed ad Opilionem, templi S. Justinæ conditorem, redeamus, ne a proposito longius aberremus.

charta vero,

32 Haud parum ponderis sententiæ Cavacianæ accederet, si, Valentiniano III imperatore, Opilio, qui anno 435 in Occidente consulatum gessit, S. Justinæ templo seu potius manasterio latifundia aliquot in territorio Bononiensi sita legarit, quod modo discutiendum. Contigisse id, vult Cavacius anno Valentiniani 13, qui fuit æræ Christianæ 459; unde S. Justinæ templum paulo ante conditum fuisse, merito fortasse contenderet, si donatio illa legitimis posset testimoniis monu-

mentisque evinci: at quæ eam in rem monumenta Cavacius adducit, falsi suspicione non vacant. Erstare, ait, in archivio S. Justinæ monasterii veteres ea de re tabulas, ex autographo desumptas, in quibus inter latifundia cetera memorantur sequentia: Catinum, Litibanum, Vindemiolum, Casale Paulinum, et prope vicum Quingetula Columbianum, Granariolum et alia, sed jam olim ab aliis possessa, et antiquatis nominibus incompta. Cur Opilionis tabulas non protulit Cavacius, quo de illarum fide ferri iudicium posset? Quod si præstitisset, illum hic Justus Fontaninus, Ancyranus præsul, in præfatione Commentarii de S. Columba num. 5 exiguæ sinceritatis non accusasset. Verum, quod ipse non præstitit, post Angelum Calogieria, monachum Camaldulensem, qui illas anno 1750 typis vulgavit, præstitit Muratorius tom. III, Antiquitatum Italicarum medii ævi col. 53 et binis sequentibus, hanc chartæ illius notitiam præmittens: Heic autem agitur, inquit, de pergamena, perantiquis sane characteribus, ut videtur, ante multa sæcula signata, nihil tamen autographi præferente.

33 Integram Opilionis chartam Muratorius exhibet: sed illam partim tantum huc transcribere sufficet, ut quibus ex male coherentibus notis chronicis et stilo barbaro, qui per omnem illam chartam diffunditur, Opilioni, Romano patricio, et anni 435 consuli, perperam a Cavacio adseribi, facile intelligat. Accipie igitur Priores aliquot ejus lineas, e quibus de reliqua ejus serie iudicium feras. In nomine Domini nostri Jesu Christi. Imperante piissimo Augusto Constantino, a Deo coronato, pacifico, magno imperatore, anno quinto decimo, sub die mensis Junii, Indictione prima. Domino sancto et merito ac ter beatissimo, seu et venerabili monasterio sanctæ Justinæ, virginis et martyris, ubi corpus sanctæ Justinæ, et Sanctorum Prosdocimi, et multa corpora aliorum Sanctorum requiescunt, constructo foris urbe Pataviensi, ubi multas res a bonis hominibus delegata sunt. Ego quidem in Dei Omnipotentis nomine Opilio patricius Romanorum dono in predicto monasterio pro oblatione et illuminatione, seu pro eterna remuneratione anime mee et de quondam parentum meorum presens presentis salute: magni donacionem sanctarum Scripturarum nos ratio promovet, ea semper considerare atque disponere, quæ pro animabus ac meritis regni celestis retributione merear promereri. Credimus nos sine Evangelica leccio promoveri subsequentibus lectionibus, et hoc seculo centuplum et in futuro vite eterne esse participes etc. E latifundis vero, in territorio Bononiensi sitis, et supra a Cavacio nominatim enumeratis, paulo post subduntur hæc: Casale, Vindemiolum, vicus Fraxinetus, Quingetula, Columbianum, Granariolum, ut de hac charta Cavacius procul dubio agere videatur.

34 Charta hæc neque legitima videtur, nec, ut talis esset, Cavacio quidquam prodesset: anno enim Christi 439 nullus exstitit imperator Constantinus, atque adeo illius nomine notari non potuit. Constantino quidem Valentinianum Cavacius subrogat, sed servato anno imperii ejus decimo quinto; quo non prima, ut charta habet, sed septima currebat Indictio. Præterea Opilio parentes suos jam tunc defunctos, cum donacionem suam fecit, verbis illis, quondam parentorum meorum

E
quam Cavacius laudat.

F

nec illi prodesset, nec pro legitima

A meorum indicare videtur: at Actius, Opilionis secundum Cavacium pater, non nisi anno 454 e civis sublatus fuit. Porro neque legitima videtur: ægre enim Constantinum imperatorem reperias, cujus imperii annus decimus quintus una cum Indictione prima currebat. Justus Fontanius supra laudatus num. 4 datam ait anno 755 sub Constantino Copronymo: sed annus hujus 15, ducto initio a 51 Martii anno 720, quo imperator a patre suo, Leone Isaurico, coronatus est, incepit a die 31 Martii anni 754: esto, anno 755 Indictio prima cucurrerit. Dein, qui fit ut in charta solus notetur Constantinus filius; non Leo etiam, illius pater, qui nondum e civis excesserat? Qui fit, ut, si Patavi, quo se Opilionem recepisse, Fontanius conjicit, scripta sit, non sub Liutprando Langobardorum rege, qui tunc Patavium sua in potestate habebat, sed sub Constantino, in Oriente imperante, data dicatur? Chartam aliam in rem suam Fontanius laudat a Paulo I datam, et ob Hieronymo Rossi sub principium lib. v Historiæ Ravennatis relatum; sed hactenus mihi videre illam non licuit. Plura de Opilionis charta vide apud Muratorium, qui demum de illa sic pronuntiat: Hisce adde, scaterere nimis erroribus chartam, et carere loco, ubi scripta fuerit, aliaque ibi occurrere vitia, quæ in unum quidem apographi scriptorem rejicere possis, sed non desinant dubitationem injicere vestiti cujuspiam figmenti; ac præcipue quum non apographum, sed primitivam chartam appellandam illam, contendere alii possint.

videtur haberi posse.

B 33 Bacchinius, ut Muratorius refert, chartam prædictam cum anno Christi 755 componere conatus, tot difficultatibus se vidit implicatum, ut in aliam descenderit conjecturam, nimirum illam anno Christi 795 sub Constantino, Leonis Chazari et Irenes filio, fuisse exaratam. Fluebat tum quidem Indictio prima; sed annus Constantini, ex quo imperator a patre creatus est, quod anno 776 contigit, decimus octavus; ab obitu vero patris, anno 780 die 8 Septembris defuncti, annus decimus tertius duntaxat, nimirum mense Junio, quo charta illa data fuisse notatur. Sed et illud incommodi hæc patitur conjectura, quod sub Constantino, Occidentali imperatore, confecta dicatur; cum eo anno Italia non penes Constantinum, sed penes Carolum Magnum fuerit, qui Italiæ Pipinum filium præfecerat; de quo Annales Francorum apud Chesnium tom. II scriptorum Galliæ pag. 22 ad annum 784 hæc habent: Perrexit Carolus rex Romam, et baptizatus est ibi filius ejus, qui vocabatur ei Carlomannus, quem Adrianus Papa, mutato nomine, vocavit Pippinum et unxit in regem super Italiam. Mortuus est Pipinus Italiæ rex anno 810; Carolus Magnus anno 814: atque adeo, si anno 795 exarata fuisset prædicta charta, annum Caroli Magni, vel Pipini saltem in Italia regnantis, non Constantini, nomen verosimiliter prætulisset.

Octobris Tomus III.

§ IV. Ursati et Fontanini de Opilione, S. Justinæ templi conditore, opinio refellitur.

AUCTORE J. B.

Geminum Sertorius Ursatus de rebus Patavinis Opus scripsit; alterum anno 1632 typis vulgatum, quod monumenta Patavina Latino; alterum anno 1678, quod rerum Patavinarum historiam Italico sermone complectitur: utroque quidem de Opilione, templi S. Justinæ conditore, disserit, sed in diversas sententias abiit. Opere priori pag. 15 Cavacio subscribens, S. Justinæ templum Opilionis, anni 455 consulis, pietati munificentiaque adscribit, et Opilionem Actii, inelyti ducis, filium facit, Cassiodorum eodem, quo Cavacius, modo interpretatus. Actium, inquit, V. C. patrem habuit, eodem teste (puta Cassiodoro) dummodo, ut caute observat accuratissimus Cavacius, pro Carpilione, quod mendosum, reponas Opilione. Tum, memoratis partim Cassiodori verbis num. 45 transcriptis, ad hunc modum pergit: Ubi minime mirum, si pro OPILIONE imperiti illorum temporum librarii CARPILIONE scripserint, vocum affinitate decepti. De Carpilione autem nec historiæ, nec illorum temporum fasti quidquam prodidere, at de Opilione plurima. Consulem enim eum cum Vincomalo fuisse anno Christi CDLII, (imo CDLIII, ut alibi ipse Ursatus scribit) et Marcellinus comes, et Cassiodorus et Panvinius unanimes testantur: imo Cassiodori verba sunt: «Opilio» et Vincomalus. His consulibus, Attila in sedibus suis moritur. » Quæ textum Epistolæ (Cassiodori, in qua legitur, Carpilio) hactenus corruptum satis indicant.

Ursati de Opilione.

E

37 Fateor: Opilionem, non Carpilionem, consulem cum Vincomalo Cassiodorus dixit in Chronico: sed hunc Occidentalem fuisse, aut Actii filium, quibus tandem verbis Cassiodorus indicavit? Verbis, inquit, num. 45 datis, si sinceræ lectioni reddantur: sed lateatne in illis mendum hic maxime quaeritur. Contra, quæ de Frigerido et Gregorio Turonensi et Prisco Rhetore disputata sunt supra, contrarium suadent. Urgebit Ursatus iterum: Quem Cassiodorus lib. I variarum Epistolarum, epist. 4 Carpilionem dixit, eundem lib. V Epist. 44 diserte Opilionem vocavit, sic scribens: Opilio fuit vir quidem abjectis temporibus, ad excubias tamen palatinas electus. Qui multo amplius crescere potuit, nisi fides sub avidissima remunerationis sterilitate jacuisset. Laudo Ursati in pervolvendo Cassiodoro diligentiam: sed affirmanti vel certe sibi summenti, utroque loco de eadem persona sermonem esse, assentiri non possum. Significat ea Epistola senatui Romano Theodoricus, Gothorum rex, se Cyprianum quemdam ad sacrarum largitionum comitivam evexisse; Cyprianum tum a privatis meritis, tum a generis splendore commendat: hunc autem a solo Cypriani patre Opilione his verbis repetit: Gloriatum etiam non extrema luce natalium. Nam pater huic, sicut meministis, Opilio fuit, vir quidem abjectis temporibus etc. Ex quibus intelligas, Opilionem, de quo Cassiodorus, jam tum, cum ista Theodoricus scripsit, in vicis non fuisse superstitem, nec ad altiorem

templi S. Justinæ conditore.

F

AUCTOR
J. B.

honoris gradum, quem paulo infra mediocrem Theodoricus appellat, etsi majore splendore dignus esset, quam ad palatii excurias temporis infelicitate fuisse evertum. Dicine id de Opilione poterat, præfecturam prætorii, ut vult Ursatus, patriciatum Romanum, ac denique consulatum consecuto?

opinio refelli-
tur,

58 Videamus modo, quid Ursatus in Patavina Historia, Italico sermone conscripta, in hanc rem afferat. Pag. 156 S. Justinæ templum conditum, perfectumque scribit circa annum 524 ab Opilione quidem, sed alio ab illo, qui anno 455 consulatum gessit: nec enim verosimile censet, hunc ad annum usque 524 vitam protraxisse, ac tanto senio gravem ecclesiis condendis aptum intentumque fuisse. Sane anno 524 Consulatum Fastis adscriptus legitur Opilio quidam, idem fortassis, de quo Athalaricus, Gothorum rex lib. viii apud Cassiodorum Epp. 16 et 17. Consulem in Occidente illum fuisse, ex eo liquet, quod illum Theodatus Gothorum in Italia rex post Amalasantam carceri per se inclusum ad Justinianum imperatorem legationis munere fungi jusserit: nec enim aptius cuiquam applices Procopii verba lib. 1 de Bello Gothico cap. 4 ita scribentis: Clausam hic (in lacu Vulsino) Amalasantam Theodatus servari jussit, ac veritus, quod accidit, ne eo facto imperatorem offenderet, Liberium et Opilionem, senatores Romanos, aliosque nonnullos misit, omni ope deprecari jussos illius odium, affirmando, nihil mali Amalasantæ irrogasse Theodatum, quamvis ab ea prius acceptum pessime. Sed hunc S. Justinæ templum Patavii excitasse, mera Ursati conjectura est: mirum porro est, eundem scriptorem Opilionem anni 524 consulem pro Actii sub annum 455 a Valentiniano occisi filio habuisse: si enim Ursato verosimile non est visum, Opilionem anni 455 consulem ad annum usque 524 vitam protraxisse; cur non item vero parum simile credidit, Opilionem Actii, ut ait, filium, annis circiter 70 a morte patris consulari demum dignitati fuisse admotum?

uti et Justi
Fontanini,
qui Opilionem

59 Ut a Cavacio Ursatus in Historia Patavina, ita ab utroque Justus Fontaninus in Præfatione Commentarii in Vitam S. Columbæ, pag. 10 et seqq. de tempore, quo data est charta superius laudata, atque ejus auctore dissentit. De tempore, quo data fuit charta ex Fontanini sententia jam actum est supra. Si vero illum interrogas, quis fuerit Opilio in ea memoratus; fuit, et quidem procul dubio fuit Opilio (non is quidem, cujus Agnellus meminit apud Bacchinium in Vita S. Joannis Angelopti; hic enim sæculo viii seu anno 755 antiquior) sed alius quispiam e Ravennatum exarchorum numero tempore Constantini Copronymi, qui principum suorum iconomachorum jussa contemnens, ac salutis suæ satagens, Patavium secessit, ibique post dictam donationem S. Justinæ ecclesiam seu partim seu integre instauravit, sui que post mortem corporis esse voluit conservatricem. Quid ita? Ut paucis dicam, eo recidit illius ratiocinium: Chartæ ista subscriptio est: Ego Opilio gloriosus imperialis patricius Romanorum: fuit igitur illius auctor patricius Romanorum. Atqui patricius Romanorum titulus fuit Ravennatum exarchorum proprius: fuit igitur Opilio, chartæ auctor, exarchus Ravennas. Si vero Fontaninum præterea percuncteris, quem locum inter exarchos Ravennates Opilio tenuerit, respondet, locum medium illi deberi inter

Paulum, anno 726 interemptum, et Eutychem, D qui fuit ultimus exarchorum.

60 Non aliunde notus Fontanino est iste Opilio, patricius Romanorum, quem certo Ravennatem exarchum fuisse ait, quam ex charta Opilionis supra laudata, et insuper alia, de qua paulo infra. At Opilio in illa exarchum se non nominat; nec, ut ita se nominaret, id certum foret: non uno enim ex capite, ut supra dixi, fides chartæ in suspicionem vocari merito potest. Aliunde igitur Fontanino, exstitisse anno 755 Ravennæ exarchum, Opilionem nomine, Pauli successorem, Eutychem vero decessorem, priusquam dicto suo fidem certam a lectore exigeret, eicidium dare incumberebat; quod, ut opinor, procul dubio, modo potuisset, præstare studuisset. Ut quid igitur Ravennatem exarchum omnibus incognitum hactenus obtrudit? Immo vero jam ante annum 755 Ravennatibus exarchum fuisse Eutychem, tum aliunde, tum ex inscriptione, quam adfert Rubens lib. iv Historiæ Ravennatis, liquet: hæc ita habet: Governante Italiam Domino Eutychio excell. patritio et exarcho in Kal. Feb. Ind. xiv; qua mense Februario currebat annus Christi 751. Neque Opilioni anno 755 Patricium Romanum, si hic titulus Ravennatibus exarchis proprius fuisset, se scribere licuisset, exarchatu fungente Eutychio. Quamquam nec verum videatur, eo titulo decoratos fuisse Ravennates exarchos. Hunc enim Eutychio non tribuit inscriptio mox relata, non Anastasius in Vita Pontificum, qui de Ravennatibus Exarchis agens, de Romano in Gregorio; de Eleuthero in Deusdedit; de Isacio in Severino; de Theodoro in Theodoro; de Olympio in Martino; de Joanne in Conone et Sergio, de Theophylacto in Joanne VI; de Joanne Risocopo et Scholastico in Constantino; de Paulo et Eutychio in Gregorio II; item de Eutychio in Gregorio III et Zacharia; patricios illos quidem, sed sine hoc addito: Romanorum, appellat, licet hunc titulum integre diserteque plus vice simplici repetat, ubi de Carolo Magno.

Ravennatem
sub annum
755 exarchum
fuisse.

61 Non Paulus diaconus tom. I Scriptorum rerum Italicarum, licet lib. ii cap. 29 et seq. Longini; lib. iii cap. 18 et 26, et lib. iv cap. 26, 29 et 35 Smaragdi; lib. iii cap. 26 et lib. iv cap. 8 et 15 Romani; lib. iv cap. 15 et 26 Gallinici; lib. v cap. 33 Eleutherii; lib. vi cap. 34 Scholastici, et Pauli denique cap. 49 ejusdem libri, qui omnes Ravennates exarchi fuerunt, meminerit. Scio, Paulo lib. iv cap. 40 Gregorium quemdam Patricium Romanorum fuisse dictum, sed is non Ravennas exarchus fuit, sed Opitergino præsidio Græci imperatoris nomine præerat. Vivebant enim adhuc, cum Gregorius iste Opitergii versabatur, ut ex Paulo cap. 42 et 43 liquet, Agilulfus Langobardorum rex, et Heraclius imperator ex Pauli cap. 51, cujus tempore Eleutherius Ravennatem exarchatum tenebat, ut ex Anastasio in Deusdedit patet. Gregorius quidem aliquis, ex Privilegio Constantis imperatoris apud Bacchinium parte ii pag. 283, Ravennas fuit exarchus, sed multo serius sub annum 666 et sub Constante, quem cum priore Gregorio, qui sub annum 615 Opitergii morabatur, præsul Ancyranus post Hadrianum Valesium male confudit, ut Berettus docet in Tabula chronographica Italiæ mediæ ævi num. 80, quem consule tom. X scriptorum rerum Italicarum col. 139.

frustra con-
tendit,

62 Altera charta, ex qua notum habuit Fontaninus nec id evincit.

A *taninus Opilionem, Romanorum Patricium (non tamen propterea, ut jam diximus, Ravennatem exarchum) est Gregorii IV Pontificis anno 828 data, et apud Muratorum tom. III. Antiquitatum Italiae col. 59 et binis seqq. integre excusa. Characteres illius, teste Muratorio, iis, quibus exarata est charta Opilionis, de qua supra, sunt admodum similes: duplex illius exemplar exstare ait in tabulario monasterii S. Justinæ, alterum prolixius, alterum contractius; quod utrumque unico intuitu cognoscendum exhibuit, prolixius quidem totum transcribendo; contractius vero, uncinis includendo quidquid in contractiori desideratur, et reperitur in prolixiori. Inscripta est Miloni, monasterii S. Justinæ abbati, Romæ data xii Kalendas Julias, anno ejusdem Sedis primo, et Domino Lothario secundo, Indictione octava. In ea de Opilione sic loquens inducitur Pontifex: Quia juste et rationabiliter vestra humilitas (Milonem alloquitur) nostro Apostolatui humiliter postulastis, quatinus pro Dei amore, animeque nostro remedio, per presentis nostri privilegii auctoritatem, quamque per auctoritatem Domni Lotharii imperatoris augusti, spiritualis in Christo dilectissimi filii nostri, concederemus et confirmaremus scilicet omnes res et proprietates prædicti monasterii, cujus ecclesiam Opilius, PATRICIUS ROMANORUM fundavit, ibique ejus corpusculum in pace requiescit in atrio ejusdem ecclesie supra duas columpnas, qui etiam multa tribuit dona in eodem monasterio. Ideoque per præsentem privilegium confirmamus, etc.*

Gregorii IV
charta.

B *65 Chartam hanc Gregorii IV, uti et præcedentem, critico ariete concussit idem Muratorius, vir in multo litterarum genere apprime versatus: ipsum loquentem audi: Quod heic me excurciat, inquit post alia pauca, cogor aperte dicere, tot vitia convenire in hujus Bullæ textum, ut illam nemo, uti legitimam mercem, sit facile suscepturus. Nam præter dissonantiam inter duo illa unius Bullæ exempla deprehensam, præter affectatam mentionem sepulcri, in quo depositus dicitur Opilius, sive Opilio, PATRICIUS ROMANORUM; et præter alia, quæ persequi non est animus: inter chronologicas notas intoleranda pugna consurgit, quam tollere ne acutissimus quidem possit. Anno dcccxxviii mense Junio decurrebat annus primus Gregorii IV Papæ. In eum annum minime cadit Indictio octava, sed quidem sexta. Et rursus scripta hæc dicuntur ANNO DOMINO LOTHARIO, pro DOMINI LOTHARII, SECUNDO, quæ vitiosa formula (adde et multa alia in decursu chartæ contenta) Apostolicæ Sedis cancellariam non bene olet, quum ibi Latine lingue atque Grammaticæ honor aliquis semper habitus fuerit. Præterea extra omnem controversiam est, Lotharium I coronam ac nomen imperialis dignitatis Romæ accepisse anno dcccxxiii. Ergo annus secundus ejus imperii in annum i Gregorii IV, sive in annum Christi dcccxxviii nequaquam convenit. Adde, nullam mentionem fieri Ludovici Pii augusti imperantis cum filio. In aliis chartis ejus nomen præterire minime mos fuit. Fortassis etiam abhorret ab eorum temporum consuetudine multa DUORUM MILLIUM MANCUSORUM AURI OPTIMI, cujus mediætas persolvenda erat NOSTRO SACRO PALATIO, quum de monasterio ageretur extra fines Pontificiæ ditionis posito, et possidente tot alios fundos, minime in Bononiensi agro comprehensos.*

Hæc et alia, quæ abire insalutata volo, apud me hujus etiam Bullæ fidem saltem dubiam faciunt.

AUCTOR
J. B.

64 *Dein quis fuit Milo S. Justinæ abbas, ad quem chartam illam anno 828 Gregorius dedit? Cum ante Rosium, qui sub annum 849 Patavinum episcopatum tenuit, ne monasterium quidem S. Justinæ exstisse videatur, ut infra dicitur, primusque illius abbas sub eodem Rosio fuerit Christianus, quo certe antiquiorem Cavacius, loci historiographus, non invenit. Verum non eo hæc de Opilione dicta sunt, ut sanctæ Martyris templum ab illo aliquando conditum reparatumque fuisse, eamus inficias: sed ut tempus, quo id contigit, plane incertum esse; patriciatum vero illius ac consulatum dignitates esse appareat verosimillime fictitias, quas illi, quo monasterii, ut factum sæpius est, origo redderetur illustrior, nescio, quis fabulator offinerit. Nihil dico de iis, qui Opilionem familia Picavrum aut Picacopram fuisse volunt, quos Ursatus in Historia Patavina pag. 157 refellit ex eo, quod ex familia e Transalgaridis originem ducant ex Patavinorum genealogorum testimonio: Transalgaridi autem sub Carolo Magno primum Patavii sedem fixerint.*

§ V. Quo tempore conditum fuerit S. Justinæ monasterium. Templum novum eidem dicatum.

I *n obscuro pariter est, quo primum tempore S. Justinæ templo monasterium adjectum fuerit: auctor Vitæ S. Prosdocimi, et ex eo verosimiliter Scarleoni Classæ 15, ubi de Opilione, jam inde a S. Prosdocimi ætate id factum, ac a sacris virginibus inhabitatum scribunt: verum tanta illius monasterii antiquitas fundamento caret, rejiciturque a Cavacio, qui se monasterii illius originem ignorare fatetur. Nos, inquit, quamvis antiquitatem exoptemus, ex qua nostris rebus plus dignitatis accedat, tamen potius opinamur, monachos non nisi post Patavium restitutum, imperante Carolo Magno, templum D. Justinæ obtinuisse. Et paulo infra: Itaque maximæ vetustati tribuatur, quod monasterii principia etiam litterarum memorias excedant: ita ille; nihil tamen, unde Caroli Magni ætate S. Justinæ monasterium conditum fuisse conjicias, spectatim in medium proferens. Si legitimæ essent chartæ Opilionis et Gregorii IV nomine venditæ, in quibus monasterii S. Justinæ mentio fit, jam inde a sæculo saltem octavo id exstisse, necesse esset: at, cum earum fidem ex dictis supra non pauca infringant, nec id affirmare ausim. Mabillonius in Annalibus Benedictinis ad annum 870 num. 21 Rosium, ab anno circiter 860 Patavinum episcopum, S. Justinæ monasterii conditorem facit ex instrumento ipsius Rosii, quod quia Cavacius valde minutum dedit, adjicit ille: Optandum esset, ut integrum retulisset Cavacius. Mabillonii votis tom. IV Antiquitatum Italiae col. 784 et binis seqq. satisfecit Muratorius, ex quo tamen haud certo elicitur, Rosium illud condidisse, ac monachis Benedictinis tradidisse. En illud.*

66 In

AUCTORE
J. B.
Rorius episcopus
Patavinus,

66 In nomine Domini. Imperante Domino nostro Hlodowico imperatore, Hlotharii filius, postquam imperiare cepit, anno vicesimo quinto, vi Nonas Madii, Indictione septima, feliciter. Offerionem vel tradicionem, que facere visus sum ego in Dei nomine Rorsus sancte Patavine ecclesie episcopus una per consensu et voluntate avvocato meo nomine Hercomario, in ecclesia sancte et venerabilis Justine vel senodochium, quo ego ipse a fundamentis pro remedium anime mee edificare precepi, qua sita est prope ecclesiam ejus venerabilis virginis Justine, in qua ejus sanctissimum corpus humatum requiescere videtur: ubi vir venerabilis Christiano presbyter et a nobis electum et ordinatum abba preesse cernitur. Ideoque ego, qui supra, Rorsus nunc Pontifex, considerante me Dei omnipotentis misericordia et remedium anime mee offero atque trado ego Rorsus episcopus secundum legem Salicam ad presenti die omnes res meas, quas habere et possidere videor in Monte Silicis, sive in finibus Patavense vel comitatu Vicentino, offero et trado ad supradictum almificum locum, et tibi Christiano abbati, vel ad fratres, qui in ipso senodochium religiose vivere degunt, ut abeatis exinde alimonia sive vestimentum ad usui vestro, ut pro me indigno peccatore preces omnipotenti Deo fundere incensanter dignetis, vel in ipsum venerabile locum deservire valeatis.

ut ex ejus
charta

67 Id est, in primis offero, atque trado ego Rorsus humilis episcopus curte mea, qua nuncupatur Maserada cum capella, qua in honorem beati Martini confessoris ego ipse a fundamentis edificavi vel consecravi, cum casales et omnia, quantum ad ipsam autem pertinere dinoscitur, et similiter trado et offero curte mea infra civitatem Patavi cum oratorio suo, qui in onore beati Petris principis Apostolorum dedicata est, cum omnia, qua ad ipsam praefatam curtem vel oratorium pertinere videtur. Nec non et curtem meam in Cervarises cum oratorio suo, quod in onore sanctae Crucis est consecratus, qua sita est in comitatu Vicentino, trado et offero cum omnia adjacentia et pertinentia sua. Has prenominate curtes ex integro, quantum ad manu mea hodie abere vel possidere visus sum, trado et offero ad presenti die in jam prenominate ecclesia beate Justine virginis, vel in senodochium cum omnibus edificis earum, et cum silbis, aplectaneis, ortis, areis, vineis, campis, pratis, salectis, pascuis ac stallareis, pomiferis arboribus, paludibus, usis aquarum, rivis, rubiis, monte, plano, omnia in integro, cultum et incultum, quantum ad me pertinet, vel pertinere vel possidere visus sum.

ostenditur,

68 Et offero atque trado in predicto venerabili loco similiter a die presenti et hora servis et ancillis meis pro anima mea, eorum nomina sunt: Lupulus et Justiolus cum filio suo item Justulo, Rodulfus, Luvari, Petrus, Vidolus, Adam, Belfanias cum uxore sua, nomine Eta, Felicitas cum filia sua, Gallidolus cum uxore sua et duos filios suos, Riculfus, Regisilda et filia ejus Rotruda, Willi, Juba, Rotruda, Altemanno cum uxore sua Gaudencia et filia sua Anspurga, Liutearda et filia ejus Helmedruda, Radperga, Willi, Liuba cum filias suas Egena et Vindelinda et Liucinda et Gisemperga, Justola, Ringungunda, Agneola cum filias suas Orsolane

et Senatere, Unica, Fuscola, Gisemperga, et D quanti nati vel procreati fuerint, postquam in potestate mea devenerunt. Ista suprascriptas res vel mancipiis, quorum nomina vel loca superius leguntur, et ubicumque proprietario nomine a me possessum vel devolutum est, et hodie a manu mea teneo per liberam rationem et vendicionem et emcionem sive per donacionem nec non et commutationem vel blandimentum secundum legem meam Salica possessum habeo, offero adque trado ego Rorius episcopus ad presenti in jam prenominate locum pro remedium anime mee, et exinde nichil mihi reservavi.

69 Professus sum, in tali vero timore offero et trado supra nominatas res seu familias, ut si ego Rorius episcopus, quod fieri minime credo, vel aliquis ex successoribus meis de predictas res vel mancipiis, eorum nomina et loca supra annotatas esse videntur, vel qui de ipsis hominibus nati vel procreati fuerint, retollere de ipso venerabili loco, aut contrare voluerimus, sive tibi Christiano abbati vel a successoribus tuis, et omnia, sicut supra legitur, non adservaverimus ego Rorius episcopus vel successoribus meis, tunc deveniat ipsas res vel familias, quod supra legitur, in potestatem regis, qui pro tempore Italia regere videtur. Hac ideo adfiximus, ut mea, que supra, Rorius episcopus offerio sive traditio perhennis temporibus in ipsum almificum locum, quod supra legitur, inviolabilis et inconcussa permaneat. Iterum volo atque instituo, ut tu Christianus abbas vel successores tui ab hac presenti die, quod est sexto Nonas Madii pro ipsa offerionem vel tradicionem, quod ego hodie facio per omni die pro me pascere debeatis pauperes numero tres, dum ego, qui supra Rorsus episcopus, advixero, sive post meum decessum, et in annuale vero meo per remedium anime mee pascere debeatis ter sacerdotes et levitas numero quadraginta. In alio vero die, post annuale meum evenerit, volo adque instituo, ut reficiantur ibi in praedicto loco pauperes numero centum. Et cum ipsis pauperes refecti fuerint usque ad saturitatem, laudem Deo referant, et proficiant ad salutem pro anima mea.

70 Quod si tu Christianus abba vel successores tui de praedicta elemosina, quod pro anima mea dare instituo, aliquid retrahere volueritis, una neglesseritis facere, in omnipotenti Dei judicio reservo, cui omnia manifesta sunt, et nihil ei latet. Sed nolle quod volui, nisi quod a me semel factum bono animo est, perhennis temporibus inviolabilis permaneat. Et manifestus sum ego Rorsus episcopus, qui a pagina et calamo cum pinna de terra levavi, et Ulfari nothario scribere sic rogavi, et testibus obtuli roborandam, ut hanc donacio sive offerio supra legitur firma et stabilis sine alicui hominum contradictione permaneat. Actum in cenobio sancte Justine, in Dei nomine feliciter. Ego Rorius quamvis indignus episcopus in hanc occasionem seu tradicionem a me facta manu mea subscripsi. Ego Hercomarius advocatus consensi, manu mea subscripsi. Ego Justinus archidiaconus rogatus manu mea subscripsi. Ego Leopertus presbiter et prepositus sancte Marie manu mea subscripsi. Ego Dominicus presbiter canonicus manu mea subscripsi. Ego Joannes presbiter manu mea subscripsi. Ego Fradellus

senodochium
seu cenobium

E

adjunxit

F

A Fradellus presbiter manu mea subscripsi. Ego Justinus presbiter arcarius sancte Marie manu mea subscripsi. Ego Dominicus presbiter etc. ✠ Ulfari notharius rogatus a Donno Rorio venerabili episcopo, hanc cartulam, offensionem vel tradicionem scripsi et subscripsi et post tradita complevi.

anno 874,

71 Hæc Rosii charta, vi cujus, ut ait Cavacius pag. 58, a monachis Benedictinis, etiam sua ætate, pauperibus religiosi hebdomadis singulis, panis et vini portio statuta erat, et ante festum Nativitatis Dominicæ centum pauperibus epulum præbebatur, seculi sui quidem barbariem præfert; ceterum vero in notis chronicis recte sibi congruit: Ludovicus enim Lotharii filius, a Leone IV coronatus est imperator anno 849; atque adeo annus ejus imperii vigesimus quintus non nisi anno 874, quo, ad mensem Majum provecio, currebat Indictio septima, finem accepit. Neque mirum videri debet, mentionem in ea fieri legis Salicæ seu Francicæ, cum ea sub Francis, deletis Longobardorum regibus, fuerit in Italiam invecta, ipseque Rosius, ut Patavini scriptores perhibent, Francica gente oriundus. Autographa minime est charta illa, inquit Muratorius: est tamen exemplum pervetustum, ut fortasse mendorum, quæ in illa occurrit, frequentia describentis imperitiæ magnam partem possit attribui. Cavacius pag. 53 pro anno Ludovici vigesimo quinto scripsit decimum quintum; et Rosii chartam anno 870 affixit; quod et Ughellus, Cavacium incaute secutus, fecit tom. V Italix sacræ auctæ col. 428, ubi et Rosium Patavinum episcopum factum ait anno 861. Sed apud Sigonium de regno Italix lib. vi Ludovici secundi diploma exstat, quo Rorii seu Rosii episcopi precibus ecclesiam Patavinam in tutelam suam recipit, datum vi Idus Februarias, anno, Christo propitio, imperii Domini Lotharii Pii imperatoris xxvi, et Ludovici Gloriosissimi augusti in Italia vi, (seu potius v) Indictione xii, qui fuit annus 849.

sed ab hodierno S. Justinæ monasterio dicendum:

72 Porro ex eadem Rosii charta seu testamento quidem liquet, illum excitatum a se juxta S. Justinæ aedes xenodochium monachis quibusdam (verosimillime quidem Benedictinis) administrandum dedisse; sed certum inde non fit, quod num. 63 aiebam, excitasse illum Benedictinis diversum a xenodochio monasterium, cujus nulla, aperta saltem, in charta Rosiana fit mentio: quin vero ita loquitur in charta, de qua mox, Gauslinus, Patavinus episcopus, ut ipse potius S. Justinæ templo et excitato ab episcopo Rosio alendis pauperibus xenodochio, sed Hunnorum vastatione semirutis, primus illud adjecisse videatur. Gauslini chartam ex Ursato in Historia Patavina pag. 205 accipe: In nomine sanctæ et Individuæ Trinitatis. Gubernante Catholicam plebem beati Petri Apostoli Joanne, summo Pontifice. Pontificatus sui anno vi, Imperante Domino nostro Othone imperatore, anno Incarnationis Domini dcccclxx in mense Februarii, Indictione xiv. Cum venissem ego Gauslinus episcopus in ecclesiam beatæ Justinæ martyris, et beati Prosdocimi præsulis, et vidissem ibi per circuitum omnem locum desolatam, nec esse ibi, qui aliquid diceret, aut aliquam susceptionem hospitibus aut pauperibus pararet. Tunc inspirante divina ac potenti misericordia, sicut ipse corda humana illustrare dignatus est, ita et cor meum implere, ac visitare dignatus est, ut ob ipsius amorem Sanctorumque omnium,

nec non et B. Justinæ martyris, beatique Prosdocimi confessoris cœnobium ædificarem monachis.

AUCTORE
J. B.

75 Tunc congregavi omnem clerum, omnesque optimates, et cunctum populum super eo, quod Dominus in corde meo inspirasset, sed et valde omnibus placuit. Unde cum omnibus sacerdotibus, cunctoque clero et cum omnium fidelium consensu, juvante Deo, construximus cœnobium. Ibi ego, qui supra Gauslinus episcopus, ut præfati monachi, qui ibi præesse debent, firmi ac stabiles esse possint, pro remedio animæ Senioris nostri Othonis, et pro anima mea, et cunctorum Catholicorum, seu et pro omnibus, qui in hac ecclesia deserviunt, ut firmum ac stabile nostrum scriptum habeant, quatenus, qui post nos in hanc sedem venerint, non destruant; sed magis in Dei amore roborent; ut et ipsi per ipsorum monachorum intercessionem valeant ætherea possidere regna. Quare ego Gauslinus episcopus cum omni clero et cuncto populo, qui hic congregamur, per tremendum Omnipotentis Dei judicium et per ipsius majestatem deprecamur, nec non et per omnem cœtum sanctorum angelorum, archangelorum, patriarcharum, prophetarum, Apostolorum, martyrum, confessorum, ac virginum, omniumque Sanctorum, ut nulla superimposita, nullum redditum, nullam molestationem ipsis monachis inferat, nisi incensum orationis. Quod si aliter fecerit, quam supra legimus, ante tribunal Christi retributionem habeat in die judicii cum Juda traditore, inde stando ad rationem.

hoc vero videtur

E

74 Ego in Dei omnipotentis nomine Gauslinus Pataviensis ecclesiæ episcopus donamus et confirmamus ad monasterium sanctæ Justinæ virginis, et sancti Prosdocimi confessoris Christi, non multum longe a civitate Patavii, ubi corpora Sanctorum requiescunt, ad laudem Sanctorum ejus, pro præsentis merito et futuro, pro superscripto imperatore Othone, atque duce nostro, clero ac populo, ut omnes fideliter vivant in Christo, per quem, qui serviunt, ut dignus est, coronentur in cœlis, ubi et nos miseri peccatores, clerus, populus, atque propinqui, aliquam portiunculam habere possimus, ubi omnes magni consistunt, Deo concedente, damus et confirmamus ad ipsam ecclesiam sanctæ Justinæ, et sancti Prosdocimi confessoris Christi, in primis ecclesiam sancti Angeli prope suprascriptum monasterium cum massariis et rebus, quæ eidem pertinent, cum quartis et decimis, cum loco, qui dicitur Prato Novo, et terris cum vineis, ubi dicitur Ruthena, Braido monachorum, et uno arcu, qui currit flumen Retronis. Et ecclesiam sanctorum archangelorum, quæ constructa est foris civitate Patavii in loco, qui dicitur Vantio, cum suis finibus; et terra, quæ vocatur Senedo, cum suis finibus, id est, cum quartis et decimis. Ecclesiam sancti Martini, quæ est ædificata in loco, ubi dicitur prope Montensilicem cum casis et massariis, quæ ibidem pertinent, seu servis et ancillis, qui in superscripto Montesilice habitant. Et curtem unam in loco, qui dicitur Tribano, cum suis casis et massariis, quæ ibidem pertinent, cum quartis et decimis, seu in Pernumia, in capite silvæ, et in Aire cum quartis et decimis.

Gauslinus,
Patavinus
episcopus,

F

75 Et curtem unam cum domo cultili cum capella, quæ ædificata est in honore sanctæ Mariæ

ex hic relata
ejus charta

Mariæ

ACCORRE
J. B.

Mariæ Virginis in loco, qui dicitur Macerata, cum casis, massariis, quartis, decimis, et cum omnibus rebus, quæ ibidem pertinent. Et totam decimam, quæ jacet in comitatu Vicentino in loco, ubi dicitur Masone, cum capella, quæ est constructa ad honorem S. Galli, cum quartis, decimis, et cum omnibus rebus, quæ ibidem pertinent. Et ecclesiam unam, quæ est ædificata ad honorem sancti Georgii in loco, dicto Robolono, cum terris et omnibus decimis, quæ ibidem pertinent. Et totam decimam, quam dare debent famuli S. Justinæ sive in montibus, sive in vallibus. Hæc omnia suprascripta volumus, et confirmamus, assistentibus suprascriptis, habeat et teneat ipse sanctus locus æternum, ut servant ipsi monachi, cum suo abbate Ingelberto, Deo Sanctisque usque in finem sæculi, omnibus remotis, quæ in ista donatione et confirmatione, frangere, contradicere, aut molestiam facere aut inquietare habeant. Et teneat in die iudicii, quod in hac pagina supra legimus. Ego Gauslinus episcopus hanc paginam, a me factam, propria manu mea confirmavi et roboravi. Ego Martinus archipresbyter in hanc paginam offerentis consensit et scripsit. Ego Joannes presbyter. m. Ego Marinus presbyter. m. Ego Bonizo presbyter. m. Ego Albericus presbyter. m. Ego Rochero presbyter. m. Ego Dominicus presbyter. m. Ego Rozo presbyter. m. Ego Redaldus presbyter. m. Ego Joannes diaconus. m. Ego Andreas diaconus. m. Signum manu Joannis testis. Signum manu Bernardi testis. Signum manu Uldarici testis. Signum manu Adam testis. Signum manu Luitprandi nobilissimi. Signum manu Alberti. Signum manu Valentini. Signum manu Arduini. Omnes isti rogati testes.

primus con-
struxisse

76 Gauslinus verbis num. 72 transcriptis satis quidem aperte innuit, tum S. Justinæ templum, tum additum illi a Rosio xenodochium, quod sua ætate, in monasterii S. Justinæ vicinia situm, adhuc superstes fuisse, pag. 207 Ursatus scribit, prius existisse, quam ipse Patavinum episcopatum susceperat; sed nullo modo de S. Justinæ monasterio, quod a Rosio xenodochio diversum sit, idem prædicat: imo vero, cum id se construxisse dicat, nulla alterius conditoris mentione, ne quidem tacita, injecta; nec aliunde certa legitimaque videantur existere monumenta, quibus major monasterii antiquitas citra dubium ostendatur, videtur illud tum primum a Gauslino condidisse. Eodem, quo Gauslinus, modo Burchardus quoque Patavinus episcopus, anno 1054 collata a decessoribus suis monasterio S. Justinæ bona confirmans, locutus est apud Muratorium tom. III Antiquitatum Italiæ col. 205. Ita ille de Gauslino: Hanc igitur sollicitudinem venerabilis Gauslinus, Patavensis episcopus, vigilanter exhibuit, quando super omnia, quæ bona egit diligencia, de sibi commissis non modicam habuit, videlicet de ecclesia S. Justinæ virginis, quæ sita est foris civitatem Patavensem, quam olim quasi destructam ac desolatam pene ab omnibus... pro Dei amore et veneratione ejusdem sanctæ Justinæ monasterium ibi construxit, et abbatem atque monachos ordinavit, atque ex ipsius episcopi rebus donationem tantam donavit, ut aliquantulum ibi Deo servientes possint vivere: quibus et ipse verbis ita de Gauslino loquitur ac si is primus monasterii illius conditor fuisset.

77 Atque ita Muratorius sæpe laudatus censuit tom. III Antiquitatum Italiæ mediæ ævi Dissertatione 54, addens, sub id fere tempus varia monasteria, ut apud Venetos, Mutinenses, Rhegienses et Parmenses, fuisse excitata. Et sane anno 982 initium habuisse Venetiis cœnobium S. Georgii Majoris a Mauroceno nobilissimo cive, scribit Ughellus tom. V Italiæ sacræ auctæ col. 1200, ubi fundationis dicti monasterii litteras exhibet. Ipse Muratorius mox laudatus tom. I, col. 1019 et seq. Joannis episcopi Mutinensis litteras refert, anno 998 eazaratas, quibus S. Petri monasterio, in suburbio Mutinensi a se fundato, possessiones aliquot donat. Et tom. V, col. 541 et seq. fundationem recitat monasterii sanctimonialium SS. Viti et Modesti prope Scantianum, nunc S. Thomæ, anno 1015 a Teusone episcopo Rhegiensi factam; quamquam illud a Teusone tantummodo instauratum putet. Parmæ item sub finem sæculi X conditum fuisse S. Joannis Evangelistæ monasterium liquet, ex Vita S. Joannis, primi illius monasterii abbatis, a monacho anonymo subæquali conscripto, quam habes Benedictini Sæculi v parte 1 a pag. 747. Neque hæc sola sunt, quæ ea ætate per Italiam condita sunt, monasteria: ut adeo fieri facile potuerit, ut et S. Justinæ monasterium tunc primum condidisset a Gauslino, nec certo fidei debeat Mabillonio in Annalibus ad annum 870 num. 21 ita scribenti: Processu temporis Rosius episcopus, qui Patavinam sedem sub noni sæculi annum sexagesimum (imo forte 49, ut supra num. 71 diximus) inivit, eidem basilicæ cœnobium adjuvit, nisi cœnobii nomine xenodochium a Rosio excitatum intelligat.

D
sub annum
971.

78 Leander Alberti in Descriptione Romanicæ in altam plane sententiam ivit, nulli, ut reor, probatam. Voluit is, S. Justinæ monasterium Patavinum conditum fuisse circa annum 780 ab Anselmo, Nonantulensis monasterii fundatore, cujus Vitam habes apud nos tom. I Martii c pag. 900, et apud Mabillonium Sæculo IV Benedictino part. 1 a pag. 4. Ita Leander ex Notitiis Nonantulensibus, sed male explicatis, scripsit. Inter xenodochia, ab Anselmo excitata, in ejus Vita apud Mabillonium num. 6 S. Justinæ xenodochium aliquod his verbis memoratur: Item aliud ille dignus pater constituit xenodochium ex suis propriis rebus in loco, qui dicitur Susonia (Lusorica legitur apud nos, Lusonia vel Lusonicæ legit Cavacius), ubi fieri jussit oraculum S. Justinæ martyris, in quo etiam monachos semper adesse voluit, Deo servientes et sine sollicitudine viventes. Hæc velut de S. Justinæ monasterio Patavino dicta Leander accepit, sed levi nimium de causa. Ubicumque enim locus ille Susonia existit, Patavinis equidem sine causa adscribi non debet, neque certum transcriptis huc verbis agi de S. Justina Patavina; et, hoc dato, sub ejus nomine alibi locorum perinde ac juxta Patavium condere xenodochium Anselmus potuit. Sed hæc de celeberrimi monasterii, quod, cum temporum iniquitate a Religiosa disciplina deflexisset, S. Justinæ aliorumque Sanctorum, ibi quiescentium, meritis anno 1409 per Ludovicum Barbum, uti hic scribit apud Pezium tom. II Anecdotorum part. III, pag. 270 et seqq., reformatum fuit, ac dein anno 1504 in totius Congregationis Casinensis, ab eo alias S. Justinæ dictæ, caput ecessit, origine disseruisse sufficit: qui plura requireret, Cavacium,

non Anselmus
Nonantulensis
780, ut ait
Leander Alberti.

A *ciam, elegantem loci historiographum, consu-
lere poterit. Ego, quæ reliqua sunt, de S. Ju-
stinæ ecclesia interim expediō.*

Diruto terræ
motu sæculo
xi antiquiori
S. Justinæ
templo,

79 *Hæc antiquis quidem, sed tamen ignotis,
ut diximus, temporibus condita, non secus ac
Patavium ipsum, a quo non procul aberat, quod-
que non raro cladibus attritum fuit, ut sequenti
§ dicitur, varias etiam a bellorum motibus olim
sortis vicissitudines subiit. Narrat Conradus ab-
bas Urspergensis in Chronico ad annum 1117
ingentem terræ motum tertio Nonas Januarii,
unde multa non modo ædificia, sed et civitates in
Italia quædam commoverint, contigisse. Hujus (ut
apparet) non immerito fuisse S. Justinæ eccle-
siam, discimus ex auctore Inventionis S. Danie-
lis (de qua apud nos actum est 5 Januarii, sed ex
auctoribus aliis, hoc, quo de agimus, decessoribus
nostris nondum cognito, qui terræ motum viderat:
contigit Danielis inventio sub Ulderico, episcopo
Patavino, et Joanne abbate monasterii S. Ju-
stinæ, qui cum Ulderico episcopo in Actis inven-
tionis, tom. I Januarii pag. 160, num. 7 ex
Agonibus Martyrum apud nos excusis, male con-
funditur. Sedit autem Patavii Uldericus seu Ul-
daricus ab anno circiter 1061 usque annum 1090,
ut quidem Ughellus tom. V Italiæ sacræ auctæ
ex ecclesiæ Patavinæ tabulis. Ceterum de S. Ju-
stinæ ecclesia terræ motu concussa hæc habet
Aetorum dictæ inventionis auctor: Erat enim
ecclesia extra urbis mœnia, in loco videlicet,
ut traditur [quem] Campum Martium vocabat
antiquitas; constructaque erat ecclesia, ubi
corpus beatæ Justinæ requiescit, simulque mul-
torum Sanctorum. Quam basilicam nostro tem-
pore vehemens terræmotus quassatio funditus
diruit, et aliam nos in locum ejus non bene
consimilem substituere coegit; illa namque suf-
fulta marmoreis columnis et ex magna parte
marmoreis tabulis ornata et deaurata cœlestium
siderum interius radiabat ad instar. Ita Ms. no-
strum, cui idem anonymus apud Cavacium pag.
18 fere ad verbum consonat.*

excitatum
fuit aliud,
cui denique

80 *Adjicit his quædam anonymus, unde, qua
fuerint ea tempestate, licet post multum calami-
tatum, S. Justinæ templi facies et S. Prosdocimi
sacellum, utcumque intelligas. Sic pergit: Nec
mirum quidem: cum illam vir clarissimus et
C illusterrimus præfectus prætorii, patritius,
Opilio nomine, immensis divitiis construens
elimavit. Hanc vero nos in magna paupertate
constituit, utpote noviter ab imperatore obsessi
(Henrico V, summis Pontificibus Paschali, Ge-
lasio et Calisto tunc infesto) et auro et argento
expoliati, vix, qua cernitur specie, ereximus.
Est propter hanc in pulcherrimo secessu, qui
vergit ad Meridiem, oratorium sive templum
miræ pulchritudinis constructum in honore Dei
et B. Mariæ semper Virginis et plurimorum
Apostolorum, in quo sancti Prosdocimi corpus
tumulatum jacet; illius parietes humotenus in
circuito vario sunt marmore crustati; pars vero
superior, quæ testudineo clauditur arcu, longe
lateque deaurata refulcet, et opere musoleo de-
picta, quasi cœleste palatium ac viridantia pa-
radisi prata demonstrat.*

sæculo xvi
successit tem-
plum notum

81 *De sacello S. Prosdocimi, velut sua ætate
adhuc exstanti, agit Scardonius lib. II, classe 6,
ubi de S. Prosdocimo: sed in locum templi ve-
teris S. Justinæ, de quo auctor Inventionis S. Da-
nielis, sub initium sæculi xvi aliud successit longe
splendidius, quod hodieque non sine spectantium
voluptate et admiratione conspicitur. Cum enim*

*templum vetus jam fatisceret ac ruinam minare-
tur, ac felicius fluerent monasterii res, magnificas
ac Sanctis, quorum penes se reliquias serrabant,
digniores ædes monachi meditari cœperunt jam
inde a sæculo saltem xv ad finem vergente, ut ex
instrumento publico, quod infra num. 89 trans-
scribendum est, colligitur: sed monachorum con-
siliis tum domestica impedimenta, tum Præla-
torum mors aliquot annis intercesserunt, dum
tandem anno 1301, Eusebio Fontana Mutinensi
muneri abbatiali admoto, ut scribit Cavacius
lib. vi, operi manus serio admoveri cœperunt.
Initæ ab Eusebio dignitatis annus primus di-
ruendo veteri templo, comportandæque novi ma-
teriæ datus fuit: inde vero per annos plures labore
improbo et sumptibus maximis ædificandæ ornan-
dæque novæ moli insudatum est; ac tandem Gui-
lielmus Cassador, episcopus Barchinonensis,
digressus a Tridentina synodo, ut apud nos
(inquit Cavacius ad annum 1375) valetudinem
curaret, novi templi aras sacravit dicavitque.*

AUCTORE
J. B.

82 *Pluribus hæc omnia lib. vi Cavacius per-
sequitur; e quo denique ad annum 1325 templi
novi S. Justinæ dimensionem subjicere lubet. Ita
ille: Ab ara maxima, quæ Orientem spectat,
enumerantur ad ostium pedes cccxxxii. Tractus
medius, qui crucis figuram exhibet, ab Austro
in Septentrionem excurrit pedes cccxviii. La-
titudine, ubi maxima est, habet pedes lxxii: ubi
minima xl. Ipsa latitudo variat, ubi mediæ navi
laterales junguntur. Singulos ad Orientem an-
gulos ornant duo sacella, ad Occidentem uni-
cum. Hæc universa in absidem flexa: reliquum
templi recta in Occidentem sena sacella habet
ad Meridiem, sena ad Aquilonem. Ingentes co-
lumnæ quadrangulares lateritiæ, quæ fornicem
sustinent, ex marmore Istro habent capita et
bases. Coronæ ex eodem marmore totum tem-
plum excurrit lata pedes ix, projecta iii. Archi-
tecturæ ratio mixta est, sed magis in Corinthiam
deflectens. Columnarum capita habent florem,
abacum, volutam et cimatum, licet non habeant
folia. Basibus adsunt stereobatæ, qui suppeda-
neum præbent, ac stilobatæ, qui sedes faciunt
his, qui divinæ rei intersunt. Martyrium subest
aræ maximæ, quod fornice obtegitur summe
artificiose. Neque enim fulcitur vectibus vel
catenis, sed fere planus sub vastissimo pondere
longius excurrit. Hæc templi dimensio est,
ornamenta vero, quæ non facile describantur.
Verum, dum hæc aliaque in novo S. Justinæ tem-
plo temporum successione fiunt, facta est non
una reliquiarum S. Justinæ translatio, qua de re
modo agendum.*

magnificentiæ
ceteræ.

E

F

§ VI. Reliquiarum sanctæ Martyris aliorumque San- ctorum inventio et in tem- plum vetus translatio.

Quæ plurimarum urbium conditio fuit, ut a Absconditas
bellis, incendiis, dissidiis aliisque fortunæ olim
casibus in varias calamitates prolapsæ, magna
sæpe fecerint rerum sacrarum profanarumque
detrimenta, eadem quoque Patavinæ civitati non
semel obtigit. Sub medium sæculi v Hunnorum
rex Attila, acceptam ab Actio in campis Catalau-
nicis

AUCTORE
J. B.

nica cladem ulturus, immensum barbarorum in Italiam trajecit exercitum, excisaque, ut Marcellinus in Chronico ad consulatum Sporacii et Herculan, aliique scriptores docent, Aquileia, parem vicinis urbibus cladem intulit: fuisse in his Patavium in codice Ambrasiano Historiae miscellae Pauli diaconi lib. xv (tom. I Scriptorum Rerum Italicarum pag. 97) his verbis legitur: Plura praeterea ejusdem regionis castella immanis hostis, extinctis vel captivatis civibus, succendit ac diruit. Concordiam, Altinum, sive Potavium, vicinas Aquileiae civitates illius instar demolens solo coequavit: sed Theodorici, Gothorum regis, auspiciis deinde restitutum fuisse, Cavacius scribit, tum quia sic fama accepit, tum quia plurimas sub ejus imperio urbes renovatas, Cassiodorus ait in Chronico ad consulatum Patritii et Hypatii: et Apoti (vicus est sexto circiter a civitate Patavina lapide) fontem ejus jussu instauratum fuisse, liquet ex ipsius Theodorici ad Aloysium architectum datis ea de re litteris, quas apud eundem Cassiodorum habes epist. 59, lib. II variarum. Altero item excidio, Totila Gothorum rege Istriam Venetiamque possidente, a Francis fuisse attritam, idem Cavacius aetumat, a quo a Narsete fuerit vindicatum. Tertiam Patavinorum cladem Paulus Diaconus lib. IV, cap. 24 his verbis describit: Usque ad haec tempora Patavium civitas, fortissime militibus repugnans, Langobardis rebellavit. Sed tandem injecto igne tota flammis voracibus concremata est, et jussu regis Agilulli ad solum usque prostrata est.

imminentium
calamitatum
metu

84 Situm tunc erat S. Justinae templum extra civitatem, atque adeo credibile est admodum, tunc ex illo perisse, quidquid flammis erat obnoxium. Incunte saeculo Italia patuit, Patavium vero, ut aiunt, vel certe Patavinus ager, eorumdem direptionibusque incendiisque obiectus est. Certe eo saeculo S. Justinae templum desolatum jacuisse, luculente satis innunt Gauslini, Patavini episcopi, tabulae sub annum 970 conscriptae, et supra a num. 72 relatae, ubi haec: Cum venissem ego Gauslinus in ecclesiam beatae Justinae martyris, et beati Prosdocii praesulis, et vidissem ibi per circuitum omnem locum desolatum, nec esse ibi, qui aliquid diceret, aut aliquam susceptionem hospitibus aut pauperibus pararet; tunc, inspirante divina ac potenti misericordia etc. Quae ea de causa brevibus hic perstringere libuit, ne quis, earum, quae Patavinis olim incubere, vicissitudinum ignarus, forte miretur, Patavinis non omnino exploratum fuisse, ubi locorum S. Justinae, aliorumque plurium Sanctorum condita forent reliquiae, dum tandem anno 1177, ut paulo infra dicitur, e tenebris in lucem evaserint: pronum enim est suspicari, jam inde forte ab Attilae temporibus Patavinos Sanctorum exuvias, quae penes se erant, subterraneis cuniculis credidisse, quorum congesta undique rudera ac ipsa temporis diuturnitas memoriam exstinxerint. Nunc, qui tandem S. Justinae reliquiae in apertum protractae fuerint, videamus.

S. Justinae reliquias, saeculo XII

85 Refert Cavacius ad annum 1174, orto excidio inter Luscum Transalgarinum, civium potentissimum, et Jordanum Forzaleum, caenobii S. Benedicti spectatum virum, satellitem quemdam Transalgardini adversariorum aedibus ignem admovisse, quo ventorum auxilia in vicinas aedes illapso, eo demum processisse incendii vastitatem, ut civitatis Patavinae tres fere partes conflagrarent: sed e lignea lateritium brevi effectam. Ut

hac calamitate civitas Patavina emersit, atque ad pristinum splendorem dignitatemque visa est rediisse, cives illius ceperunt, inquit Cavacius, studiosius Deum, omnium bonorum datorem, venerari, atque Sanctos, olim sibi patronos ac tutelares, inquirere. Repente nobiles ac ignobiles viros incessit desiderium sanctarum reliquiarum, quas olim metu barbarorum sepultas pone templum D. Justinae, tenuis adhuc fama retinebat. Neque spem publicam sefellit eventus. Dum enim anno 1177 Gerardus episcopus ac S. Justinae monachi in sepultas apud hos reliquias diligenter inquirunt, sanctorum trium Innocentium corpuscula, exuvias S. Justinae, S. Mathiae et S. Lucae felicissime e tenebris eruerunt. Rem gestam ab auctore, qui, quae scripsit, vidit, conscriptam habemus in Mss, et ex codice Bibliothecae Ambrasianae, notato G. 91, transumptam. Nec tamen integram ea illo hic exhibebimus, quod magnam partem ad S. Lucae corpus pertineat, de quo die 18 hujus mensis agendum erit, quae ibidem laudatus auctor enarrat: excerptemus autem, quae ad S. Justinam unice pertinent.

87 Auctorem vero, quem laudo, rei gestae aequalem, quin et testem oculatum fuisse, ipsa ejus verba ostendunt: primum enim sub narrationis suae principium ad hunc modum loquitur: Novissime vero anno millesimo centesimo septuagesimo quarto Paduae nobilis cuncta fere domicilia nec non ejus possessionis res mobiles propter ignis pestilentiam dilapsa noscuntur in cinerem. Sic item sub finem ejusdem: Narrationis autem sonus, quamquam verborum oppositione minime decoretur, nihilominus veritatis argumento clarificatur. Ego ipse namque Evangelistae inventionis tempore ad odiferam ejus arcam saepenumero dirigendo vestigia Passionis atque Resurrectionis Dominicae praenonem, indignus licet, aspiciebam, nec non prodigiorum signa, quae tunc Deus ibi suscitaverat, avide considerabam. Sic autem ille de S. Justinae exuvias: postquam dixit, anno Domini 1177, Alexandro III summo Pontifice, imperatore Frederico, Kalendis Martii Patavinum magistratum sexaginta viros elegisse, qui sacrarum reliquiarum inquisitioni interessent, ac Gerardum, episcopum Patavinum, sub Quadragesimae initium (dies Cinerum eo anno in 9 Martii incidebat) una cum domino Dominico S. Justinae abbate, cum clericis laicisque permultis inquirendarum reliquiarum fecisse initium, binas primum arcas erutas fuisse ait, alteram quidem marmoream, alteram vero plumbeam, quae scilicet sanctorum Innocentium, ab Herode occisorum, exuvias atque quot continebant.

87 Tum vero sic pergit: Horum (sanctorum Innocentium corpora intelligit) ita visione gavisus, dum divini thesauri vacarent inquisitioni, B. Justinae sepulcrum caemeterii medullio sub altari (sub vestigiis antiquae arae, inquit Cavacius) tunc invenerunt: cujus aperture suavis odoris unda, sicut ventorum penna, per aera diffundebatur. Vere namque fuerat odoriferum gloriosae virginis Justinae corpusculum, quae, pueritiae suae tempore martyrii coronam pro caelesti Sponso percipiens, liliis virginum supra sidera meruit aggregari. Tanta vero Virginis inventione cognita, cunctae civitatis campanae sonabant, atque populus discalceatis pedibus illuc devotissime concurrebat: revelata quoque Virginis membra timide considerabat.

Nec

E
ad annum 77
profecto,

F

Patavini e tenebris eruant,

A *Nec porro hæc Patavinorum in sanctam Patronam pietas fructu caruit : sic enim prosequitur anonymus : Glorioso igitur inventionis suæ tempore Divina misericordia cæcos, ejus sepulchrum tangentes, illuminavit; aridos quoque pristinae reddidit sanitati; quod, universim dictum, singillatim dein his verbis declarat : Quædam enim Simeonis filia, quæ, per triennium carens vestigiis, languida fuerat, sexto die Kalendarum Aprilis ad tantæ Virginis sepulturam delata, dum in matris suæ gremio jaceret, sanctæ quoque Virginis requiem diligenter inspiceret, ambulare contra matris suæ incepti opinionem.*

miraculisque illustrari vident.

88 Cujus miraculi fama cum Gagi pervenisset ad aures, filium suum, qui tunc aridus fuerat, simili medicina sanari desiderans, eum ad beatam Justinam deportari præcepit. Cum autem delatus fuisset, sanctæque Justinæ nomen invocasset, protinus sanitatem participasse cognoscitur. Præterea quædam mulier de S. Maria de Carcere, cujus arida manus fuerat, cum sanctæ Virginis virtutem instanter flagitaret, circa horam matutinam sanitati restituta fuisse cognoscitur. Quædam etiam juvenis de ora Pontis molendinorum, (civitatis Paduanæ tractus est), cæcitatem participans, cum ad Virginis sepulchrum fuisset delata, in ejus virtute confidens, protinus fuit illuminata. Mulier quædam præterea de Robolonis oppido (forte idem locus est, qui apud Ursatum in Charta Geographica agri Patavini Italiae notatur La bastia seu vallum de Revolon, et apud Blavium Revolone) visione privata, beatæ Justinæ limina quasivit, ibique visione percepta, Virginem magnificans repatriavit. Hactenus anonymus de miraculis S. Justinæ meritis tunc patris; qui hinc ad S. Mathiæ et maxime S. Lucæ reliquias, deinde inventas, sermonem convertit. Haud omitendum tamen, quod paulo post subdit, de SS. Innocentium, et S. Justinæ reliquiis constitisse Patavinis ex inscriptionibus illis adjectis : sic enim ait paulo infra, de S. Mathiæ Apostoli reliquiis agens :

B *Prima itaque Sanctorum corpora titulis declarata singulis. Diem, quo inventum fuit S. Justinæ corpus, Cavacius fuisse ait 14 Kalendas Aprilis, seu Martii 19.*

S. Justinæ monachi,

C *89. Quid porro de S. Justinæ reliquiis factum, aut ubi recondita tum fuerint, neque anonymus, neque Cavacius tradit : vix tamen dubitandum, quin e cœmeterio erute in templum sanctæ Martiriæ sacrum translatae fuerint : anno equidem 1476 ibidem S. Justinæ corpus quiescere, liquet ex instrumento ejusque anni, quo S. Justinæ monachis, novum templum S. Justinæ condere meditantibus, arcam corporis ejusdem Sanctæ removendi facultas facta est : ita id habet apud Savium pag. 114 ab eodem e civitatis Tabulis descriptum : mcccclxxvi. xiv Januarii in Concilio. Nomine vene : religiosorum monachorum S. Justinæ proposita pars infrascripti tenoris. Vadit pars, quod detur libertas religiosissimis viris DD. monachis S. Justinæ removendi archam gloriosissimæ virginis S. Justinæ de loco, ubi de præsentis est, et reponendi in capite loci, noviter constructi sub altari Magno; cum hoc, quod de novo construi faciant archam lapideam ornatam et condignam suis expensis, in qua collocetur corpus dictæ gloriosæ virginis Justinæ. Item quod tempore, quo etiam remove valeant, convocentur ante prædicta Sp. sp. * ad*

* Sapientes, ut vocant.

Octobris Tomus III.

utilia et ad ecclesias deputati, et alii cives, qui eis videbuntur, qui habeant facere inventarium de corpore ipsius gloriosæ Justinæ, et interesse debeant tempore collocationis ipsius corporis, et de his omnibus fiat documentum per cancellarium Paduæ ad perpetuam rei memoriam.

AUCTORE J. B.

90 *Ex jam dictis et porro dicendis manifestum fit, nihil S. Justinæ monachos, quantum ad Sanctorum suo in templo quiescentium reliquias, innovare consuevisse, nisi petita a Paduano magistratu obtentaque licentia, et coram civitatis deputatis : id qua de causa fiat, juverit hic obiter observasse; nempe, quod Sanctorum corporum illic quiescentium dominium penes civitatem sit, penes monachos vero earum custodiendarum cura : quod dixi, ex documento publico, anno 1605 die 26 Novembris exarato, et a Savio pag. 158 et seq. excuso, conficitur, in quo de Dominico de Cononia, ut partem reliquiarum S. Prosdocimi statuæ argenteæ inserere sibi liceret, petente, hæc habentur : Unde dictus Rev. abbas exposuit, desiderium suum et totius monasterii sui esse collocandi unam particulam sive reliquiam corporis gloriosi S. Prosdocimi, primi episcopi et protectoris hujus magnificæ urbis, in una statua argentea, adinstar illius D. Justinæ, ad honorem et gloriam Divinæ Majestatis, et ad devotionem et ornamentum ipsius civitatis; sed quia tale suum desiderium non potest debitum sortiri effectum absque licentia representantium hanc magnificam civitatem; cum optimè sciat, civitatem ipsam esse dominam corporum et reliquiarum Sanctorum et Sanctorum in ecclesia dicti sui monasterii collocatorum, et quod monasterium est simpliciter custos eorum, et quod sine assensu civitatis non potest aliquid amoveri neque alterari, quapropter suppliciter petebat etc. Ad reliquiarum S. Justinæ historiam regredior.*

obtenta prius a civitate licentia.

91 *Quam petierant monachi S. Justinæ anno 1476, ut paulo ante videmus, facultatem, ut S. Justinæ corpus e loco, in quo erat in veteri templo, in aram maximam ejusdem transferre possent, anno 1302 suum tandem effectum sortita est sub Eusebio Fontana Mutinensi, S. Justinæ abbate, instituta tamen prius per Petrum Barocium, Patavinum episcopum, qualicumque inquisitione, num in veteri martyrio, vere Sanctorum corpora, quæ ibi delitescere putabantur, continerentur, ut Cavacius scribit ad annum mox memoratum : reperta autem arca, quæ S. Justinæ corpus, de quo maxime trepidabatur, continebat, auctoritate publica peracta sunt cetera, quæ in publicas tabulas relata ex civitatis Tabulario a pag. 116 ita exhibet Savio : In nomine Domini Jesu Christi Amen : anno a Nativitate ejusdem millesimo quingentesimo secundo, Indictione v, die vero Lunæ xxv Julii in solemnitate S. Jacobi, tempore ducatus serenissimi principis D. Leonardi Lauredani, incltyti ducis Venetiarum etc. : jus dicentibus Paduæ clarissimis DD. Thoma Mocenico prætore, et Andrea Venerio præfecto. In ecclesia S. Justinæ coram reverendissimo in Christo patre et D. Petro Baroccio, Dei et Apostolicæ Sedis gratia dignissimo episcopo Paduæ, Rev. patribus D. Placido de Verona, abbate S. Sixti de Placentia, D. Luciano de Parma, abbate S. Benedicti de Ferraria, D. Sebastiano de Venetiis, abbate S. Pauli de Bergamo, D. Joanne Venetiis, abbate S. Benedicti de Mantua et præsi-*

anno 1302 in aram veteris templi transferunt

F

AUCTORE
J. B.

dente congregationis S. Justinæ, Hieronymo de Valentia, abbate S. Euphemie de Brixia, D. Andrea de Placentia, Priore S. Justinæ de Padua, D. Eusebio de Mutina, abbate S. Justinæ, nec non in præsentia Sp. Sp. DD. Hieronymi de Obicis, equestris ordinis viri, Gabrielis ab Horologio, Jacobi de Leone Doctorum et Alberti Trapolini ad utilia reipublicæ Patavinæ, Francisci a Lignamine, Hieronymi de Ponte ad ecclesias deputatorum.

coram opti-
matibus Pa-
tavinis

92 Interfuere etiam et alii plures spectati viri ac nobiles, vocati per occasionem, aut introducti studio videndi, aut devotionis gratia, inter quos in primis spectatissimi equites DD. Annibal de Capitibus Listæ, Franciscus Docto, Scipio de Sanguinatiis, Antonius Franciscus de Doctoribus, Hieronymus de Grompo, Benedictus de Doctoribus, Sigismundus de Capitibus Listæ, Bonifacius Bonfio, Alexander de Doctoribus, Franciscus de Sala, Nicolaus Barisonus, Hieronymus de Polcastris, Joannes Andreas Ungarellus, Jo. Antonius ab Horologio. De sacro collegio Doctorum, Sp. civ. S. Antonius Docto, Nimerius de Comitibus, Jacobus et Isac fratres ab Horologio, Marcus Antonius de Mussatis, Obizzo et Jacobus Papafava, Aloisius de S. Sophia, Paulus de Leone, et Gabriel a Savonarola. Postremo S. Melchior Lupatus scriba reverendi D. Episcopi, Antonius Philippinus, Franciscus a Prato, Augustinus a Curtivo, Antonius a Concheellis, Julius Salgherius, et Philippus de Bargatio ex collegio et numero notariorum Paduæ.

ob novi templi
structuram
reliquias
S. Justinæ

93 Cum propter reedificationem templi S. Justinæ, minantis ruinam, oporteret remove ac dissolvere nonnulla Sanctorum sepulcra, aperta fuerunt infrascripta sepulcra : in primis arca quædam duri lapidis, jacens a leva seu sinistro latere chori, procedendo ad capellam B. Lucæ, in qua inventæ sunt duæ capsulæ plumbeæ, in quarum majore reperta sunt ossa divisa et separata sive disjuncta cum tribus capitibus humani corporis sine uno * litterarum titulo, quæ dicuntur et affirmantur esse SS. Maximi et Juliani confessorum, et Felicitatis, fœminæ illustrissimæ : in altera capsula minore extabant ossa separata parvi corporis, sine ullo vestigio capitum, per tot annorum tabem absumptorum, quæ dicuntur ossa trium Innocentium, quæ ossa S. Julianus prædictus, ter reversus a sepulcro Domini, dicitur secum detulisse, collocasseque in ecclesia S. Justinæ, quorum Sanctorum loca, ubi quiescebant, incogniti *, Bernardus antistes, vir bonus, adinvenit, Henrico II * imperatore regnante, anno Dominicæ Incarnationis cxi (imo 1055) sub choro dissoluta lapidum congerie adinstar sepulcri, jacens super quatuor columnis, inventa est arca duri lapidis pedum circiter quatuor, in qua extabat capsula quædam plumbea, in cujus summitate erat inscriptio : « Hic requiescit corpus » B. Justinæ Vir. et Mar. Christi » et in ea reperta sunt ossa disjuncta et separata cum capite humano, quæ ossa dicuntur et affirmantur corporis B. Justinæ filiæque Vitaliani regis Paduæ, jussu impiissimi Maximiani gladio confossæ, cujus corpus sepelivit S. Prodocimus in ecclesia prædicta.

altorumque
Sanctorum;

94 In altera vero archa, jacente a latere prædicti sepulcri sub choro, inventa est una capsula plumbea, nullis litteris inscripta, in qua

extabant ossa sine capitibus humani corporis parvi, quæ dicuntur esse Innocentium : cæterum in ea archa extabant ossa sine capite corporis humani, sine ulla memoria aut titulo : scilicet affirmantur ossa B. Urii monachi, qui ex Constantinopoli Patavium transtulit et collocavit in templo B. Justinæ corpora B. Lucæ Evangelistæ et Mathiæ Apostolorum *, ubi et ipse Deo serviens sepultus fuit. In archa vero in muro clausa duri lapidis in capite ecclesiæ a latere dextero inventa est una capsula lignea pedum longitudinis circiter sex * disjuncta, cum capite humani corporis magni sine ullo titulo aut inscriptione, tecta panno lino recentissimæ albedinis, quæ ossa dicuntur et affirmantur B. Arnaldi abbatis S. Justinæ, passi sub tyranno Eccelino. Quæ ossa singulis capsulis ligneis, in syndone involuta, collocata fuerunt, clausa et sigillata tribus sigillis : altero Rev. D. episcopi : secundo abbatis S. Justinæ : tertio reipublicæ Patavinæ, et post solemniam Missarum, processionaliter portata circa pratum vallis, coopertum undique pannis, præcedentibus fratralibus temporalibus et spiritualibus cum vexillis, et omni clero et doctoribus utriusque gymnasii cum Bavaris *, et multitudine populi copiosa, demum recondita apud altare Magnum, donec reedificata ecclesia, corpora prædicta suis certis locis collocabuntur, ibi perpetuo mansura ad L. O. D. id est, Ad laudem omnipotentis Dei.

* I. Apostoli

* suppl. : in
qua extabant
ossa

E
* seu banda-
riis

Locus Sigilli

Ego Zandominicus Spazzarinus Cancel. Mag. Com. Paduanæ q. s. Danielis imperiali not. civis Patavinus, rogatus prædicta feliciter notavi : ossa prædicta vidi et tetigi, qui anno mcccclxiii etiam vidi et tetigi ossa B. Lucæ Evangelistæ, et in fidem præmissorum me subscripsi, appositis signo et nomine meis consuetis tamquam Cancel. Com. Paduæ.

95 Idem Spazzarini, cancellarii Patavini, de quibus translatis ad tempus prædictorum Sanctorum in aram Majorem ecclesiæ S. Justinæ veteris reliquis testimonium habemus Ms., ex bibliotheca S. Justinæ anno 1688 excerptum, et ad Majores nostros a Joanne P. Baptista Romagnoli Societatis nostræ huc transmissum; ex quo lectione aliquot, ut vocant, variantes annotavi : plures quidem hujusmodi reperi, sed tanti momenti non sunt mihi visæ, ut illis omnibus paginæ marginem onerandum judicarem. De sanctis in illo memoratis pauca subijcio; nimirum de Maximo, Juliano, Felicitate, Urio, B. Arnaldo, Luca Evangelista, et Mathiæ Apostolo. S. Mathiam Commentario illustravit Henschenius ad diem 24 Februarii, ubi de S. Apostoli reliquiis per varia loca dispersis agit toto § 4; Patavinarum vero meminit num. 23, observatque, eas a Scardonio, lib. II Rerum Patavinarum præcipuas illius civitatis reliquias enumerante, fuisse præteritas. Ceterum ex ibidem dictis colligi satis potest, non esse, cur monachi Benedictini S. Justinæ velut de toto S. Mathiæ corpore, apud se servato, gloriantur, quod illos facere, in Sacratio Benedictino Buccelinus ait. De S. Lucæ Constantinopolim, unde ejus reliquiæ Patavium delata dicuntur, translatione actum obiter est apud nos ad diem 9 Maji in Prætermisissis : plura dabuntur ad diem 18 Octobris, quo colitur.

F

96 B. Arnaldi Catanei, S. Justinæ abbatis, in carcere, cui cum tyrannus Eccelinus includi jusserat,

A serat, anno 1233 extincti Vitam, a monacho Paduano, ejus discipulo exaratum, dedimus die 10 Februarii pag. 499; quem locum consulat, qui plura de illo discere voluerit. Paulo plura de S. Urio dicenda, qui corpora SS. Mathiæ et Lucæ Constantinopoli Patavium detulisse fertur. Egit de eo Papebrochius noster tom. II Martii pag. 610 et seq., consuleratque dumtaxat Cavacium apud Ughellum SS. Maximi, Juliani et Felicitatis inventionem anni 1048 describentem, Scardeonium, Wionem et codicem Ms. e bibliotheca Ambrosiana. Cumque nihil certi de horum Sanctorum ætate statuere valuisset, et ex Wione eodem die, seu 17 Martii, S. Juliano sacro, signari in antiquo S. Justinæ monachorum Calendario S. Urium didicisset, unum eundemque sub duplici nomine, aut uno, sed corrupto, intelligendum existimabat: huc accedebat, Wionis de delatis ad S. Justinæ templum Innocentium Puerorum ab Herode occisorum reliquiis opinio, quæ Juliano æque atque Urio congruebat. Denique parum verosimile Papebrochio visum, ut tam solemniter declaratus Sanctus (nimirum Urius, ut Wion, licet falso, ad diem 17 Martii ait, nisi idem esset, qui S. Julianus) præteritus fuerit in Calendario; alius autem in id relatus (Urius a Juliano diversus) omnino ignoretur, qui quis qualisve fuerit. His, inquam, de causis Papebrochius, qui Savioli Opus, nondum, cum ista scribebat, in lucem emissum, videre non potuit, SS. Julianum Uriumque confudit.

nonnulla hic obiter

97 Verum si hæc monumenta, serius, quam Papebrochius ista scripsit, accepta, eidem videre licuisset, aliter, ut vix dubito, locutus fuisset, quod jam pridem ante me Petrus Boschius indicavit tom. I Augusti de S. Maximo, episcopo et confessore Patavii, num. 12 pag. 111: etenim non modo ex documento jam allato, quo alia in arca corpora S. Juliani et trium Innocentium numero (in altera arca lapidea S. Urii ossa, in altera vero, item lapidea, ossa unius ex Innocentium numero inventa fuisse, scribit Cavacius pag. 239) inventa dicuntur, liquet Patavinos alium credidisse S. Julianum et alium S. Urium; sed etiam ex inscriptionibus, quæ una cum SS. Juliani et Urii corporibus fuerunt inventæ. S. Juliano hæc erat inscriptio: S. Julianus fuit Christianissimus, qui, cum multis vicibus limina sepulchri Domini nostri visitasset, tandem tres Innocentes secum deferens in æde S. Justinæ collocavit, ubi et corpus ejus requiescit in Domino: hæc vero de S. Urio reperta sunt: Horum (SS. Mathiæ et Lucæ) in Apostolorum ecclesia in Constantinopoli urbe devote custodita D. Urius ecclesiæ custos, videns sevitatem Juliani apostatæ, Constantini * successoris, contra fideles; impius enim imperator non solum in vivos Christi servos seviebat, sed mortuos etiam, cruce, et alias imagines, ne quid eorum memoriam posteris relinqueretur, concremare procurabat, divino allato, capite S. Mathiæ Grusillo ejus socio relicto, in navi Italiam petens imposita Venetias primum, deinde Patavium detulit, et in æde S. Justinæ devote collocavit, ubi et ipse Deo serviens voluit sepeliri.

* I. Constantii

annotantur.

98 Haud equidem vera esse omnia, quæ mox de S. Juliano et Urio sunt recitata, vadem me præbeo; quod ignotæ mihi ætatis sint producta jam statim horum Sanctorum elogio. Scardeonius quidem jam inde ab Attilæ tempore, cum illius

metu sub annum 432 absconsa fuere a Patavinis Sanctorum corpora, confecta autumnat; sed cum non ab Attilæ solum, ut supra vidimus, sed etiam ab Agilolpho, Longobardorum rege, anno 601 secundum Ursatum, et post ab Hungaris diris claudibus affecti fuerint Patavini, dubium omnino manet, ut recte Papebrochius supra laudatus monet, quo id tempore reipsa contigerit: Cavacius rem refert ad Rosii, Patavini episcopi, tempora, qui sub annum 871 e vivis excessit. Satis tamen inde apparet, jam tum, quando ista elogio primum confecta fuerunt, eam Patavinorum animis insedisse opinionem, alium fuisse S. Julianum, alium S. Urium. Interim vero et illud apparet, quam levi de causa Wion S. Urium Benedictinis adscripsit. Quod ad reliquias SS. Mathiæ et Lucæ a S. Urio Patavium, ut aiunt, Constantinopoli translatas attinet, id ad diem 18 Octobris discutiendum relinquo. S. Felicitas in Actis nostris locum habet tom. III Martii pag. 682; S. vero Maximus tom. I Augusti a pag. 109, ubi, cum num. 15 fidem suam Majores nostri obligarint fore, ut hoc die binas Sanctorum aliquot, e quorum numero S. Justina est, in S. Justinæ templo corpore quiescentium, translationes annorum 1502 et 1562 darentur, posteriorem e Saviolo, ut fidem datam porro liberem, jam proponam binis §§ sequentibus.

AUCTORE J. B.

§ VII. Earumdem reliquiarum in templum novum translationi separant monachi S. Justinæ.

Anno Domini 1362 jam eo processerat templi novi fabrica, ut supradictis Sanctis exstructæ essent aræ, paratæque vario e marmore, quæ in illis reconderentur, aræ: itaque D. Peregrinus Mutinensis, S. Justinæ abbas, ad transferendas ritu solemnem e veteri, in quo ea de causa ab anno 1502 fuerant depositæ in templum novum S. Justinæ aliorumque Sanctorum reliquias animum appulit, idque reipsa præstitit eodem anno, die 15 Martii, Dominica Passionis, quæ dies, inquit Cavacius lib. vi pag. 281 apud Casinenses Patres perpetuo celebris remansit: nos autem Dominicam Quadragesimæ, Salvatoris Passioni dicatam, qua Sanctorum translatio contigit, celebriorem habemus, et post vespertinam sinaxim cum Sanctorum reliquiis quotannis templum circumimus. Rerum gestarum seriem, tunc descriptam et legitimis testimoniis firmatam, typis edidit Petrus Saviolus in Thesaurio Paduano a pag. 120, e quo illam hic recudemus. Eandem quoque habemus in Mss., sed brevius; et a Savioliana relatione subinde discrepantem, sed in minoris momenti rebus. Quædam etiam Ms. relatio habet, quæ in illa non reperiuntur; ut ea, quæ de ornamentorum præparatione narrat, quæ tanti momenti non esse putavi, ut huc transcribenda necessario essent; ut indulgentias plenarias a Pio V eo die fuisse S. Justinæ ecclesiam visitantibus concessas; denique ad solemnitatem convenisse quadraginta hominum millia; et si quæ hujusmodi alia.

Sanctorum corpora e veteri

F

100 Sic igitur legitur apud Saviolum mox S. Justinæ laudatum: In Dei omnipotentis nomine. Satis constat, divum Prosdocium, nativitatibus sua anno

AUCTORE
J. B.

* decimo
septimo

* I. Maximia-
nus

vigesimo, a beato Petro Apostolo ad episcopale munus promotum, Patavium, urbem nobilissimam, destinatum, anno post Christum circiter decimum septimum * pervenisse, Vitalianumque regem, Præpedignam, ejus uxorem, et urbis populum, ad Christi fidem conversos baptizasse: multos diversis languoribus oppressos sanando, aliaque miracula in Jesu Christi nomine faciendo: qui filiam ex rege reginaque, post baptismum conceptam, Justinæ nomine ei imposito, baptizavit, sanctarumque litterarum imbuendo disciplina, quæ inter generosas mulieres præclaræ indolis fama decorata, toto vitæ suæ tempore, spreto mundanis deliciis, mente et corde Deo omnipotenti inserviens virgo pro Christo martyrium subiit: nam Maximilianus * subcasareus imperator impiissimus, audita morte Vitaliani regis, concito cursu Patavium ingressus, ardens in concupiscentiam Virginis, missis militibus, Justinam ad se adduci fecit, ut, relicto Christiani nominis cultu, idolis compelleret immolare, sperans hoc modo ejus thalamo frui: quæ, cum æterni Sponsi delicias adamaret, cuncta, quæ pro terreno sponso sibi promittebantur, aurum, argentum, servos et ancillas parvifaciens, pœnis diversis cruciata, Martem adorare nolens, jussu crudelissimi imperatoris, gladio lateri ejus infixio, moriens Christo spiritum commendavit; cujus corpus accipiens divus Prodocimus in condigno collocavit loco. *Nonnulla in hac S. Justinæ historiam observanda essent; sed, cum de iis sermo fuerit in superioribus, iis repetendis, quæ jam dicta sunt, supersedeo. Sic itaque tabulæ Patavinæ apud Sarcophagum prosequuntur.*

templo

101 Mortuo autem Maximiano, Opilius patricius, vir Christianissimus, ædem, quæ erat Concordialis, multis opibus donatam, in honorem S. Justinæ construi procuravit, prope eam faciens oratorium, S. Mariæ dicatum, utroque, ecclesia et oratorio, per D. Prodocimum consecrato, qui, cum in episcopatu annis nonaginta tribus, mense uno, diebusque quindecim vixisset, voluit ibi sepeliri: hæc partim vidisse, partim intellexisse a D. Prodocimo testatur Maximus, in episcopatu successor. *De Opilione ac condito ab illo templo S. Justinæ consule §§ 5 et 4. De Actis S. Prodocimi, S. Maximo affectis, actum est § 1, ut nec hic longiorem moram trahere sit necesse.* Quæ divino afflatu facta, credendum est: nam divina Majestas in æde ipsa corpora Lucæ Evangelistæ, Mathiæ Apostoli, Maximi episcopi, Juliani martyris (*qui tamen infra num. 105 confessor appellatur*) Arnaldi abbatis, Felicitatis et Urii, amicorum suorum reponi, diligenterque et sancte custodiri voluit: trium item Innocentium corpora huc deferri ordinavit; quæ diu tum temporis vetustate, tum barbarorum rabie, novissimeque anno a Christi Natalibus septuagesimo quarto supra millesimum centesimum (ut documenta in archivio cœnobii S. Justinæ existentia, ut refertur, attestantur) incendio desolata (*vide num. 86*) Spiritu sancto cooperante, incognita in lucem venerunt, ut Patavium urbs eorum meritis læta conservaretur, in quibus omnipotens Deus mirabilia fecit, et hoc potissimum tempore, prout paulo post ad comprimendum incredulorum duritiem, vel potius insaniam, comprobatur. Horum devotionem monachi Ordinis sancti Benedicti in cœnobio dicti loci religiose viventes conservarunt, diligentesque, æde vetustate labente, cor-

pore S. Justinæ et aliorum, quorum mentio paulo post fieri convenit, in altari majore custodiri jusserunt, in novum templum, quod facere constituerant civitatis monitu et exhortationibus, prout cavetur ex tabulis consilii sub anno MCCCIV transferenda.

102 Unde memores, illud jam multos annos fundatum, tandem studio et diligentia Rev. D. Peregrini Mutinensis, Congregationis Cassinensis Ordinis præmemorati præsentis, ac ejusdem cœnobii abbatis, urbis Patavii dictique loci amantissimi, ea arte, eoque ordine singulis bene dispositis, monachi ita construi procurarunt, ut, parte jam magnifice fabricata, quod superest, indies auctum, clarissimum fore, facile ostendatur; quo fit, ut, quemadmodum urbs Patavium locorum amœnitate, ædibus magnifice fabricatis, viris virtute et prudentia præditis, et gymnasio, in quavis litterarum scientia florente, decorata, merito inter primas totius orbis terrarum urbes connumeratur; ita templum, D. Justinæ dicatum in hac eadem urbe, tum dictorum Sanctorum devotione, tum amplitudine sua, mirabilique artificio erectum; inter clarissima in quavis urbe fabricata posterius haberi non possit. Proinde Opilio fundatori, patri patriæ, et Vitaliano Præpedignæque, ejus uxori, triginta diebus post eum defunctæ, D. Justinæ parentibus, huic in dextero, illis in sinistro capellæ Majoris templi novi elogium marmore inscriptum monachi pietissimi posuerunt.

*in novum
translatum
monachi*

103 Quamobrem anno a Christi Jesu Natalibus sexagesimo secundo supra millesimum quingentesimum Ind. v, sub S. D. N. Pio quarto, Pontifice maximo, et exc. D. Hieronymo Priolo, inclyto Venet. duce, Rev. Jo. Busdrago Lucense, Argolicense episcopo, pro illustrissimo Cardinale Pisano, in episcopatu suffraganeo locumque tenente: præmemorato presidente abbate, sub se Don Celso Veronensi ac monachis circiter octuaginta, religiose in cœnobio ipso degentibus, clarissimo D. Aloysio Mocenico, equite prætore, et Hieronymo Ciconæ præfecto, pro illustrissimo Duc. Dom. Venetiarum urbem regentibus; mag. Bonifacio Papafava, et Francisco Capite Vaccæ ex ordine equestri, Antonio Vicoagere, Trapolino de Rustica, et Hieronymo Polcastro Sapient. ad utilia Reip. deputatis; Francisco Capitelistæ ex eodem equestri ordine, Petro Bagarotto, Baptista de Doctoribus, et Antonio Borromeo, ecclesiarum provisoribus Paduæ existentibus cum abbas, monaci, sapientes, provisors, cæterique patres corpora Sanctorum ex æde veteri (ibi enim corpora ipsa existere, publica documenta tam in canc. urbis archivio, quam in dicto cœnobio extensa verissima * reddebant testimonium) in partem novi templi, ad honorem Dei sub ejusdem D. Justinæ titulo fundati, magnifice fabricatam in arcis, marmore lecto singulis præparatis, reponenda, perpetuo permansura transferre decrevissent; considerantes, quod divina Majestas, ob merita amicorum suorum in multis pietatem misericordiamque suam ostendens, fidem Christianam confirmabit, devotionemque eorumdem augebit, operæ pretium esse duxerunt, per me Joan. Mariam Mazocum, urbis cancellarium, ea, quæ in dies gesta, quoque * confirmata fuerunt, ad perpetuam successorum memoriam in scriptis redigi debere. D. L.

*quocumque
gerenda es-
sent, conscribi
jubent.*

* verissimum

* an quæque?

104 Die itaque Mercurio, quarto Nonas (Ms. xi) Martii,

A Martii, sub Spiritus sancti nomine ad altare majus templi novi solemniter Missa, devote celebrata, rev. suffraganeus abbas, clarissimi, rectores, sapientes, provisores, ceterique patres, qui praedictis interfuerunt, videntes, populum et utriusque sexus multitudinem devotionis gratia in templum jam congregatum, et undequaque confluentem continue magis augeri, Sanctorum corporum extractionem perdifficilem periculosamque esse censentes, rem ad post Nonam remisissent, tacito modo populo licentia data. Eadem die, hora circiter vicesima, praedictis Rev. abbate, uno episcopo Romano, Capranico nuncupato, qui accedens ad Tridentinum concilium in caenobio S. Justinæ hospitabatur, ritu episcopali indutus, multis monachis, cereis accensis, praecedentibus atque laudes condignas omnipotenti Deo reddentibus, mag. DD. Bonifacio Papafava, et Francisco Capite Vacca praenominatis, Julio Bradiolo, et Annibale Buzzachareno, in utroque jure peritis, hoc Antonii Rustica absentis, illo Hieronymi Polcastri apud illustrissimum dominium Venetum urbis oratoris loco, sapientibus ad

B utilia Reipublicae provisoribus ecclesiarum, ac aliis multis devote subsequentibus, ad altare majus ædis veteris perventis; constabat enim publico documento a Jesu Christi Natalibus anno secundo supra m^o celebrato, in libro partium Communis pag. cxi. extenso, corpora sancta infra nominata in quinque capsis ibi reposita extitisse; pariete altaris in cornu dextero dirupto, coopertum namque commode elevari non poterat, in eo capsæ quinque lignæ, longæ circiter pedes quinque, inventæ, indeque extractæ, in novum templum delatæ fuerunt.

105 Prima quarum fune ligata et in compagine tribus sigillis, uno D. Justinam, alio unius episcopi, tertio Com. Paduæ signum, cera impressum, tenentibus communita, hæc verba scripta in cooperto legebantur: « Justinæ virginis et martyris. » Reliquæ autem capsæ dictissimè sigillis tantum communitæ singulæ in cooperto indices habebant suos. Secunda « S. Felicitatis feminae; S. Maximi episcopi, et Concessoris Juliani. » Tertia trium Innocentium. Quarta S. Arnaldi. Quinta S. Urii. Deinde eventum fuit ad capellam, divo Lucae dicatam; elevato cooperto arcæ, ex alabastro factæ, in ea cooperta, indeque in templum novum devote delata, una capsæ plumbea ad instar cophini, longa circiter pedes quinque, nulla fune, nullisque sigillis clausa tantum, in qua ossa D. Lucae Evangelistæ inesse, verissimum reddetur testimonium per ea, quæ paulo post adducentur. Postremo elevato cooperto arcæ, in Capella S. Mathiæ Apostoli existentis, inventa, indeque extracta, in templum novum devote delata fuit una capsæ lignæ, consimilis prædictæ, tribus sigillis tantum in compagine appositis, in qua reperiri corpus S. Mathiæ Apostoli, lama * plumbea litteris impressis desuper affixa testabatur. Cæterum quia in aperiendis capsis aliisque adimplendis tempus non suppedibat, septem capsæ prædictæ in loco testudineo, vulgo « detto Sotto Confessione » depositæ duobus sigillis, altero reveren. suffraganei, qui, dum prædicta fierent, supervenit, altero Com. Paduæ, per me cancellarium communita, cereis hinc inde accensis nonnullos monachos nocte custoditæ fuerunt.

* lamina

106 Interea quidam juvenis curiosus, ingressus altare, ex quo Sanctorum corpora extracta fuerunt, invenit, præfatoque reverendo abbati, presentibus DD. sapientibus, provisoribus et aliis, exhiberi fecit unam capsulam plumbeam, longam circiter pedem dimidium, ita clausam et consolidatam, ut facile aperiri non posset, in qua tres globuli, syndone viridi sericea involuti, muniti fuere, quibus resolutis, in singulis index extabat sub his verbis: uno « S. Siméonis et Judæ Apostolorum: » alio « Istæ sunt » reliquæ S. Lucae: » tertii verba, ob vestustatem caduca, legi non potuerunt, quas reliquias tempore consecrationis altaris ibi repositas, assertum fuit, D. Celso Priori in eadem capsula traditas custodiendas. Verum ne ea, quæ memoria digna sunt, silentio prætereantur, divina Majestas hoc in primis signum (ut quidem interpretati sunt) in sanctis suis ostendere voluit. Nam cum, dirupto pariete altaris, corpora Amicorum Dei extrahi cæptum est, cælo tunc limpido, soleque claro ex improvise nebula obumbratis, nix hoc anno in urbe Patavio minime visa, e cælo cadere cæpit, et per fenestram ex opposito altaris, forte tunc apertam, super corpora Sanctorum ad nosque adstantes venti vi impulsæ, vere manna apparebat. Corporibus autem sanctis extractis, cælum, solque clarior apparuit: ex quo (Manum * enim Bonum designatur) credendum est, omnipotentem Deum ob merita Amicorum suorum urbem Patavinam conservaturum.

107 Die Jovis, tertio Nonas ejusdem mensis, Rev. abbas, monachi, sapientes, provisores, cæterique cives corpora Sanctorum videre, et populo universo, devotionis gratia adstanti, ostendere cupientes, in locum subconfessionis perventis, capsas aperiri jusserunt. In capsæ plumbea adinstar cophini comperta et visa fuerunt ossa D. Lucae Evangelistæ sine capite, de quibus documentum in urbis archivio rubeo folio 174 anno a Christi Natalibus lxxii supra mccccxi * celebratum reddit testimonium. Hoc item duobus elogiis in ipsa capsæ, altero in vitro, altero in ligneo bussolis compertis, infra registratis comprobantibus: « Qui spiritu sancto repletus Evangelium scripsit, Actusque » Apostolorum, teste D. Hieronymo, declaravit, et annis lxxiv natus, in Bithinia obiit, » cujus benedictum corpus anno xx imperii Constantini Constantinopolim delatum in ecclesia » Apostolorum custodiebatur. » In alia capsæ lignæ consimili comperta fuerunt ossa S. Mathiæ Apostoli sine capite cum uno elogio hoc testante: « Hic, cooperante Spiritu sancto, » orante Petro, in Apostolorum felici consortio » connumeratus est. » Horum corpora, in Apostolorum ecclesia in Constantinopoli urbe devote custodita, D. Urius ecclesiæ custos, videns sævitatem Juliani Apostatæ, Constantini (imo Constantii, Constantini filii, saltem proximi) successoris, contra Christi fideles (impus enim imperator non solum in vivos Christi servos sæviebat, sed mortuos etiam, cruces et alias Sanctorum imagines, ne quid eorum memoriae posteris relinqueretur, concremare procurabat) divino afflatu, capite S. Mathiæ Grusillo, ejus socio, relicto, in navi Italiam petens imposita Venetias primum, deinde Patavium detulit, et in æde S. Justinæ devote collocavit, ubi et ipse Deo serviens voluit sepeliri. Caput autem S. Lucae

AUCTORE
J. B.
in templum
novum delatæ.

E

* Manna

postridie singularum

* lege: mcccc

F

cæ

AUCTORE
J. B.

cæ per Federicum imperatorem, Barbarossa nuncupatum, ablatum extitisse fertur, Romæ autem delatum custodiri, testatur Breve Apostolicum, datum Romæ anno a Nativitate Domini MCCCCLXIV. Eod. in Rubeo pag. 174 regist. etc. *Baronius in Annalibus ad annum 586 num. 23, Gregorium Magnum S. Lucæ caput Romam Constantinopoli detulisse, scribit: Fredericus vero sæculo tantum duodecimo fuit: sed et Petrus de Natalibus lib. IX, cap. 79 ipsam S. Lucæ Patavium translationem pro fabula habet. Verba ejus sunt: Cujus ossa (S. Lucæ) regnante Constantino imperatore, anno XX imperii ejus cum reliquiis Andree Apostoli Constantinopolim translata sunt: licet cives Paduæ urbis ipsius corpus præsentialiter fabulentur se habere, in ecclesia videlicet sanctæ virginis Justinæ. Verum hæc ad diem 18 Octobris, S. Lucæ sacrum, discutienda sunt fusiis: redeo ad translationis S. Justinæ instrumentum.*

thezarum et
reliquiarum,

408 In altera capsula lignea, S. Justinæ indicem tenente, aperta, altera capsula inventa fuit plumbea, longa circiter pedes tres, litteris in cooperto impressis, dicentibus: « Hic requiescit corpus B. Justinæ virg. et martyris, » crucis signo in utroque litterarum capite impresso; qua capsula aperta, in ea comperta et visa fuerunt caput et ossa dictæ sanctæ Virginis cum uno bussolo argenteo, ac elogio hæc comprobante, de quibus in documento præallegato, in anno MIII celebrato, fit mentio. His maxima cum devotione visis, capsula ipsa fuit clausa, fune ligata, sigillisque communita. In alia capsula comperta fuerunt ossa parva trium Innocentium per D. Julianum a S. Sepulcro Domini delata, et in æde S. Justinæ reposita. Prædicta autem corpora sancta diu, ut dictum est (num. 101) supra, abscondita Rev. Gerardus, Paduæ episcopus, in anno a Christi Natalibus MCLXXVII munivit, in arcisque condignis collocata monachi diligenter custodierunt. Deinde aperta capsula infrascripta S. Urii, comperta visaque fuerunt ossa S. Urii, de quibus elogium in ea existens, documentaque, in urbis archivio registrata, verum reddunt testimonium. Hic Dei amicus, ut dictum, corpora SS. Lucæ et Mathiæ, ex Constantinopoli delata, in æde S. Justinæ collocavit.

C
de quibus obiter hic aliquid observatur.

409 Quocumque tandem tempore SS. Mathiæ et Lucæ reliquias nacti forte fuerint Patavini, dubium non est, quin Mariæ Mazzoci cancellarii ea de re relatio, quam supra num. 107 habes, a vero deflectat. Stante enim illa, S. Lucæ ossa ab Urio Constantinopoli Patavium delata fuisse oportet Juliani Apostatæ ætate: atqui aliunde constat, S. Lucæ corpus Constantinopolitanæ sanctorum Apostolorum basilicæ ex Procopio, illius ætatis scriptore, a Constantino Magno, illatum, ibidem saltem usque ad Justiniani Senioris imperatoris tempora, id est, usque ad sæculum sextum fuisse conservatum: sic habet lib. I de Edificiis cap. 4. Constantinus Augustus, inquit, interprete Mal-treto, ædem Apostolis hanc posuerat, eorumque gloriæ ac nomini consecravit. Nullam autem notam reliquerat, quæ ibi jacere Apostolos testaretur; nec locus ullus speciem offerebat conditorii sanctorum corporum. At hunc, cum hoc templum Justinianus reficeret, artifices, effosso penitus pavimento, ne quid restaret male compositum, ligneos viderunt loculos tres, illic habitos derelicti, ac suis significantes inscri-

ptionibus, Andrea, Lucæ ac Timothei Apostolorum inesse corpora, quæ imperator ipse, Christianique omnes maxima cum voluptate spectarunt. His pompa ac festi celebritate ornatis, solitisque honoribus rite persolutis, oculos loculos humo denuo mandarunt; ac ne locus nota ad memoriam insigni et frequentia careret, Apostolorum corporibus illum pie dedicarunt. Hinc vero apparet etiam, nec S. Mathiæ reliquias Juliani ætate Patavium fuisse ab Urio translatas. Quid porro Mazzoci referat, audiamus.

110 In alia capsula, inquit, inventa et devote visa sunt ossa S. Arnaldi abbatis cum uno elogio in membranis, hoc manifeste exprimente: « Hic servus Dei, abbas cœnobii S. Justinæ, in » anno Domini MCCCXXX a Jo. Dandolo potestate » (seu prætoris) et procuratore Com. Paduæ » cum licentia consilii aquam, per monasterium » nunc labentem, obtinuit, ut in fine statuti » veteris cathæna ferrea pendente in archivio » urbis existentis attestatur: postea jussu Eccellini tyranni crudelissimi carceribus intrusus, » ibi Deo serviens per annos octo, menses tres » in vinculis detentus, LXX vitæ suæ anno obdormivit in Domino. » Demum, aperta alia capsula, juxta illius index, comperta et devote visa fuerunt tria capita et ossa humana, quæ vere fuisse et esse, unum S. Juliani martyris, aliud S. Maximi episcopi et confessoris, tertium S. Felicitatis, mulieris illustrissimæ, elogia, ibidem comperta, manifestissime demonstrabant: » S. Julianus fuit vir Christianissimus, qui cum » multis vicibus limina sepulchri D. N. visitasset, » tandem tres Innocentes secum deferens in » æde S. Justinæ collocavit, ubi et ejus corpus » requiescit in Domino. S. Maximus fuit amicus » Dei, secundus episcopus Paduæ, D. Prosdoci » cimi successor. S. Felicitas fuit mulier illustris, Deo devota, sacro velamine dedicata. »

legitima
inspecto

111 Hæc tria pariter corpora, per longum tempus abscondita, anno a Christi Natalibus quinquagesimo tertio supra millesimum per Rev. Bernardum, Antistitem Paduæ, ex revelatione divina fuerunt inventa, ob quorum merita divina Majestas tunc multa fecit miracula; nam, ut documenta in archivio cœnobii prædicti existentia testantur, cæci visum, surdi auditum, alique, diversis affecti languoribus, sanitatem recuperaverant. Quapropter divina Providentia Leo, Romanæ Ecclesiæ Pontifex Maximus, Patavium pervenit, ab ipso antistite susceptus, Paduæ per biduum moram trahens in æde S. Justinæ, ubi corpora Sanctorum inventa venerabantur, collecta in unum multitudine clericorum et laicorum, Missam celebravit, et civitatem, quæ antiquitus anathematis vinculo complexa dicebatur, pristinae benedictioni restituit (ob hæresim multis jam annis anathematis vinculo constricta fuerat, ut scribit Scardeonius lib. II, classe 6, ubi de S. Maximo, nimirum Arianam, ut Ursatus ad annum 1055) populumque in fide confirmavit, inventionemque Sanctorum canonizavit. Quæ novem Amicorum Dei Corpora, in dictis met capsulis clausa, in subconfessionis loco, cereis accensis, nonnullis monachis devote custodienda commendata fuere. Cum autem rev. abbas, monachi, sapientes, provisos et cæteri patres corpora ipsa in medio templi novi ex opposito capellæ D. Lucæ dicatæ, deponi decrevissent.

instituitur,

ut

A ut populus videre vota que sua adimplere posset, timentes, ne quid inconvenientis succedat, dum capsæ ipsæ apertæ extarent, tres aut quatuor monachos totidemque cives assistere, meque cancellarium onus aperiendi claudendique capsas suscipere voluerunt.

§ VIII. S. Justinæ aliorum- que Sanctorum reliquiæ in templum novum solem- niter transferuntur.

A die vi Martii reliquiæ in conspectu populi,

Sic rebus, ut superiore § vidimus, comparatis, nihil, quo minus jam solemnibus reliquiarum translatio institueretur, desiderari videbatur. Die itaque Veneris, pridie Nonas Martii in summo mane, omnibus congrue præparatis, in locum prædictum capsis delatis, et apertis, tanta populi et utriusque sexus multitudo ad corpora sancta visenda continuo concurrebat, ut a mane usque ad noctem quotidie confluent, alter alteri loco cedere non posset. Huc cæci conducebantur: huc surdi: huc muti: huc a dæmonibus vexati, aliisque morbis affecti accedebant, ob merita Amicorum Dei a divina Majestate pristinam sanitatem recuperare, votique compotes fieri sperantes: multi sincere devoteque divinum implorantes auxilium, intercedentibus ipsis Sanctis, gratiam obtinentes, vota sua quotidie offerebant. Inter cætera miracula, quæ omnipotens Deus ob Amicorum suorum merita (horresco referens) in iis gloriam suam manifestavit. Soror Camilla, Exc. Jur. Utr. periti Francisci Papafava, nob. Patavini, monialis professa in monasterio S. Annæ, Ordinis S. Benedicti, ob insupportabilem oculorum dolorem amborum, luce, deinde voce, postremo pedum beneficio privata; ita, ut nec videre nec loqui, nec pedibus stare posset, multum tempus hanc substinens infirmitatem, ita ut medicamina medelaque sibi cum maximo sui corporis dolore per Exc. medicinæ et chirurgiæ peritos quotidie præstita facere non potuerunt, ab omnipotenti Deo est consecuta.

contingentibus interim non paucis miraculis,

115 Nam præfata soror Camilla, considerans, quod ægritudo sua desperata ab omnibus habebatur, confessa et contrita, corpore Domini devote suscepto, ad ædem D. Justinæ sese deferri voluit, et ingressa locum, ubi corpora Sanctorum reperiebantur, devote super unoquoque preces porrigens suas, ad corpus S. Justinæ Cruce signando illos et oculos tetigisset, interrogata a nob. D. Bernardino Papafava, ejus patruo, an vidisset caput S. Justinæ benedictæ, respondit: « Missier si » *quod est* « Ita domine » ex quibus verbis a se prolatis stupefacta sensit, omnes suos sensus sui corporis commoveri, et ibi tunc (mirabile dictu) surrexit, nullo coadjuvante, per seipsam ambulavit, vidit et loquebatur. Voce itaque, visu, et pedum beneficio simul recuperatis, laudans omnipotentem Deum, quod super se, intercedentibus Sanctis suis, misericordiam fecerit, læta domum est reversa. Soror Barbata Leona, nobilis Patava, monialis velata in monasterio B. Antonii peregrini, quæ ob quandam ægritudinem jam annis quatuor,

vocem amiserat, ita quod loqui non posset, videns, quod cura medicorum minime sibi prodesset, habita notitia de iis, quæ ab omnipotenti Deo in Sanctis suis apud ædem S. Justinæ fiebant, mente et corde contrita ad Amicorum Dei suffragium pervenire decrevit, sperans et ipsa se sanitatem consecuturam, et super singulis corporibus benedictis factis orationibus, perventa ad corpus S. Justinæ majori fervore deprecando, cum quidam monachus capite dictæ Divæ os supplicantis tetigisset, statim vocem recepit, sanaque ad monasterium est reversa, læta magnificans Deum. Soror Marina de Fabritiis, Veneta, monialis professa in monasterio S. Mathiæ, per annos duodecim patiens stomachi dolorem, ita quod cibos retinere non posset, febre quasi continua ejus corpus vexante, medicamine provisionibusque nil proficientibus, intellectis iis, quæ per divinam Majestatem in Sanctis suis in æde S. Justinæ fiebant, ad corpora Sanctorum perventa, preces ex corde porrigens, et ad corpus S. Justinæ orando omnipotentem Deum, ut per merita Sanctorum suorum sanitatem sibi restitueret, statim reversa domum, libera remansit.

114 Quæ licet in urbe Patavio, et alibi nota manifesta que sunt, nihilominus Rever. Suffraganeus, abbas, Sapientes ad utilia et ecclesiarum provisos, ut cæteris notificentur ea, quæ omnipotens Deus in Sanctis suis facere voluerit, et quod increduli credant, Amicorum Dei intercessionibus nobis multum prodesse, veridicum voluerunt formari processum. Tribus itaque notariis, cancellario, et uno curiæ episcopalis scriba, meque Cancellario Com. assumptis conscribentibus, per Rev. Suffraganeum, præsentibus Sapientibus et provisoribus, in processu nominatis non solum principalibus, sed etiam medicis, multisque aliis notitiam habentibus, sub juramenti vinculo examinatis, ea vera fuisse et esse, satis supraque comprobatum est. Præterea quidam Andreas Pulzatus de vico Masera, vicariatus Consylvarum, diocesis Paduanæ, in confinio S. An. domi Dominici Quarantaotto moram trahens, ob nervorum debilitatem pedibus subsistere non valens, per decennium hac laborans infirmitate, crucolis per civitatem mendicans, ad corpora sancta perventus, pro sanitate recuperanda enixe orando ibidem, multis videntibus, relictis crucolis, voti compos lætus per templum deambulabat. Cujus testiumque ibi præsentium, per me cancellarium tunc temporis examinatorum, depositiones in scriptis redactæ hoc comprobant miraculum ab omnipotenti Deo, intercedentibus Sanctis suis, factum. Multa alia signa in Amicis suis fecit divina Majestas, quæ in præsentibus documento scripto non sunt. Quo in loco cum corpora benedicta per novem dies cunctis ostensa permansissent, Rever. abbas, Sapientes et provisos in arcibus jam præparatis reponere volentes, illa circum circa Patrum vallis processionaliter prius deferri decreverunt.

115 Die itaque Dominica, Idibus (xv) Martii in mane, solemnibus Missa ad altare Majus templi novi devote celebrata, tanta populi et utriusque sexus multitudo et in ecclesia et super Prato vallis reperiebatur, tantaque devotione expectabat, ut nihil ultra desiderari potuerit, fratralis temporalibus et spiritualibus præcedentibus, doctoribus in utraque facultate, et universo clero,

AUCTORE
J. B.

E
usque ad diem
xiv posita,

F

posttridie solemni supplicatione circumferuntur;

AUCTORE
J. B.

clero, ordine servato, intervenientibus, corpora Sanctorum processionaliter, devote ac honorifice e templo novo circum Pratum vallis, undique pannis coopertum, delata, Rev. suffraganeo, clariss. rectoribus, Sapientibus Reipublicae, provisoribus ecclesiarum et aliis numero quasi infinito cum Corpore D. N. Jesu Christi, singulis suo loco subsequenter, in idem templum remissa fuerunt, ibi per nonnullos dies permansura, populo devotionis gratia, hoc permixtae cupienti, ostendenda, cujusque processio- nis ordo paulo infra describitur.

sequenti vero
die Jovis suis
arcis,

116 Die Jovis xiv Calendas dicti mensis Rev. Suffraganeus, abbas, monaci, Sapientes, et provisores praenominati in loco subcon- fessionis, ubi corpora ipsa reperiebantur, per- venti, omnibus jam praeparatis, decreverunt corpora Sanctorum in arcis suis reponere in perpetuum permansura. Singulis itaque capsis ligneis apertis, singula Sanctorum corpora ex- tracta, et in syndone sericea rubei coloris invo- luta in totidem capsis plumbeis, longis circiter pedes tres, de novo factis, posita extiterunt, elogio uniuscujusque Sancti, et praesentis Actus mentionem faciente, in qualibet capsula incluso. Verum antequam dicta corpora in syndone in- volverentur, Rev. abbas, consentientibus urbis patribus, ibidem assistentibus, ex S. Mathiae tres dentes et nonnulla parva ossa : ex S. Ju- liani et ex S. Maximi ossibus nonnullas reliquias, in consecrandis altaribus ac tabernaculis reponendas, extrahi voluit in bussoli ligneis separatis, Don Celso Priori consignatis, custodiendos. Deinde apertis reliquis capsis duabus plumbeis, ex una corpus S. Justinæ, ex altera corpus S. Lucae, extracta in syndone consimili, qui- buslibet separatim involutum in suis capsis prioribus repositum fuit cum elogio consimili praedictis incluso. Ex corpore S. Justinæ Rev. abbas, eisdem patribus consentientibus, maxil- lam S. Justinæ, adhuc sex dentes in se tenen- tem, prius extrahere voluit, reponendam in ca- pite argenteo S. Justinæ, nec non unum aliud os ejusdem D. Justinæ, in alio tabernaculo reponendum.

triplici sigillo
munitis, in-
cluduntur,

117 Cumque praedicta novem capsae plum- beae, novem corpora Sanctorum continentes, clausae, fune ligatae, tribusque sigillis, uno S. Justinæ, secundo praedicti suffraganei, tertio Com. Paduae signum habentibus, cera congrue impressis, capsis item ligneis in singulis arcis conservandi gratia impositis, cumque caetera omnia praeparata essent, Rev. suffraganeus et abbas, monacis, cereis accensis, laudes condi- gnas omnipotenti Deo reddentibus, Mag. Sap. sap. provisoribus, patribusque et populo assi- stentibus, devotique subsequenter, singula altaria, singulasque arcas solemniter benedixe- runt singulis dedicantes. Demum sub ipsius Sancti nomine praedicta Sanctorum corpora singula in singulis arcis cujuslibet dedicatis, reposita, cooperto marmoreo superimposito, clausa fuerunt, ibi in perpetuum permansura, hoc ordine servato : nam in choro novi templi ad altare Majus S. Justinæ : a dextero lateri chori in prima capella trium Innocentium : in secunda S. Arnaldi : in tertia in sua prima archa alaba- stri S. Lucae : in quarta Felicitatis. Altare vero sinistro in capella prima, S. Juliani : in secunda, S. Maximi : in tertia ex opposito S. Lucae, S. Ma- thiae : in quarta, S. Urii corpora permanserunt.

118 Die autem nona Calendas ejusdem mensis in sacristia ecclesiae aedis veteris, praesentibus Sapientibus, provisoribus urbis et aliis, Rev. abbas maxillam S. Justinæ cum quinque den- tibus, sexto dente a maxilla separato, ac alio osse in uno tabernaculo ex postea repositis, diligenter custoditam et involutam in uno capite argenteo S. Justinæ, per Bernardinum aurifi- cem clauso et bene communito, ponere voluit. In aede itaque veteri S. Prodocimi corpus re- mansit, ubi et multos alios Dei amicos, quorum nomina ob vetustatem ignorantur, reperiri cre- dendum est. Corpora autem Sanctorum, quo- rum mentio supra facta est, ad quae utriusque sexus multitudo devotionis gratia in afflictioni- bus suarum rerum suffragium apud divinam Majestatem implorans quotidie convenit, voti compos votaue offerens, in templo novo, ma- gnifice fabricato, requiescunt. Videntes autem jam in paradiso pro hac sua charissima patria, devotissimoque populo continuo intercedere, dubitandum non est, apud Dominum Deum nostrum; cujus nomen sit in seculum seculi benedictum.

D
excepta ta-
men reliqui-
um S. Justi-
nae parte;

119 Praedictis autem, dum sic, ut supra, agerentur, partim singulis, partim his, et par- tim illis, interfuerunt Mag. D. Bonifacius Papa- fava, Franciscus Caput Vacae, equites, Antonius de Rustica, et Hieronymus Polcastro in urbem reversi, Sapientes ad utilia Reipublicae, Fran- ciscus Caput Listae, eques, Petrus Bagorotto, Baptista de Doctoribus, et Antonius Borromeo, ecclesiarum provisores. Nec non Mag. DD. Jo. Zabarella, Ludovicus Docto, Gregorius de Do- ctoribus, et Ludovicus Leo ex ordine equestri, Gaspar Fabianus, Marcus Antonius Zabarella, Marcus Antonius Mussato, Transalgardus Caput Listae, Julius Bradiolus, Paganus de Rido, Ja- cobus Leo, Annibal Buzzachareno in jure, ac Paulus Ursatus in artibus, periti, Jo. Barisonus, Trapolinus de Trapolinis, Zachus de Zachis, Lucillus Beraldus, Jo. S. Vliana, Paulus Alva- rottus, Jacobus Docto, et Joan. Antonius ab Orologio, omnes ex collegio Sapientes Reipu- blicae Patavinae : RR. Franciscus Zabarella archipresbyter, Hercules ex Comitibus S. Bo- nifacii canonicus, Mag. D. Petrus Mazzeoleus rector DD. Juristarum, Bernardinus Papafava, cum Francisco et Marsilio, ejus filius, nec non Ludovicus Buzzachareno, Mathaeus Vitalianus, Marcus Antonius Caballinus, Pax a Scala, Le- gum Doctores, Rumbaldus de Rido, Alexander Businello, Marcus a sole : Joannes Pizzaco- minus : Philippus Vitalianus, Andreas Bonfio, honor. cives : item docti tabelliones, Joannes Reffatus, Petrus Antonius Garatus, ac Gaspar Mazocchus, Joannes Baptista Cremona, Pelle- grinus Galeatus, et multi alii, tam laici, quam clerici.

E
quibus vel
omnibus, vel
aliquibus hic
nominati in-
terfuere.

120 Haec sunt elogia comperta in capsula S. Lucae in vase ligneo. Ut posteris hujus sanctissimi Lucae Evangelistae relinqueretur memoria, opera pretium esse, duximus, quod diebus nostris acciderit, compendiosa narratione dig- gerere. Anno Domini MCCCCLXIII, quo tempore in alma urbe Veneta erat dux inclytus vir Chri- stophorus Maurus, et in hoc monasterio prae- sedebat Rev. D. Bernardus Placentinus, qui fere LXX monachos sub se tenebat, degentes in obser- vantia verae pietatis Christianae et religione sancti patris nostri Benedicti, reformate per vere

Inscriptiones
aliquot

A vere beatum virum D. Ludovicum Bacto, duo fratres S. Francisci detulerunt Venetias a partibus Boxinæ quoddam corpus, quod asserebant esse S. Lucæ Evangelistæ; sed quoniam jam annos mille ex clarissimis testimoniis scripturarum, tam Latinis, quam Græcis certissima notitia habebatur, quod isdem Evangelista esset Paduæ in cœnobio Justiniano, ut rei veritas cognosceretur, per inclytum Dominum Venetum decretum fuit, ut ejus sepulchrum aperiretur, in quo fere omnia ejus ossa, præter caput, quod imperator Fredericus Barbarossa huc transiens abstulisse dicitur, in capsula plumbea reperta sunt; et ita universi veritatem perspicientes, Deum glorificaverunt, et universa populi multitudo ad eam gloriosam inventionem cucurrerunt, laudantes Deum, qui hanc regiam urbem digno sublimavit munere.

in hierothecis inventa.

124 Infrascripta in vase vitreo reperiebantur. « Jesus. In nomine sanctissimæ Trinitatis. In » hoc sanctissimo altare, dedicato ad honorem » Beatissimi Lucæ Evangelistæ, sunt recondita » ejusdem Evangelistæ ossa, quod consecravit » Rev. in Christo Pater D. Marcus Niger, episcopus Catharensis, die Dominico 2 mensis Octobris, anno MCCCCLXV, et auctoritate a Sede Romana ibi concessa visitantibus devote hoc altare in die suæ consecrationis quadraginta dierum indulgentiam misericorditer indulsit, in perpetuum duraturam. Justina virgo et martyr, regina Paduæ. » Numisma argenteum cum impressione S. Marci ab uno latere, litteris dicentibus: « S. Marcus Venetus. » Ab alio latere, impresso seren. principe Venetiarum, similiter litteris dicentibus: « Franciscus Foscari » Dei gratia Venetiarum dux. » Quæ in capsula S. Arnaldi in carta membrana scripta erant, infra legere facile est: « Anno a nativitate Domini MIII, Indictione v, die Lunæ, xxv mensis Julii, in quo celebrabatur festivitas Jacobi » Apostoli ob reedificationem templi S. Virginis et martyris, Ordinis S. Benedicti Regulam observantis congregationis ejusdem S. Justinæ de Padua, quod cum rueret, destructum fuit, et in loco, ubi antea quiescebant, faciendæ essent nova parietum fundamenta, extractæ fuerunt reliquiæ B. Arnaldi, olim abbatis hujus monasterii, et in præsentî arca venerabiliter collocatæ, trium Innocentium, et aliorum, quorum nomina ob nimiam vetustatem, ignorantur: scripta sunt autem in libro vitæ S. Urii confessoris per D. Petrum, Dei et Apostolicæ Sedis gratiam episcopum Paduanum, et comitem Saccensem, una cum D. Joanne Cornario, abbate S. Benedicti de Mantua, Præsidente Congregationis, abbatibus ac monachis multitudine copiosa, et in hac arca venerabiliter usque ad consummationem templi sub altare Magno partis ecclesiæ, quæ destructa non fuit, permansura collocarunt. »

§ IX. Extrahuntur S. Justinæ reliquiæ et in locum suum solemniter reducuntur.

AUCTORE J. B.

Quamquam eo consilio S. Justinæ reliquiæ anno 1362 sub ara principe templi novi, ut illic perpetuo remaneret, collocatæ fuissent; dum tamen nec curis nec sumptibus parcere S. Justinæ monachi pergunt, quo templi sui splendorem augeant, loco suo ad breve subinde tempus motæ fuerunt. Contigisse id anno 1372, uti et anno 1373 ex iis, quæ infra referentur, facile quis intelliget. At celebris in primis fuit earundem reliquiarum ex ara principe extractio et in eadem reductio anni 1627, cum novus templi S. Justinæ chorus fuit excitatus. Rem iterum ex civitatis Patavinæ Tabulis refero, quæ apud Savolum (sed mendis non raro respersæ) a pag. 178 sic habent: In Christi nomine Amen. Anno ab ejus saluberrima Nativitate MDCXXVII, Ind. XI^a, die Mercurii, VII mensis Aprilis Paduæ in ecclesia S. Justinæ virginis et martyris, post prandium, sub Pontificatu Urbani VIII Pont. Maximi et principatu Serenissimi Joannis Cornelii, Dei gratia Ducis Venetiarum, præsentibus D. Celso Compagnola, D. Ulisse Bragio, D. Nicolao Fasiolo, D. Francisco Sassonia, notariis collegiatis, et Sebastiano Suttore de Pollis, ac aliis etc. (Hæc totidem verbis ibidem Latine leguntur; cetera Italice, exceptis inscriptionibus). Cum reverendi S. Justinæ monachi hujus civitatis, Congregationis Casinensis occasione novi chori, quem exstruunt, tollere e loco præsens altare Majus in capite ecclesiæ et chori situm deberent, cumque id operis jam inchoassent, certiores ea de re fecerunt illustrissimum et excellentissimum Dom. Hieronymum Lando equitem, hujus civitatis prætorem meritissimum, et Mag. Frizerinum Capodiuaeca equitem, Zorzi da Lion, et Livium Zabarella equitem, decuriones, nec non Dominum Antonium Polcastro equitem, comitem Alexandrum de Panego, Benedictum Salvadego D. et equitem, et Franciscum da Religio ad ecclesias decuriones, supplicantes illustrissimis, excellentissimis, ac magnificis dominis, ut operis prædicti principio ea de causa interesse velint, quod sub dicto altari ossa gloriôsæ virginis et martyris Justinæ, civitatis hujus patronæ, conquiescant.

Arca corporis S. Justinæ loco subinde mota,

E
L. X.

F

125 Qui illustrissimi et excellentissimi domini prætor et decurionis supradicti, una cum prædicto domino equite Polcastro, negotiorum civitatis causa absentibus aliis collegis ad ecclesias decurionibus, ad ecclesiam S. Justinæ se contulerunt, ubi sibi Reverendum dominum Modestum Paduanum, monasterii illius abbatem dignissimum et dominum Vitalianum Paduanum, Priorem, ceterosque illius monasterii presbyteros, sibi obvios, comites et ad eum locum duces habuerunt, ubi destrui jam cœperat exiguus sub altari paries, factumque erat in eo exiguum foramen, per quod veluti cujusdam arcæ indicia apparebant, et priusquam rumpi ulterius pergeret, mihi Joanni Antonio Campolongo, hujus magnificæ civitatis cancellario, injunctum fuit, ut locum describerem formamque altaris, quod erat altitudinis solitæ, et

iterum anno 1627, novi chori condendi causa

AUCTORE
J. B.

contactum lapide marmoreo, et sub lapide cavum, intra quod utrumque duo lapides in fronte litteras et memorias infrascriptas exhibentes, videlicet, qui ad latus dexterum erat, hæc referebat: « Ammotum est altare et dilatatum ob molem supra positam iconis, intacto » tamen corpore sanctiss. hujus virgin. et mar. » Justinæ, presentibus hujus almæ urbis Paduæ » rectoribus, reggente Gregorio tertio decimo » Pontifice maximo, imperatore Maximiliano » Augusto, sereniss. principe Aloysio Mozzenigo, reverendo domino Juliano de Placentia, » hujus monasterii abb., Pridie Id. Feb. Anno » sanctiss. jubilei a Partu 1572. » Alteri, simili modo parieti a sinistris infixo, hæc erat inscriptio: « Translatum fuit corpus D. Justinæ » virg. et mart. per Rev. D. Peregrinum de » Mutina abb. ac præsentem, ac D. Celsum de » Verona Priorem Congreg. Cassinensis abb. » S. Justinæ ex aede veteri in hunc sacratum » locum maxima totius Patavinæ reipub. devotione religiose solemnitate ritu servato 1562. » 15 Martii L. D. O. M. »

B
ex ara principis extrahitur,

124 Monumentum magnus pulcherrimus e marmore lapis tegebat; quo monumento ab operariis, jubentibus ac coram existentibus superscriptis, sublato; rumpi coeptus est tenuis murus, in prospectu positus, in eoque illico tanta facta est apertura, per quam ingredi homo posset, apparuitque arca ibi recondita, sed non patuit, e qua confecta esset materie; quam cum effodi prædictæ fabricæ causa necesse esset, sepulcrum subierunt reverendi dominus Marcus Ferrariensis, et D. Augustinus Mantuanus, religionis istius presbyteri, sacris propterea vestibus induti, inveneruntque arcam cypressinam, longitudinis circiter unius cubiti et medii, cujus fundum temporis diuturnitas et loci humor corruperat; quæ arca multa devotione multisque accensis luminibus sublata fuit, in eaque inventa arcula plumbea, longitudinis pariter unius fere cubiti et medii, supra quam inventæ fuerunt variae (rosaria, ut reor) salutationes angelicæ et orationes Dominicæ, una cum nummo, ei non absimili, quem AGNUM DEI vulgo vocant, et duæ laminæ plumbeæ, infrascriptis characteribus insignitæ, cum sigillis quibusdam, quantum e filiis, sed corrosis putridisque apparebat, et conjici poterat. Nummi ex una facie hæc erat inscriptio: IHS. P. P. XIII. Ex altero: D. FELIX LEONICENUS. Laminæ majori hæc erant inscripta: « Anno Domini 1562 translata fuerunt corpora » S. Justinæ, Mathiæ, Lucae atque aliorum sub » die 3 mensis Martii prædicti anni, sed anno » Domini 1575, die vero 9 mensis Decembris » motum fuit corpus S. Justinæ propter iconem sub D. Jo. de Rippa Tridentino Abb. » D. Severinus de Padua: D. Daniel de Verona. » Laminæ vero paulo minori hæc litteris ex utroque latere iisdem: « 1575 ego D. Julianus de » Asula præsens fui, quando fuit discoopertum » hoc altare S. Justinæ. »

C
et in sacrario,

125 Posthæc a reverendis presbyteris una cum aliis effossa fuit arcula plumbea, cujus operculo hæc in orbem inscripta leguntur: » Hic corpus B. Justinæ virg. et mar. requiescit. » Dein ab iisdem effossa fuit ingens tabula, quæ, quantum conjici poterat, fundus seu basis erat minoris arcule, uti et lapis tabulæ paulo minor, sub tabula, qui videbatur fuisse lapis altaris: quibus non sine devotione ab infrascriptis sacerdotibus supra altare Majus collocatis,

sublata fuit arcula plumbea, in qua, ut D supra, ossa gloriosæ virginis et martyris Justinæ quiescebant; ac incunctanter coram supradicto illustrissimo ac excellentissimo domino prætoris et dominis deputatis, multis accensis luminibus, ad sacristiam delata, ubi in reliquiario eminenti aliquantulum scamno fuit imposita, substrato tapete; pari dein modo a presbyteris sublata fuerunt cetera, quæ jam ante supra altare erant collocata, delataque in supradictum reliquiarium, ibique ad arcæ supradictæ pedem una cum duabus laminis plumbeis et nummis supradictis reposita. Reclusum etiam fuit arcæ operculum, in qua visæ fuerunt sanctissimæ virginis Justinæ reliquiæ et tabella ænea statimque oclusa fuit arca, intactis omnibus. Quo facto, fuit tapete contacta, eidemque a magistro domino equite Zabarella deputato acu insuta, ac dein a me cancellario obsignata cera Hispanica, sigillis S. Marci, magnificæ civitatis, illustrissimi domini prætoris, dicti magistri domini equitis, et ejusdem monasterii munita. Post, exhibita ab illustrissimo domino, a magnificis dominis deputatis, a domino Modesto a S. Cruce, et domino Daniele Vitaliano Priore, ceterisque presbyteris sanctissimo corpori veneratione, clausa fuit janua, et duabus clavibus oclusa, quæ illustrissimo domino prætori oblata fuerunt. Deinde munita fuit janua sigillo S. Marci, civitatis, et illustrissimi domini prætoris, atque ita, relictis rebus, quo dixi, statu, discussum est. Nomina reverendorum presbyterorum, qui rei gestæ interfuerunt: Dominus Daniel Vitalianus P., D. Marcus Ferrariensis, D. Aloysius Paduanus, D. Alexius Vicentinus, D. Antonius Januensis, D. Benedictus Neapolitanus, D. Augustinus Mantuanus, D. Tiberius Patavinus, D. Paulus Bergomensis.

E
dum novus chorus perficitur, collocatur;

126 Die Jovis viii Aprilis MDCXXVII. Claves supradictæ, illustrissimo D. Prætori in manus traditæ, in sacrario Montis sancti in scrinio ferreo depositæ et duabus clavibus inclusæ fuerunt, quarum altera eidem illustrissimo domino prætori a deputatis oblata est, altera pænes mag. dominum Frezerinum Capodivacca equitem, et deputatorum numero seniore, mansit, qui, munere suo perfunctus, illam alteri deputato, pariter seniori, consignare debebit. Anno MDCXXVII die Sabbathi, iv Septembris a prandio. Cum jam a die vii Aprilis elapsi ab illustrissimis dominis rectoribus mag. et dominis ad curam ecclesiarum tunc deputatis arca plumbea, ossa gloriosæ virginis et martyris Justinæ continens, clavibus obserata, et sigillis S. Marci, illustrissimi D. Prætoris, et mag. civitatis Patavinæ, domini Livii Zabarella equitis deputati, et cœnobii S. Justinæ munita, in sacrario esset deposita; nec fas esset, nisi coram supradictis illustrissimis Rectoribus et deputatis in sacrarium ingredi, nomine reverendi domini Modesti a S. Cruce, hujus cœnobii abbatis ac præsidis, institit P. Celerarius, ut ab illustrissimis et reverendissimis dominis recluderetur, quo operarii arculam tum plumbeam, tum cypressinam dimetiri possent. Eodem die, Illustrissimus Dominus Hieronymus Lando eques prætor, convocatique ab illo Mag. domini Decuriones, una cum aliis viris nobilibus supradictum S. Justinæ Patavinæ cœnobium adierunt, ubi primum illustrissimorum et magnificorum dominorum jussu a me cancellario recognita ac ablata fuerunt sigilla: reclusa janua, veneratione præmissa, arcam tum plumbeam,

A beam, tum cypressinam faber mag. Aloysius Urbinas dimensus est; idemque etiam extulit lapidem grandem (ut apparebat, altaris, cui in veteri loco arca plumbea supradicta erat imposita) sub altari novo collocandum; ut reponendæ arcæ cypressinæ satis magnæ, et dein plumbeæ inserviret: qui cum iterato præfatas sanctas reliquias redux veneratus esset, denuo per mag. Zorzi Porini civitatis œconomum clavibus obserata fuit janua et sigillis S. Marci, illustrissimi prætoris et magnificæ civitatis ex cera Hispanica obsignata; atque ita una abiere.

eoque perfecto, S. Justinæ reliquias,

127 Die Martis v Octobris mdcxxvii. Cum absoluta jam esset a reverendis monachis S. Justinæ chori novi fabrica, uti et altare, in quo collocandum erat gloriose virginis Justinæ martyris, hujus civitatis patronæ, corpus, quod arca plumbea, tapeti insuta, et sigillis S. Marci, illustrissimi domini prætoris, magnificæ civitatis, et magnifici domini Livii Zabarella equitis deputati et reverendorum monachorum S. Justinæ obsignata, in sanctuario sacristiæ ejusdem cœnobii continebatur; illustrissimis dominis rectoribus, magnificis dominis deputatis tunc temporis ad curam ecclesiarum, ut ad reserandas componendasque sacras reliquias ad S. Justinæ accedere dignarentur, per reverendos monachos requisitis, invitato prius per schedulam omni consensu Dominorum xvi ad horam xx, illustrissimi domini rectores una cum illustrissimo et reverendissimo domino Cardinali Valerio, magnificæ hujus civitatis episcopo, magnifico domino Nicolao Trivisan, domino Joanne Dominico Sala, domino Carolo Zacco, Comite Alberto de Comitibus decurionibus, nec non M. Antonio Lazara, Adriano Capodivacca, Galeatio ab Horologio equite, Domino Joanne Antonio, Otonello Descalzo D., ad ecclesias Decurionibus, S. Justinæ cœnobium adierunt; quo non pauci e numero Dominorum xvi convenerant: postquam in sacristiam ventum est, reserato ibidem clavibus sanctuario, veneratione præmissa, illustrissimorum Dominorum jussu a reverendis hujus cœnobii presbyteris, stola rubra indutis, arcula plumbea supradicta sublata fuit, menæque imposita, ubi sigilla supradicta ab illustriss. recognita, ac in pristino statu inventa, fuerunt sublata, tapesque dissutus.

habita earum inspectione,

128 Dein ab eisdem sacerdotibus sublato operculo plumbeo, velum candidum apparuit, quo per illustrissimum et reverendissimum Cardinalem supradictum sublato, detectum et aliud fuit e serico multitio vel tela coloris violacei, seu rosæ aridæ, sed colore evanido, et quasi corrosus; quo sublato, detecta visaque sunt ossa sanctissima et caput gloriose illius Virginis et Martyris, quibus ab illustrissimo et reverendissimo domino Cardinali, illustrissimis dominis rectoribus, magnificis dominis deputatis ad curam ecclesiarum, ceterisque reverendis presbyteris et DD. xvi consensu multa veneratione ac devotione inspectis, dein per illustrissimum dominum Cardinalem supradictum fuit sublatum velum candidum, et pars media telæ seu serici multitii coloris rosæ aridæ seu violacei: altera vero pars levare haud poterat, eo quod ossibus sanctissimis illius Virginis subjecta erat, ac sepositum in pyxide, quæ tradita fuit illustrissimo domino Joanni Lando, illustrissimi domini prætoris patruo, ab illustrissimo domino

prætoze custodienda usque ad divisionem, quæ postmodum devotionis causa facta est; inventa fuit in arca illa laminæ plumbeæ incisa inscriptio hujusmodi (*Latina nimirum*): « Ossa et reliquias B. Justinæ virg. et martyris Patavinæ » reposita per reverendissimum D. Peregrinum » abb. et D. Celsum, Priorem ejusdem monasterii totius Reipublicæ Patavinæ consensu: » regnante summo Pontifice Papa Pio IV et sereniss. principe Hieronymo Priolo Venet. » anno Domini 1562, 13 Martii. » Dein iterum reliquias et sanctissima ossa denuo cooperta fuerunt serico multitio, per magnificam civitatem texto aureo denticulato ea de causa exornato, una cum insignibus illustrissimi domini prætoris, et Hieronymi da Leze capitanei, magnificæ civitatis in medio, et S. Marci supra.

129 Quo facto, illustrissimus dominus prætor suis ipse manibus serico multitio imposuit infrascriptos nummos argenteos, videlicet quinque; tres xxxvi virorum, unum serenissimi Sebastiani Veniero, reliquos vero serenissimi Aloysii Mocenigo, cum monumentis felicis victoriæ cruciatorum, et duos vii Virorum cum hac epigraphæ: « Memor ero tui, Justina virgo; » quorum alter sub serenissimo Ponte, alter sub serenissimo Cigogna excusus est. Civitatis nomine posita illic est lamina ærea cum insignibus S. Marci, serenissimi principis, illustrissimorum dominorum rectorum, et civitatis, magnificorum dominorum deputatorum tunc temporis ad curam supradictarum ecclesiarum, cum hac inscriptione: « D. O. M. Anno a partu virg. » 1627 Nonis Octobris, Urbano VIII. sum. Pontif. Jo. Cornelio Venet. principe, corpus » D. Justinæ virg. et martyris, quod sub ara » Majori quiescebat, in hanc augustiorem translatum fuit, annuentibus illustris. DD. Hieronymo Lando eq. prætor., et Hieronymo de Legge præfecto; opus argentibus quatuor » Viris Urbanis Nicolao Trivisano, D. Jo. Dominico Sala, Carolo Zacco, Alberto de Comitibus: quatuor ad curam ædium Sacrarum » M. Ant. Lazara, Adriano de Capitibus Vaccæ, » Galeatio ab Horologio equite. Jo. Antonii, » Otonello Discalzio Doctore: » Jo. Antonius Campolongo Cancell. » Magn. Com. Paduæ subs. »

AUCTORE
J. B.

una cum
nummis ali-
quot

E

A tergo illius incisa sunt insignia nominaque infrascriptorum magnificorum dominorum e magnificorum Dominorum xvi numero: Albertinus Miagara D. Co. Bartholomæus Cittad: eques Camillus S. Viana, Z. Franciscus Zabarella, Annibal Papafava, Franciscus da Lion, Jacobus Borromeo, Vincentius Dotto.

150 Dein per reverendum dominum Danielem Vitalianum dicti monasterii Priorem posita fuerunt monumenta infrascripta: lamina una ærea his verbis inscripta: « Anno a Partu » Virg. 1627 Nonis Octob. Urb. Oct. sum. » Pont. Jo. Cornelio Venetiarum principe, sublato pariete, qui prospectum in sanctuarium » prohibebat, sedilibusque, quæ ei adiacebant, » in sanctuarii caput revolutis, sublimata icone, » et ara Majori, quæ ei suberat, demolita, corpus divæ Justinæ Virg. et Martyris, quod ibi » quiescebat, in hanc augustiorem translatum » fuit per reverendiss. D. Modestum S. Crucem » Patavinum, abb. hujus monasterii, et Congregationis Cassinensis, alias S. Justinæ generalis præsidem, assistente D. Daniele Vitaliano

et inscriptionibus

F

AUCTORE
J. B.

» Vitaliano Patavino Priore, annuentibus illu-
» strissimis rectoribus Hieronymo Lando equite
» prætoris et Hieronymo de Legge præfecto,
» præsentibus mag. Decurionibus, Nicolao Tri-
» visano, Jo. Dominico Sala, Carolo Zacco, Co:
» Alberto de Comitibus, ac etiam Mag. M. An-
» tonio Lazara, Adriano Capivaceo, Galeatio
» ab Horologio, Octonello Discaltio, ad eccle-
» sias decurionibus; assistentibus Reverendis
» DD. Isodoro Coloniensi: Hieronymo Spinello
» Patavino: Laurentio Januense: Cherubino
» Bononiensi abbatibus: D. Cyrillo Bellafino
» Pat. clerico. » Item moneta argentea valoris
» unius scuti, in cujus altera facie bini erant de-
» scripti orbes: superiori hæc erant incisa:
» Reverendissimus D. Modestus S. Crux abbas
» S. Justinæ, et præses Congreg. Cassinensis: »
» alteri orbi, paulo minori hæc: « S. Justina
» Virgo et Martyr Christi, ora pro nobis. » Cu-
» jus medio incisa erat effigies S. Justinæ insigni-
» bus S. Crucis innixæ. Ex altera monetæ facie
» orbes similiter duo: in primo legebantur ista:
» D. Daniel Vitalianus Prior monasterii S. Ju-
» « stinæ »: in altero vero: « S. Justina Vitaliana
» Borromea, ora pro nobis. » Medium orbis
» S. Justinæ, familiæ Vitalianæ insignibus innixæ,
» effigies occupabat. MDCXXVII.

sua iterum
arca inclu-
duntur:

151 Apposita fuit et altera ejusdem valoris
moneta, cujus uni faciei inscripta erant hæc
verba: « Rev. D. Hieronymus Spinellus Pata-
» vinus abbas; » altera referebat insignia Spi-
» nelliana cum hac inscriptione « S. Justina ora
» pro nobis » et S. Justinæ, iisdem insignibus
» innixæ, effigiem. Tertia item argentea valoris
» ejusdem; in cujus altera facie hæc verba:
» D. Cyrillus Bellafinus Patavinus cerearius
» S. Justinæ; » in altera vero effigies S. Justinæ,
» insignibus Bellafinianis innixæ, incisa viseban-
» tur, additis verbis supra relatis: « S. Justina
» ora pro nobis. » Quibus, ut supra narratum
» est, et coram, item ut supra, peractis, jussu
» illustrissimorum excellentissimorum DD. rectorum,
» et DD. decurionum jussu magister Petrus Zuchi
» faber ærarius ex adverso S. Urbani [habitans]
» confecerat; quibus filo æreo crassissimo con-
» strictis, vocatoque magistro Francisco, fabro
» stannario, stanno, ad hoc parato, laminis æreis
» impressa fuerunt insignia et sigilla, primum
» quidem S. Marci, illustrissimi et reverendissimi
» domini Cardinalis, magnificæ civitatis, et illu-
» strissimorum dominorum rectorum: demum
» vero monasterii et supradicti D. Danielis, e
» Vitaliana familia oriundi, insignibus et sigillis.
» Quo facto, arca denuo hunc in modum sigillis
» munita a reverendis presbyteris in sanctuario
» deposita est et obserata: clavium altera illu-
» strissimo domino prætori est tradita, altera do-
» mino Nicolao Trivisano, decurionum seniori.

dein vero, e
sacrario in
templum de-
latæ

152 Die vi Octobris MDCXXVII. Illustrissimi
domini rectores supradicti et magnifici decu-
riones mane ad ecclesiam S. Justinæ una se
mature contulerunt, iisque sanctuarium ingres-
sis, veneratione prævia, coram ipsis a reveren-
dis presbyteris arca supradicta sublata fuit, et
veneratione maxima delata in ecclesiam, splen-
dide ea de causa aulæis undique exornatam,
paratoque ad id sublimi pegmati imposita, ho-
loserico (quod ostrini seu purpurei coloris erat)

cooperta; cujus custodiam permisit civitas ma-
gnificis dominis Comiti Silvio a S. Bonifacio,
Ascanio Zabarella, Scipioni Papafava præfecto,
comiti Leonello da Lion, qui cum hastatorum
cohorte custodiendis sacerrimis reliquiis invigil-
larunt usque postridie ad horam fere xxi post-
quam Missæ sacrificio interfuerant, illustrissimi
domini Rectores ac Decuriones discesserunt.
Abbas vero etiam supradictus sanctissimarum
reliquiarum custodiam permisit reverendis ejus-
dem monasterii monachis infrascriptis: D. Dani-
ieli Vitaliano Patavino, loci Priori, D. Vitaliano
Arcioni Vicentino decano, D. Davidi Fortezza
Patavino decano, D. Othoni degl' Oddi Patavino
decano.

153 Die vii Octobris MDCXXVII. Illustrissimi
domini rectores, clarissimi auditores, et decu-
riones, et excellentissimi domini curiales illu-
strissimi domini Prætoris; magno virorum no-
bilitate numero comitati ad ecclesiam S. Justinæ
virginis et martyris accesserunt, ubi primum
adorato sanctissimo Sacramento, veneratione-
que exhibita sanctissimis reliquiis supradictis,
ac audito Sacro, inchoata est supplicatio maxime
solemnis, quam magnifici domini Stephanus
Dottori eques, et Borromeus Borromei, huic
muneri a magnificis dominis decurionibus des-
tinati, direxerunt, quorum virtute et prudentia
summo ordine ac tranquillitate peracta est, cir-
cumeundo totum Pratum vallis, quod pannis
candidis egregie ornatum erat oportumque; uti
et privati cujusque ædes; unde supplicationi ma-
jestatis plurimum accedebat, cui illustrissimus
dominus Cardinalis Valerius civitatis episcopus,
cum reverendo Capitulo et reverendis dominis
canonicis cathedralis ecclesiæ intervenit; pro-
cessitque hoc ordine etc. *Sequitur apud Petrum
Saviolum hoc loco sodalitatium, scholarum, fami-
liarum religiosarum, militarium manipulorum,
musicorum, abbatum, clericorum, optimatum,
supplicationem comitatorum, et delatorum in ea
varii generis ornamentorum longa series, quæ
singillatim huc inserere operæ pretium non exi-
stimavi. Solum hic addam, quæ sub finem suppli-
cationis, eaque peracta, Patavini gessere.*

die 7 Octobris
solemni sup-
plicatione cir-
cumferuntur;

E

154 Collecta ordine supradicto in ecclesia
supplicatione, et collocata denuo ab iisdem
presbyteris in pegmate arca; exhibita prius
sacris reliquiis veneratione. Sacrum inchoatum
est, quod maxime solemnè musica reverendis-
simus D. Bonifacius Sanguinazzo, ecclesiæ cathe-
dralis archidiaconus, decantavit: hoc finito,
supradictorum illustrissimorum DD. rectorum,
illustrissimi et reverendissimi D. Cardinalis,
et magnificorum decurionum jussu et reveren-
dis presbyteris monachisque ejusdem cœnobii,
superpelliceo stolaque indutis, ejusdem glo-
riosæ virginis et martyris Justinæ corpus e
pegmate sublatum fuit, delatumque in chorum,
ubi coram supradictis illustrissimis rectoribus,
illustrissimo et reverendissimo D. Cardinali et
magnificis DD. decurionibus collocatum fuit
in aræ Majoris sepulchro, hujus rei causa præ-
parato, variisque angelorum picturis adornato,
cujus parietes a lateribus, et sub lapide, ubi
sanctissimæ reliquæ quiescunt, commissa sunt
monumenta sequentia: « Ammotum est al-
» tare etc. » Item translatum fuit corpus Divæ
» Justinæ etc. » (ut num. 125, quem consule)
quæ monumenta, ut in loco veteri inventa
fuere parietes a lateribus commissa, ita eodem,
quo

et in altari
Majori chori
novi

F

A quo dictum supra est, ordine in novo quoque collocata fuerunt. His tamen addita, quæ sequuntur : primo lamina plumbea his verbis inscripta : « Justinæ Virgini et Martyri Jesu » Christi, Vitaliani ac Præpedignæ soboli, cœli » incolæ, terrenæ hujus provincie reginæ, ac » tutelari divinæ, se suaque respublica Veneta, » Paduana civitas, Vitaliana familia commen- » dant, ut hic incolumes, illic consortes gloriæ » sua intercessione faciat. D. Daniel Vitalianus » devotionis ergo 1627. »

reponuntur.

155 Præterea tabula marmorea, cujus hæc est inscriptio : « Anno a Partu Virginis (mccxxvii) » etc. » *nimirum eadem, quæ numero 150 trans-* » *scripta est, exceptis tamen, quæ ibidem de Isidoro* » *Coloniensi, Hieronymo Spinello aliisque abbati-* » *bis dicuntur, quorum nulla hic apud Saviolum* » *mentio. Reliqua audiamus. Sic pergit translatio-* » *nis hujus relatio : Quæ duo monumenta sub la-* » *pide, ubi deposita fuit arca plumbea, fuere* » *recondita. Porro monumenta laminis plumbeis* » *inscripta, quæ duo fuerunt, et nummus argen-* » *teus, (vide num. 124) jam ante per illustrissi-* » *imum D. prætorem ad perpetuam rei memoriam* » *deposita fuerunt in arca supradicta, de quibus* » *in Documento diei vi Aprilis præteriti facta* » *mentio est. Adverte, arcam plumbeam, ut su-* » *pra dictum est, collocatam fuisse supra lapidem,* » *ubi tabula grandior est, cui in loco veteri eadem* » *arca etiam erat imposita. Tum sublatum fuit* » *stragulum, e panno aureo contextum, et arca* » *plumbea in præparata in hoc arcula cypressina* » *inclusa fuit, quæ arcula stragulo aureo, hoc* » *vero lineo cooperta fuerunt, et mox operarii,* » *præparata in hoc materie, idem sepulcrum ob-* » *turare cœperunt, ingenti nimirum marmoreo* » *saxo, quod affuso plumbo solidissime aggluti-* » *natum, plumbo vero sigillum S. Marci et ma-* » *gnificæ civitatis impressum fuit. Quo peracto,* » *illustrissimi DD. Rectores, illustrissimus et re-* » *verendissimus D. Cardinalis, magnifici DD. ad* » *ecclesias decuriones, et magnifici DD. supra* » *memorati, quibus custodiendarum reliquiarum* » *cura fuerat demandata, discesserunt. His sub-* » *stantur, qui luic negotio constanter interfuerunt,* » *D. Aloysius Savanorola, Aloysius Reato, D. Fre-* » *dericus Papafava, D. Celsus Campagnola,* » *D. Ulysses Braga, D. Franciscus Sassonia, Jaco-* » *bis Giacometti, Sebastianus Bollis, D. Joannes* » *Petrus Trivisan, D. Nicolaus Rimondo. Denique* » *ad hanc solemnem supplicationem, computatis* » *exteris, rusticis indigenisque, supra octoginta* » *hominum millia convenisse dicuntur.*

Ejusdem chori
novi occasione

156 Non S. Justinæ modo ossa ornatiore anno 1627 fuere loco reposita in templo novo, sed et parentum ejus Vitaliani et Præpedignæ memoria S. Justinæ monachi consultum voluerunt. Factum id procul dubio a monachis S. Justinæ ex summa, qua in Sanctam feruntur, veneratione; atque adeo cum in cultum S. Justinæ quodammodo id etiam redundet, non abs re visum est, rei gestæ seriem, ex Tabulariis civitatis Patavinæ a Petro Saviolo transcriptam, hic quoque ex eodem a pag. 170 subjicere : sic itaque ille habet : mccxxvii Indict. x die Jovis, v mensis Augusti, Paduæ in monasterio S. Justinæ, et cubiculo adm. rev. infrascripti Prioris coram me notario et testibus infrascriptis constitutus adm. rever. Pater Daniel de Padua, Prior monasterii S. Justinæ, et tradidit mihi notario infrascriptam scripturam inventionis et repositi * ossium Vitaliani, et Præpedignæ ejus exoris, D. Justinæ parentum,

* respositio-
nis

registrandam in Actis mei notarii ad perpetuam rei memoriam, cujus similis exstat in archivio D. Justinæ, præsentibus

Rev. Pater Jacobus de Padua.

Rev. Geminianus de Padua.

Rev. Aurelius de Bergamo.

D. O. M. Anno a Partu Virginis mccxxvii Non. Octobris Urbano VIII summo Pontifice, Joanne Cornelio Veneto principe, sublato pariete, qui prospectum in sanctuarium prohibebat, et sedilibus, quæ parieti adharebant, in sanctuarii caput revolutis. Corpus D. Justinæ virginis et martyris, quod ibi sub ara Majori quiescebat, in hanc augustiorem translatum fuit per Rev. D. Modestum S. Pat. abb. hujus monasterii et Congregationis Cassinensis alias S. Justinæ generalem præsidem, assistente D. Daniele Vitaliano Pat. Priore dicti monasterii. Annuentibus illustrissimis DD. Hieronymo Dando equite prætore, et Hieronymo de Legge præfecto, cum præsentia magnificorum DD. Decurionum Nicolai Trivisani, Jo. Dominici Sala, Caroli Zacco, et comitis Alberti de Comitibus et etiam magnificorum DD. Marci Ant. Lazara, Adriani de Capitibus Yacæ, Galeatii ab Horologio equitis, D. Joannis Antonii, Octoneli Dicalzio ad ecclesias decurionibus.

AUCTORE
J. B.

157 In nomine Domini nostri Jesu Christi. Amen. Anno a salutifera ejus Nativitate 1627 Indictione 10 die Sabbathi, 8 mensis Maii, ejusdem diei hora sextadecima. Urbano VIII summo Pontifice, Ferdinando imperatore electo, Joanne Cornelio Venetiarum principe, Rev. D. Modesto S. Cruce de Padua, abbate monasterii S. Justinæ, ac Congregationis Cassinensis, alias S. Justinæ de Padua præside, D. Daniele de Vitalianis de Padua, Priore claustrali, præsentibus infrascriptis et subscriptis etc. : Cum in prosecutione fabricæ sanctuarii novi ac magnifici templi supradictæ S. Justinæ, sellæ monachorum in extremam et eminentiorem sanctuarii partem asportandæ essent, statuas Vitaliani et Opilionis, quæ in duabus vicinioribus aureæ iconæ columnis hinc inde ad dexteram videlicet, et lævam impositæ erant, amovere quoque necessarium fuit, quod earum aspectum præfata sellæ aliquantulum impedirent, ut alibi, expleto opere, collocarentur. Quam ob rem inter agendum, quia inscriptio marmoreæ tabulæ, Vitaliani busto suppositæ, ipsius ac Præpedignæ conjugis, D. Justinæ parentum, ac in tota provincia Veneta Orthodoxæ fidei primitiarum, pia corpora ibidem quiescere significabat, post ipsam tabulam reperta sunt. Quoniam autem lignea arca, in qua per sexaginta et amplius annos jacuerant, ea consumpta erat, Prior claustris, qui operi anxius intererat, aliam fieri, in qua eadem corpora asservarentur, et operarios interea cessaret *.

Vitalian et
Præpedignæ.

F

158 Locus tumuli jam dictus in dextera columna existens a solo pedum circiter viginti spatio in altum attollebatur, ut ad eum haud facilis esset ascensus, confecta capsula, Prior D. Marcum de Ferrara monachum et sacerdotem scalas conscendere, et locum præcepit invisere, in quo cum ossa plurima permixta sabulo reperisset, ipse Prior statim subsecutus est, atque ambo, quo commodius poterant, propriis manibus perquisita et ex sabulo eruta in novam capsulam collocarunt. Quæ inter ossa capita duo inventa sunt, viri unum, mulieris alterum cum dentibus aliquot in mandibulis, adhuc

* lege : cessare
jussit

S. Justinæ pa-
rentum, ossa

ACTORE
J. B.

adhuc tam valide insistentibus ut evelli nisi viribus non potuissent. Hanc demum capsulam, his ossibus venerandis operam, et clavis ferreis obsignatam, inde Prior in suum cubiculum transtulit die etc. : Quibus supra huic rei interfuere plures tum monaci, tum etiam laici, qui in fidem veritatis nostrae huic paginae subscribent. Ego Daniel Prior praedictus etc. Ego D. Clemens a Gravina decanus propriis oculis vidi, ut habetur in supradicta scriptura. Ego D. Marcus a Ferraria affirmo, quod supra. Ego D. Archangelus a Padua affirmo, ut supra. Ego D. Claudius a Padua affirmo, ut supra. Ego D. Jo. Dominus a Cadua contentum in suprascripta scriptura verum esse, affirmo. Ego D. Liberius a Padua affirmo, ut supra.

loco suo fuerit
mota,

159 Igitur jam prope sanctuarii opere expleto, et loculo alto extracto, a solo tantumdem distante, quantum alter distabat; cum jam dicta capsula, ut ea quae nimium lata erat, et crasior, quam opportuerat, loculo non esset accommodata; Prior novam lariceam latitudinis quasi pedis unius, altitudinis duorum et longitudinis duorum et semis faciendam curavit, in quam corundem Vitaliani ac Praepedignae conjugum, et D. Justinæ parentum, corpora veneranda reposuit, et clavis ferreis pariter obsignatam post eandem marmoream inscriptionis tabulam sub marmoreo *. Item Vitaliani busto propriis idem Prior manibus collocavit eodem anno sub iisdem principibus, die vero xxvii mensis Julii, quo die Prior, antequam capsula clavis obsignaretur, in eam laminam plumbeam immisit his verbis insculptam. Videlicet : « Vitaliani justissimi Patavii praesidis busto ex priori hujus sanctuarii lateritia columna amoto, ut ibi sedilia hinc revoluta applicarentur, ipsius ac Praepedignae conjugis, D. Justinæ virginis et martyris parentum, Christianissima corpora, post marmoream tabulam inscriptionis, inventa anno Dominicae Incarnationis mxxvii, die Sabbathi, Octavo Idus Maii : Urbano VIII Pontifice Maximo, Ferdinando imperatore, Joanne Cornelio Veneto Duce. Rev. D. Modesto S. Crucis de Padua, abbate hujus monasterii, et Congregationis Cassinensis, alias S. Justinæ praesidis, D. Daniel de Vitalianis de Padua, claustrarii Prior, avitæ, originariaeque pietatis memor, diutius apud se in proprio cubiculo hospitata propriis manibus reposuit anno, quo supra; die vero xxvii mensis Julii. »

et arca nova
donata.

140 Ut autem tantorum corporum, Vitaliani videlicet et Praepedignae, plena cognitio habeatur, et nihil praeteriisse videamur, quod ad praesens negotium pertineret, inscriptionis tabulae marmoreae, toties superius nominatae, opere praetium duximus nostrae huic paginae subtexere quae talis est : « Vitaliano, Patavii praesidi, imperatore Nerone, ac Praepedignae ejus uxori. » Quos divus Prosdocus anno post Christum xvii baptizavit, D. Justinæ virginis martyrisque parentibus, quorum ossa una cum corpore Filiae, in aede vetere anno mclxxvii inventa, ibique adhuc diligenter et sancte custodita in clarissimam hujus templi partem translata sunt, monachi pientissimi posuere 1561. » Supradicta omnia ego Daniel de Padua, hujus cenobii D. Justinæ humilis Prior scripsi, subscripsi, et alios, qui repositioni dictorum corporum Vitaliani et Praepedignae interfuere, ut subscriberent, rogavi anno 1627, die 28 mensis Julii. Ego D. Daniel Prior supradictus. Ego

D. Marcus a Ferraria affirmo, et supra, et interfuere ad supradicta. Ego D. Joannes Dominicus a Padua juris Pontificii Doctor adfui, et affirmo, ut supra. Ego D. Archangelus a Padua affirmo, ut supra. Ego D. Jacobus de Padua affirmo, ut supra. Ego D. Liberius a Padua adfui, et affirmo, ut supra.

ACTA

Sublestæ fidei et subdititia ex Mombratio.

Justinæ genus et martyrium.

Quoniam sanctus Raphael nos adhortari dignatur, ut opera Dei non tam in abdito collocemus; quam potius pro Dei gloria in aperto pandamus, monens et dicens : « Sacramentum regis bonum est abscondere a » opera autem Dei honorificum est revelare : Et quia, sicut cognitis fidem non adhibere, infidelitatis est : ita invidentia est, in edificatione Sanctorum nolle cognita praedicare : attamen, non tantum sifis viribus meis, quam adjutus Dei gratia et sanctis orationibus vestris beate martyris Justinæ historiam, quam apud nos Dominus noster Jesus Christus sub ara sua ad tutelam fidei nostre sibi martyrem dignatus est consecrare, vobis ipsis sine fuco prodam. Sane non ad hoc quispiam arbitretur ista recitari, quae in ejus, ut praefati sumus, sancta gesta sunt passione, quasi aliquid nos gloriae beate Justinæ martyri videamur prestare : quandoquidem illi nec tacendo, de nobis, nec loquendo quicquam possumus conferre. Ipsa quoque virtutum miracula, nullo humane linguae praeconio indigentia, ubique profecto tonanti exierunt tuba; sed tantum nostrae devotionis pro recipienda mercede obedientiae cum hilaritate volumus demonstrare. Metuens quoque, quod ab ipso Domino nostro Jesu Christo legimus terribiliter esse dictum : « Si vos tacebitis, lapides clamabunt b. » quos autem nos *, quicumque audire haec aut legere pie ac religiose volueritis, ut hujus peccatoris ultimi memores sitis, qui in nomine Domini huic passioni interfui e, et vobis eam sum praconatus.

2 In diebus illis beata Justina, ex Christianis parentibus d oriunda, atque inter generosas foeminas praeclearae indolis fama subnixa fuit : in ejus mente sacrae religionis instantia, et sobrius sapientiae culmen dignum sibi Christus domicilium collocavit. Quis non optet et ambiat sanctae Virginis ac ministræ Christi placere indicio, quae superbi sanguinis nobilitatem sic humilitate provexit ad gloriam, ut celestis patriæ fieri mereretur electa? Vere dignum, in quo Dominus habitaret, templum erat tot tantisque meritis sanctum corpus, diversis margaritis ornatum, jejuniis castigatum, orationibus semper refectum, puritate mundissimum, ut magnitudo tantae prudentiae, gemina resplendens lampade, plus luceret. Vere nomine meritoque Justina, quae dum nominis sui dignitate pascebat, sic promeruit et coronam, sic vivit, ut nequeat amittere, quod vocatur e. Illustris potentia generosa, illustrior religione divina : continuat palmam mens pudica.

5 Dum

A 5 Dum igitur in Venetiarum partibus in sua quoque patria Patavii *f* moraretur, Maximianus tunc atrocissimus illas ad partes venit, jussitque sibi in Campo Martio *g* tribunal parari, ut illic Dei Sanctos *h* sacrilegus interficeret imperator. Hinc beatissima tunc Justina, cum de suo prædio, quod Vitelianum *i* vocabulo nuncupatur, ad visitandos Dei famulos ascendens vehiculum properaret, repente a militibus comprehenditur, et deposita cursu rapidissimo Maximiano crudelissimo præsentatur; sicut eis ab imperatore jussum fuerat. Et dum animus ejus intrinsecus fortiter anhellaret, interrogata est a puella, quæ secum ierat, quare ejus turbaretur animus, et respondit ei puella: Vere, Domina mea, video, faciem tuam rubere, coloremque mutari. Et respiciens beata Justina, vidensque, eos totis viribus ad se currentes, in fugam se dare conabatur, arbitrans, quod pro stupro voluptatis insidiarentur. Et in angusto pontis loco, qui ex marmore constructus est, non longe a civitate Patavii eam concluderunt. Et deposita æstare ac clamare cepit cum lachrymis, et dicere: Adjuva Ancillam tuam, in hac angustia

B positam, Domine Jesu Christe, Fili Dei vivi. Et positus genibus in marmore pontis, ita molle inventum est, ac si terra *** ab igne soluta.

* cera comprehensa,
4 Illi vero dum fortiter et totis viribus crudeliter eam pertraherent, ita ut extracta, ex utrisque genibus in marmore fossa velocissima appareret *k*. Et arripientes eam cursu rapidissimo Maximiano crudelissimo præsentaverunt; diciturque, Justinam hanc esse, quæ se Christianam summis viribus fateretur. Quam ita aggressus est imperator: Nomen tuum, quo diceris, conditionemque designa. Ad hæc beata Justina hilari vultu respondit: Christiana sum. Maximianus imperator dixit: Ego te de nomine plus requiro, et tu hæc, quæ nolumus, nostris auribus intimas. Dic tuum nomen, antequam moriaris. Ad hæc beata Justina respondit: Jam dixi tibi, Christiana sum: quod autem de nomine plus requiris: Justina vocor. Maximianus imperator dixit: Quam sectam colis? Beata Justina respondit: Ego colo Dominum meum Jesum Christum, qui fecit cælum et terram, mare et omnia, quæ in eis sunt: nam lapidibus surdis et mutis, quæ sunt opera hominum, non sacrifico. Maximianus imperator dixit: Quid verborum prolixitate mea dicta refellis? Accede et sacrificia magno Deo Marti, si tuæ consulere vis tenere juventuti. B. Justina respondit: Jam dixi, quia Christiana sum, et omnibus diabolicis pompis abrenuncio. Illi me offero sacrificium Domino Jesu Christo, qui dixit: Ego sum via, veritas et vita: qui credit in me non morietur in æternum. Hæc in se credentibus voce tonantissima repromisit: cujus vera promissio apud me tenetur, et nullis poterit meam præfixam mentem ab ejus amore convellere.

C 3 Aliud enim est cum Deo, aliud cum hominibus fabulari. Sed si qua tibi sunt exquisita tormenta, in Christi Ancilla exercere festina. Quid moraris? Cupio enim ad illum migrare Dominum meum Jesum Christum, qui me dignatus est ab ipsis cunabulis consecrare. Maximianus imperator dixit: Sacrifica, et evades tormenta; aut gladio te scias perimendam. Beata Justina respondit: Deo meo gratias ago, qui me indignam famulam suam hostiam dignatur accipere, et non dæmonii vestris sacrifi-

cum Marti sacrificare nolle,

care, nec consentio blandimentis tuis vanis. Sed hoc ego rogo Dominum meum Jesum Christum, ut me famulam suam in numero ancillarum suarum dignetur ascribere. Illud autem quæso, ut impleas, quæ in me disponis tormenta. Nam et ego parata sum pro nomine Domini mei Jesu Christi omnia substinere. Hoc autem certamen cur formidem, cum Dominus meus Jesus Christus pro toto mundo suum sanguinem noscitur profudisse? Tunc iratus crudelissimus imperator sacrilego ore tulit sententiam dicens, Justinam, quæ diu latuit, et Christianæ religionis se assertor obligatam, et nostris jussionibus obtemperare noluit, gladio jubemus extingui.

6 Hæc cum audisset beata Justina, iteratis *gladio percussa fuit,* vocibus ad Dominum clamavit, dicens: Gratias tibi ago, Domine Jesu Christe, qui me, famulam tuam et martyrem, in libro tuo ascribere dignatus es. Jam si placet et vera est sententia, quam protulit impiissimus imperator, in hoc loco sacramentum dispositum confessionis meæ, quod devota sum, celeriter compleat et in gremio residentis ancillam tuam suscipe, Christe, lumen meum, margarita pretiosa, quem amavi, quem concupivi, quem desydero videre regem omnium sæculorum, qui regnas cum Patre et Spiritu Sancto. Et, expleta oratione, fixis in terra genibus, ejus lateri gladium spiculator immersit: per unam jugiter horam elevatis oculis in cælum, tendensque ad sydera palmas *l*, universis adstantibus, sic oravit ad Dominum: Domine Jesu Christe, suscipe animam meam in requiem tuam, quia te dilexi, te concupivi, et tui juris esse desydero, teque solum amavi Dominum meum Jesum Christum, Salvatorem mundi, et nullum præter te amatorem quæsi, te solum inveniam, nihil mihi præter te occurat. Et signans se vexillo crucis, atque totum corpus suum manu sua divinis signavit crucibus, beatumque emisit spiritum *m*.

7 Quam Christiani ardore fidei et dignæ Martyris passione venerantes, ejus venerabile corpusculum aromatibus condierunt, et intra Deo condignum cymiterium posterunt, quasi plus mille passuum de civitate Patavii, ubi usque in hodiernum diem in ejus nomine mysteria celebrantur. Ad hæc beata Martyris limina humili pietate Catholica ac dignissima convenit turba, atque in laudem Dei et coronæ beatae martyris Justinæ alacriter excitatur, et omnipotentem Deum veneratur. Hæc dicta sunt a nobis pauciora de multis, rariora de densis, notiora de certis, quæ valuit stylus noster omnibus patefacere de ejus beatae Passionis et Legenda magis cum desyderio, quam cum fastidio religiosi pectoribus commendare: cujus memorabilem natalem colimus *n* sub die Nonarum Octobrium, quem suæ Martyri consecravit Dominus noster Jesus Christus, cui est honor, gloria et potestas sine fine per omnia sæcula sæculorum.

AUCTORE ANONYMO.

E

l

m

et a Christianis honorifice sepulta.

F

n

ANNOTATA.

a Etenim Sacramentum regis abscondere bonum est: opera autem Dei relevare et confiteri honorificum est. *Tobie cap. 12 v 7.*

b Dico vobis, quia si hi tacuerint, lapides clamabunt. *Lucæ cap. 19 v 40.*

c Nimirum S. Prosdocius, Patavinus episcopus, qui S. Justinam suis precibus parentibus ejus a Deo obtinuerit, sacris undis lustravit erudierit, et sepelierit, ut legitur in actis S. Prosdocii,

AUCTORE
ANONYMO.

cimi, successori ejus S. Maximo falso adscriptis : sed Acta hæc a S. Prodocimo conscripta esse, insignis est fabula, quam numm. 2 et 5 Commentarii explosam habes.

d Patre Vitaliano, viro quidem verosimiliter honorato nobilique, sed non Patavinorum, ut nonnulli fabulantur, rege : matre vero Prepedigna, quorum hodieque ossa cineresque Patavii in S. Justinæ templo honorifice conservantur. Vide numm. 156 et seqq. Commentarii prævii.

e Videntur hic quædam desiderari.

f Domini Veneti civitatis est episcopalis, Venetiis 24 passuum millibus in Occasum distans, ut scribit Baudrandus.

g Vide dicta de S. Justinæ palastra numm. 29 et 50.

h Innuunt verba hæc, præter S. Justinam et alios eodem tempore ob Christi fidem fuisse sanguinem : verum certa hujus rei testimonia, ut num. 59 Commentarii prævii dici, mihi non suppetunt.

i A S. Justinæ patre sic dictum.

k Saxum istud, S. Justinæ genuum vestigia retinens, servari dicitur Venetiis in æde ipsi sacra : sed vide hæc de re dicta num. 15 Commentarii prævii.

l Parum verosimile id apparet.

m Quo tempore id contigerit, quidquid supra de Maximiano dictum sit, incertum est. Vide dicta § 2 num. 26 et seqq.

n Quam late diffusus sit sanctæ Martyris, maxime per Italiam, cultus, et quam celeberrima Patavii, ex dictis § 1 Commentarii prævii colligere est. Addo ex Bernardino Manzoni pag. 61 in Chronologia Cæsenæ, quæ ditionis Pontificiæ civitas est in Romandiola, servari illic reliquias S. Justinæ virginis et Martyris, verosimiliter Patavinæ; et ex Officiis propriis Cisterciensium utriusque sexus Congregationis S. Bernardi a sacra Rituum congregatione approbatis et anno 1759 Molinis in lucem editis, coli ab illis S. Justinam die 7 Octobris Officio duplici.

B DE SS. MARCELLO ET APULEIO MM. E

ROMÆ.

SYLLOGE.

J. B.

Discutitur SS. Martyrum apud Martyrologos Annuntiatio, et nonnulla ad eorum cultum et reliquias spectantia pertractantur.

FORTE SUB
FINEM SÆC. I.
Sanctorum
apud marty-
rologos recen-
tiores

Frequens admodum est horum Martyrum apud martyrologos veteres æque ac recentiores mentio : hi fere Romano Martyrologio, quod hodieque in usu est, consonant; illud ita habet : Romæ sanctorum martyrum Marcelli et Apulei, qui primo quidem Simoni mago adhæserunt; sed videntes mirabilia, quæ per Apostolum Petrum Dominus operabatur, relicto Simone, Apostolicæ doctrinæ se tradiderunt, ac post passionem Apostolorum sub Aureliano consulari coronam martyrii reportarunt, sepulti non longe ab Urbe : ita, inquam, Martyrologium Romanum, viz voculam adhibens, quæ in Adone vel Usuardo, et Nothero, Adonem fere exscribente, quorum adeo verba non repetam, diserte non sit expressa. Nec multo aliter loquitur auctor Romani Parvi, sub medium sæculi octavi, Sollerio in præfatione, Usuardo præfixa, cap. 2 art. 4 judice, exarati, cujus hæc verba : Marcelli et Apulei, qui primo adhæserunt Simoni mago; deinde Apostolo Petro, sub Aureliano, consulari viro martyrio coronati. Bedam præterea Baronius in suis ad Martyrologium Romanum Annotatis laudat : sed Martyres nostri, nisi in ejusdem auctariis aliquot, quod et de Wandelberto et Rabano dictum accipere, non leguntur. Optime inter citata hæc Martyrologia convenit, neque Usuardus, quod Florentini in Annotatis ad Martyrologium Hieronymi Lucense ait, pro Marcello Marcum scri-

psit : auctarium tamen Beda Barberinianum Sanctos nostros die proxime sequenti memorat : sed ob reliquorum fere omnium Martyrologiorum, hodie illos annuntiantium, consonantiam audiri non meretur.

2 Nec Hieronymiani codices sanctos Martyros indictos prætereunt, quamvis nullum absit, ut tam concors, uber, nitidave sit illorum in his annuntiatio : Lucensis apud Florentinum, Apuleium prætermittens, ac locum sepulturæ, vage tantum ab Adone et Usuardo indicatum, aliquanto propius determinans, sic habet : Romæ via Appia depositio sancti Marcelli et Marci episcopi. Quamquam autem hic codex Marcellum Martyrem non dicat, imo voce depositio, quæ confessori potius, quam martyri aptanda videtur*, utatur, ne tamen hinc e confessorum numero fuisse Marcellum concludas : nam et in codice Corbeiensi apud eundem Florentinum eadem quidem occurrit vox, sed Apuleius et Marcellus diserte martyres dicuntur : en hujus verba : Romæ via Appia depositio SS. Martyrum Apulei et Marcelli episcopi, et Marci episcopi et confessoris. Plures alios Hieronymianos codices consului, quibus quidem non ignotus est Marcellus Martyr, sed ignota episcopalis ejusdem dignitas : his igitur, aliisque supra citatis præ Corbeiensi standum videtur, nec episcopatus in Marcello admittendus. Nec porro multum verisimilitudinis habet Florentini suspicio, in Codice Lucensi, cujus verba mox dedimus, pro

et veteres annuntiatio,

F

* Hoc non rectum.